

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivan Lipovac

Vojna na Cipru 1974

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Ivan Lipovac

Mentor: doc. dr. Damijan GUŠTIN

Vojna na Cipru 1974

Diplomsko delo

Ljubljana 2007

Zahvale:

Za nasvete in pomoč pri izdelavi diplomskega dela se zahvaljujem svojemu mentorju doc. dr. Damijanu Guštinu.

Tega diplomskega dela ne bi bilo, če ne bi spoznal dveh čudovitih oseb, ki sta mi zaupala svoje poglede na vojno leta 1974. To sta gospod Evros Alexandrou, častni konzul R. Slovenije na Cipru, in Christos Theodorou.

Posebna spodbuda za nadaljnje življenje je namenjena mojima otrokoma Dejanu in Ivi, kakor tudi Timu za spodbudo in opogumljanje, kadar sem popuščal.

Irena, moja predraga žena, hvala ti za vse spodbude in pomoč.

Na koncu hvala Marku Kumru za lektoriranje te diplome, ter Nejkí in Katarini, ker sem vam pokvaril vikend. Hvala tudi tebi, Tanja Pečnik, ker si mi pomagala zaključiti diplomsko delo.

VOJNA NA CIPRU 1974

Globalno proti kolonialno gibanje je, konec petdesetih in v začetku šestdesetih letih prejšnjega stoletja, povzročilo nastanek ali osamosvojitve številnih novih držav. Ena teh novonastalih post kolonialnih držav je Ciper, ki je bil že tedaj etnično mešan (grški in turški ciprčani). V nekaterih državah, tudi na Cipru, so uresničitev neodvisnosti spremljale žrtve in izgube številnih življenj nedolžnih ljudi. Ko je Ciper leta 1960 končno postal samostojna in neodvisna država, je sledil nov konflikt, državljanska vojna. Narodnostni skupnosti na otoku, grški Ciprčani in turški Ciprčani, nista uspeli doseči sožitja in uresničitve skupnih interesov v nastajajoči skupni državi. Večinska skupnost grških Ciprčanov je obravnavala turške Ciprčane kot manjšino in ne kot enakopraven narod. Obe skupnosti sta rešitev nastale situacije iskali v tesnejšem povezovanju z matičnima državama in ne v ustvarjanju dialoga in graditvi skupne države. Ob vključevanju matičnih držav ter prodorom ciprskih nacionalistov se je konflikt med državljani Cipra stopnjeval in preraščal v nasilje. Po državnem udaru, ki so ga izvedli nacionalni grški skrajneži s podporo Grčije, je Turčija z namenom zaščite svoje manjšine intervenirala in okupirala severni del države. Med skupnostima se je ustvarila nepredušna meja za obdobje skoraj tridesetih let.

Ključne besede: antikolonijalno bojevanje, državljanska vojna, grški Ciprčani, turški Ciprčani, intervencija.

WAR ON CYPRUS 1974

Global anti colonial movement toward the end of the fifties and beginning of sixties in the last century was opportunity for many nations to become independent and sovereign. One of them was ethnically mixed (Greek and Turkish Cypriots) Cyprus. Imminent to war is blood shedding shading and Cyprus was no exception. On their way to independence many innocent people died or were killed. Cyprus has become an independent country in 1960; however that only led to outbreak of civil war. Two entities – Greek Cypriots and Turkish Cypriots could not find a common ground, language, interests nor had strength to build one, common Country. Most of the Greek Cypriots considered the Turkish Cypriots as a minority and denied them the rights as equal nation. Instead establishing communication between both entities, Greek Cypriots started to lean strongly on Greece and Turkish Cypriots on Turkey. Cyprus was strategically important for both countries (Turkey and Greece) to preserve their interests on Cyprus both countries became involved in “solving” a Cyprus problem. That of course did not help in fact by then the nationalistic feelings became too high to be stopped. More and more violence finally led to inner state conflict, and civil war started. Supported by Greece, Greek Cypriots made coup d'etat. Turkey of course could not passively stand by (and they, as Greece had their own agenda too) and started an invasion on the Northern Cyprus with the same excuse as Greece – to protect their people. The end result was almost airtight border between two nations lasting for almost thirty years.

Key words: anti colonial war, civil war, inner state war, Greek Cypriot, Turkish Cypriot, intervention, coup d'etat.

Kazalo

1. UVOD.....	9
1.1 Predmet in cilj proučevanja	9
1.2 Hipoteze	10
1.3 Metode.....	10
1.4 Opredelitev temeljnih pojmov	11
2. OD SAMOSTOJNOSTI DO DRŽAVNEGA UDARA.....	14
2.1 Starejša zgodovina otoka	14
2.2 Kolonialno obdobje	15
2.3 Antikolonialno bojevanje.....	16
2.4 Nastanek samostojne države	17
2.5 Kriza ustavne ureditve	22
2.6 Začetek krvavih bojov na otoku.....	23
2.7 Nastanek TCIP enklav	29
2.8 Obdobje med leti 1964–1974.....	30
3. VZROK IN POVOD TURŠKE VOJAŠKE INTERVENCIJE	38
3.1 Državni udar	38
3.2 Makarios III. zapusti otok.....	38
3.3 Pučisti	39
3.4 Posledice državnega udara	39
3.5 Razporeditev vojaških enot.....	40
4. PRVA TURŠKA INTERVENCIJA, ATTILA–1	42
4.1 Priprave na intervencijo	42
4.2 Politično dogajanje	44
4.3 Izkrcaje turških vojakov 20. julija 1974.....	45
4.4 Premirje.....	58
4.5 Kršenje premirja.....	60
4.6 Dogajanja v ozadju intervencije.....	62
5. OBDOBJE MED OBEMA VOJAŠKIMA INTERVENCIJAMA.....	67
5.1 Ženevska deklaracija	67
5.1 Drugi krog pogajanj v Ženevi.....	68
6. DRUGA TURŠKA INTERVENCIJA ATTILA–2	71
7. POSLEDICE VOJAŠKE INTERVENCIJE.....	74
7.1 Grški viri	74
7.2 Turški viri.....	76
7.3 Drugi viri	77
7.4 UNFICYP	78
8. ZAKLJUČEK.....	79
8.1 Verifikacija hipotez.....	83
9. SEZNAM LITERATURE.....	86
9.1 Samostojne publikacije.....	86
9.2 Članki.....	87
9.3 Nepublicirani viri.....	87
9.4 Elektronski viri	87
9.5 Internetni viri.....	87
PRILOGE:.....	91
PRILOGA A: INTERVJU Z EVROSOM ALEKSANDROUM, 18.07.2007.....	92
PRILOGA B: INTERVJU Z UDELEŽENCEM VOJNE	96

Seznam slik

Slika 4.3.1: Invazija Turške vojske.....	45
Slika 4.3.2: Turške enklave kjer so potekali spopadi.....	47
Slika 4.3.3: Razpored enot na bojišču.....	50

Seznam tabel

Tabela številka 8.1: Primerjava glavnih gospodarskih kazalcev Republike Ciper in TRNC.....	82
---	----

Seznam zemljevidov

Zemljevid 2.1.1: Antične mestne državice na Cipru.....	14
Zemljevid 2.4.2: Vojaške baze Velike Britanije na Cipru.....	21
Zemljevid 2.8.3: Razmestitev enot UNFICYP–a junija 1965.....	32
Zemljevid 4.3.4: Frontna črta.....	57

Seznam kratic

AKEL	<i>Ανορθωτικό Κόμμα Εργαζόμενου Λαού</i> –Narodna stranka na Cipru
ELDYK	ELiniki DYnami Kiprou–grški kontingent na Cipru
EOKA	Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών, <i>Ethniki Organosis Kyprion Agoniston</i> –Nacionalna organizacija ciprskih bojevnikov, ki je bila ustanovljena leta 1955 za bojevanje proti britanski kolonialni oblasti in doseganju ENOSIS
EOKA–B	Εθνική Οργάνωσις Κυπρίων Αγωνιστών, <i>Ethniki Organosis Kyprion Agoniston</i> –Nacionalna organizacija ciprskih bojevnikov, ki je bila ustanovljena leta 1971, za doseganje ENOSIS in bojevanje proti turškim Ciprčanom
ENOSIS	Grško: Ένωσις, kar pomeni "unija"–predstavlja gibanje grške populacije na Cipru, njihov cilj je bila združitev z Grčijo
EU	Evropska unija
GCIP	grški Ciprčani
NATO	North Atlantic Treaty Organization, Severnoatlantsko zavezništvo
NG	Nacionalna Garda Cipra. Nacionalna garda je bila ustanovljena julija 1964 z izglasovanjem v ciprskem parlamentu. Po nemirih in medsebojnih spopadih med dvema skupnostima konec leta 1963 in v začetku 1964 so TCIP zapustili vse skupne instalacije v državi (parlament, vojsko, policijo, civilni sektor. Z glasovanjem v parlamentu so ustanovili GEEF–" <i>ΓΕΝΙΚΟ ΕΠΙΤΕΛΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΦΡΟΥΡΑΣ</i> ". V prevodu to pomeni »Generalštab Nacionalne Garde«. Pred tem se je NG imenovala "Ειδικό Μικτό Επιτελείο Κύπρου" (EMEK), kar v prevodu pomeni »Specialni mešani štab Cipra« (Internet 16).
OZN	Organizacija združenih narodov
TRSC	Turška Republika Severni Ciper
TAKSIM	(Turška beseda za "razdelitev") je bila geslo za TCIP, ki so podpirali razdelitev otoka Cipra na turški in grški del
TCIP	turški Ciprčani
TMA	turški kontingent na Cipru

TMT	turška odporniška organizacija (Turško: <i>Türk Mukavemet Teşkilatı</i> –TMT) je bila paravojaška organizacija TCIP
UNFICYP	United Nation Force In Cyprus, mirovne sile OZN na Cipru
ZDA	Združene države Amerike
NM	morska milja
MK	(Monades Katadromon) Jurišni bataljon
TP	(Tagma Pezikou) Pehotni bataljon
GEEF	Glavni štab Nacionalne garde Cipra

1. UVOD

Nesmiselnost konflikta in delitev otoka, ki po velikosti ozemlja in številu prebivalstva ni večji od polovice Slovenije, absurd sovraštva med dvema narodoma, ki sta dolgo živela složno, zdaj pa že skoraj 40 let ločeno, me je spodbudilo, da sem si izbral to temo za diplomsko nalogo.

K proučevanju so me dodatno vzpodbudile tudi lastne izkušnje, ki sem si jih pridobil v času opravljanja nalog na mirovni operaciji UNFICYP na Cipru. Težko je verjeti, da se to dogaja v Evropi. Zelo malo ljudi sploh ve, da je sredozemski otok Ciper, razdeljen na dva dela in da je bil prehod med enim in drugim delom skoraj hermetično zaprt že 30 let.

Vstop Cipra v EU ni prinesel rešitve. Še največ smo o Cipru v Sloveniji slišali in izvedeli v času med 1997 in 2001, ko je Slovenska vojska tja pošiljala svoje vojake. Ciper je tudi lepa državica z živahno razvitim turizmom, vendar ne enakomerno na obeh delih otoka. Znan je bil tudi v okviru nekdanjega gibanja neuvrščениh, znan pa je tudi nogometnim navdušencem. Nekateri ga poznajo po spomeniku jugoslovanskemu predsedniku Titu, saj je bil prvi državnik, ki je obiskal Ciper, ko je postal samostojna država. Trenutno ima stranka AKEL večino v ciprskem parlamentu.

Predmet mojega diplomskega dela je proučevanje večplastnosti konflikta na Cipru, samostojnost države Ciper in vse kar se je dogajalo pred in po nastanku te samostojne države.

1.1 Predmet in cilj proučevanja

Predmet proučevanja in analize v diplomskem delu bo obdobje od začetka podtalnega bojevanja proti kolonizatorju Veliki Britaniji, nadaljevanje leta 1955 z ustanovitvijo podtalne odporiške organizacije EOKA, ter obdobje do podpisa mirovnega sporazuma leta 1974 in iskanja mirne rešitve ciprskega problema.

V opisih različnih obdobjih zgodovine Cipra bo več poudarkov. Prvi poudarek je boj za neodvisnost države in dekolonizacija. V drugem delu se bom posvetil nastanku neodvisne države Ciper in začetku razhajanj med turško in grško skupnostjo na otoku. V tretjem delu se bom posvetil napadu Turčije na Ciper in okupaciji dela otoka. Na koncu bo sledil prikaz posledic vojne in zaključek, v katerem bom analiziral pravilnost postavljenih hipotez .

1.2 Hipoteze

V nalogi bom poskušal dokazati, da nacionalizem vodi v neusmiljeno vojno. Z zbranim gradivom bom skušal razvozlati vlogo Velike Britanije v vojni na Cipru ter se posvetil problematiki etničnega čiščenja med in po vojni leta 1974.

Hipoteze:

1. Predlagana rešitev nacionalnega vprašanja na Cipru je bila preveč moderna za čas, ko je država Ciper dosegla neodvisnost od Velike Britanije in zato tudi ni bila sprejeta. Danes bi jo obe entiteti z veseljem sprejeli.
2. V večnacionalni državi težnja ene narodnostne skupnosti po globlji integraciji z matično državo vodi v državljansko vojno.
3. Etnično čiščenje ni le produkt vojne v bivši Jugoslaviji, ampak pojav, ki ga poznamo že leta, le poimenovan je bil različno. Na Cipru je šlo 1974 za klasično etnično čiščenje.

1.3 Metode

Uporabil bom deskriptivno metodo za prikaz in opis vojaških spopadov ter ostalih aktivnosti.

Komparativno metodo bom uporabil pri analizi posledic te vojne. V ta namen bom primerjal statistične podatke, ki so jih navedle sprte strani in podatke t.i. nevtralnih virov.

Z uporabo zgodovinske metode, analizo vsebine relevantnega dokumentarnega gradiva (pisno gradivo, video) in z intervjujem z neposrednimi udeleženci v spopadih bom skušal navesti in poiskati čimveč koristnih podatkov ter se približati k

verodostojnemu prikazu in opisu poteka spopadov ter hkrati predstaviti vloge udeleženih enot, posameznikov in posledice po spopadih.

Z metodo abstrakcije sem izločil za diplomsko nalogo nepomembne vsebine.

1.4 Opredelitev temeljnih pojmov

- **ENOSIS**–(Grško: Ένωσις, kar pomeni "unija") je bilo gibanje grške populacije na Cipru, katerega cilj je bil združitev z Grčijo, po njihovem mnenju matično državo. Podobna gibanja v grškem območju so nastala že prej, njihov rezultat je bila združitev z Grčijo. Za grško populacijo na Cipru je bilo antikolonialno bojevanje tesno povezano z idejo združitve z Grčijo (ENOSIS), kar bi zanje predstavljalo osvoboditev izpod kolonialnega jarma Velike Britanije in izpod otomanskega imperija. Na referendumu, ki ga je organizirala ciprska pravoslavna cerkev, se je 98 % grške populacije izreklo za ENOSIS. Pod pritiskom Velike Britanije, da bo otok razdeljen med Turčijo in Grčijo, če se ne odrečejo ENOSIS, je leta 1960 nastala samostojna država Republika Ciper, grški del politike pa se je uradno odrekel ENOSIS. Prvi ciprski predsednik Makarios III. in vsa grška politična elita tistega časa, ki je predstavljala grški politični spektrum, je po samostojnosti nadaljevala s propagando ENOSIS kot pravičnega in edino sprejemljivega. V svoji predsedniški kampanji leta 1968 je Makarios III. izjavil, da je ENOSIS želja, dokler je neodvisnost mogoča. Ta izjava ga je oddaljila od trde linije v politiki, ki je edino opcijo videla v ENOSIS in je zaradi doseganja tega cilja ustanovila podtalno organizacijo EOKA–B. Ta je skupaj z vojaško hunto v Grčiji organizirala državni udar, s katerim je bil zamenjan predsednik Makarios III. Sledila je turška invazija na otok, razdelitev otoka in velike selitve prebivalcev. Današnji politiki na Cipru uradno ne podpirajo ENOSIS (Hitchens 1997: 32–38).
- **EOKA** si je za cilj postavila izgon britanskih enot z otoka in združitev otoka z Grčijo. Delovala je od sredine do konca petdesetih let. Narodna stranka je nasprotovala vojaškim akcijam EOKA. AKEL¹ je bil bolj naklonjen miroljubnim

¹ AKEL je Narodna stranka Cipra. Podpira neodvisno, demilitarizirano, neuvrščeno državo Ciper. Ciper naj bi imel federativno ureditev, do katere pa bi GCIP in TCIP prišli interno, brez zunanjih vmešavanj. Na zadnjih parlamentarnih volitvah je dobila 34 % glasov tako, da je najmočnejša stranka v parlamentu. Ustanovljena je bila 1926. Partija je bila proti delovanju EOKA, tako da so jo celo obtožili kolaboracije z Angleži. Nekaj vidnih članov AKEL je bilo ubitih s strani EOKA. TMT je tudi deloval proti AKEL. Tudi oni so ubili nekaj vidnih članov, TCIP pa so prisiljevali, da se izpišejo iz partije (Internet 13).

rešitvam, kot so demonstracije in stavke. S tem je AKEL postala edina komunistična partija na svetu, ki se je odrekla antikolonialnemu bojevanju za svobodo svoje države. EOKA je vodil polkovnik grške vojske, rojen na Cipru, Georgios Grivas, ki se je izkazal v drugi svetovni vojni in kasneje v grški državljanski vojni. V EOKA je bil znan po vzdevku Digenis, ki izhaja iz bizantinske legende iz srednjega veka–Digenis Akritasi. Grška vlada je gibanje EOKA skrivaj podpirala z denarjem, orožjem in tudi s propagando preko radijskih postaj v Atenah. EOKA je s svojim delovanjem pričela 1. aprila 1955. Cilj njenega delovanja niso bile samo vojaške instalacije, ampak tudi civili, ne samo Britanci, ampak tudi Ciprčani, ki so bili probritansko usmerjeni ovaduhi in pripadniki uporniške organizacije TMT. Aktivnosti EOKA so se nadaljevale vse do decembra 1959, ko je bila dosežena prekinitev ognja in utrjena pot za sporazum, imenovan »The Zürich and London Agreements«, ki je določal bodočnost države. EOKA je svoj delni cilj dosegla 16. avgusta 1960, ko je Ciper postal samostojna država. Drugi cilj EOKA–ENOSIS, pa ni bil dosežen. Velika Britanija je na Cipru pod svojim nadzorom ohranila dve vojaški bazi: Akrotiri in Dhekelia (Internet 6).

➤ **EOKA–B** je bila desno progrško orientirana paravojaška organizacija, ki je bila ustanovljena leta 1971 in jo je podpirala grška vojaška hunta, ki je bila na oblasti v Grčiji od leta 1967, ko je izvedla državni udar, s katerem so odstavili grškega predsednika Georgiasa Papandreua². Organizacijo lahko označimo za teroristično, saj je bila vpletena v uboje civilistov. Ko se je na otok vrnil George Grivas, je leta 1971 ustanovil EOKA – B. Po mnenju Grivasa se je politika Makariosa III. oddaljila od ideje ENOSIS, zato je bil cilj njegove teroristične organizacije odstranitev Makariosa III. tudi z nasilnimi sredstvi. Če je bila EOKA v očeh grškega dela prebivalcev Cipra videti kot osvobodilna organizacija izpod britanskega kolonializma, EOKA–B ni imela tako široke podpore med prebivalci. Nepopularnost organizacije se je še zlasti povečala po napadu na grško ciprske

² **Papandreu, Georgios** (1888–1968), grški politik. Študiral je pravo, ekonomijo in politične vede v Atenah, Berlinu in Parizu. Po političnem prepričanju je bil levi liberallec in privrženec E. Venizelosa. Od leta 1917 je bil guverner egejskih otokov, v letih 1929–33 je bil minister za izobraževanje, leta 1935 je ustanovil Demokratično socialistično stranko, leta 1938 je bil kot nasprotnik diktatorja J. Metaxasa izgnan. V letih 1942–44 je bil v nemškem ujetništvu, nato je pobegnil in od aprila 1944 v Kairu vodil grško koalicijsko vlado v izgnanstvu. V letih 1944–45 je bil predsednik grške vlade, 1961 je ustanovil novo levosredinsko stranko Zvezo centra. Po zmagi na volitvah 1963 je ponovno postal predsednik vlade, od 1964 je vladal z absolutno večino. Zaradi spora v zvezi s civilnim nadzorom nad vojsko, ga je 1965 grški kralj Konstantin II. odstavil. Ko je kazalo, da bo na parlamentarnih volitvah maja 1967 spet zmagal, je vojska izvedla državni udar. S sinom A. Papandreujem je bil krajši čas v hišnem priporu (Antič 2002: 724).

socialiste in podpornike neodvisnosti Cipra, vrh neprikljubljenosti pa je organizacija dosegla po uboju ministra Polycarposa Georgadjisa ter poskusu atentata na predsednika Makariosa III. (Internet 7).

➤ **TAKSIM** (turška beseda za “razdelitev”) je bila geslo za TCIP, ki so podpirali razdelitev otoka Cipra na turški in grški del. Podporniki ideje so v razdelitvi otoka videli edini način, da se zagotovi mir in varnost ter tako prepreči asimilacijo turške skupnosti v grško večino na otoku.

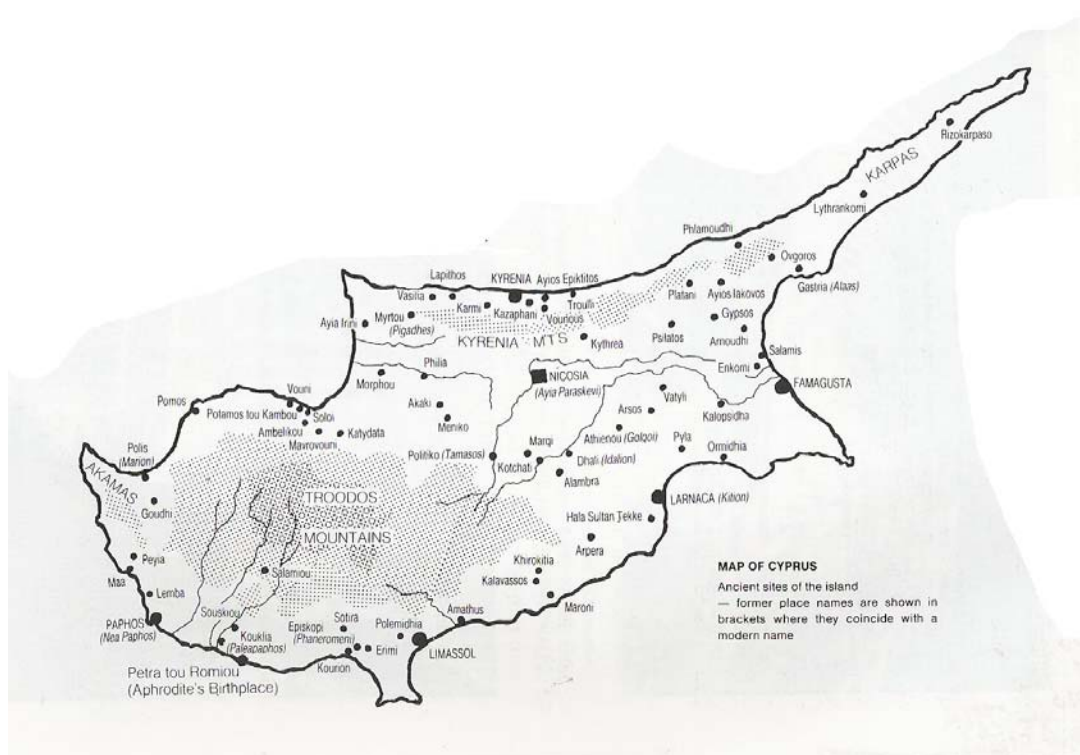
➤ **TMT** – turška odporniška organizacija (Turško: *Türk Mukavemet Teşkilatı*–TMT) je bila pro–TAKSIM paravojaška organizacija TCIP. Organizacijo sta ustanovila Rauf Denктаş in neki turški častnik leta 1958 z namenom, da se bojuje proti grški paravojaški organizaciji EOKA in za razdelitev otoka. Kot odgovor na naraščajoče zahteve grške skupnosti za ENOSIS, so TCIP videli edino pot v zaščiti svojih interesov v TMT. Za svoj simbol so si izbrali ime Sivi volk–Grey Wolf (Turško: *Bozkurt*), zelo pomembno figuro iz turške mitologije. TMT je bila zelo aktivna v letih od 1958 do 1974, ko je se zavzemala za delitev Cipra. S strani ciprske vlade je bila večkrat obtožena za nasilna dejanja, saj je napadala zmerne Ciprčane grškega ali turškega rodu. V gibanju so svoja dejanja zagovarjali s tezo, da je njihov boj usmerjen izključno proti pripadnikom EOKA, ter po letu 1963 proti ciprski vladi, ki so jo po izstopu TCIP iz vlade, sestavljali samo GCIP. TMT je logistično in vojaško podpirala turška vlada. Ni bila tako dobro oborožena kot EOKA ali vojska ciprske vlade, ki jo je oboroževala Grčija. Leta 1963 je bila TMT delno odgovorna tudi za ustanovitev turških enklav na Cipru. Organizacija je bila delno odgovorna za vojaško zavarovanje enklav. Med leti 1957 in 1974 je bila TMT kriva za usmrčitve tako med GCIP kot tudi med TCIP. Med turško intervencijo je bila organizacija odgovorna za nekaj pokolov civilistov. V intervjuju iz leta 1990 je Rauf Denктаş povedal, da je TMT izzvala nasilje med GCIP in TCIP (Internet 12).

2. OD SAMOSTOJNOSTI DO DRŽAVNEGA UDARA

2.1 Starejša zgodovina otoka

Otok je bil poseljen že v obdobju neolitika (približno 7000 pr. n. š.), okrog leta 1500 pr. n. š. pa je bil v tesnih stikih s kretske in mikenske kulturo. Grški³ priseljenci so prišli na Ciper približno 1200 leta pr. n. š. in ustanovili več mestnih državic kot so: Kourion, Soli, Salamis, Pafos itn. (zemljevid 2.1.1).

Zemljevid 2.1.1: Antične mestne državice na Cipru

Vir: Panteli 1990: 25.

V obdobju med leti 709–663 pr. n. š. je otok pripadal Asiriji, med leti 569–525 pr. n. š. Egiptu, nato Perziji. Po zmagi Aleksandra Velikega nad Perzijci (333 pr. n. š.) je postal del Stare Grčije, po njegovi smrti pa del države egiptovskih Ptolomejcev. Leta

³ 1200 pr. n. š. sta bili v vojni Grčija in Troja. V zgodovini je ta vojna poznana pod imenom trojanska vojna. Zmagovalci vojne se po desetih letih vojskovanja niso uspeli ali niso hoteli vrniti v Grčijo. Naselili so se na Cipru. Sčasoma so se razselili po celem otoku in na ta način so na otoku nastala številna grška kraljestva. Za prve grške naseljence na otoku zgodovina uvršča zmagovalce Trojanske vojne (Severis 1999: 35–36).

58 pr. n. š. so otok osvojili Rimljani, po letu 45 se je razširilo krščanstvo. Po delitvi rimskega imperija (395) je Ciper spadal k Vzhodnorimskemu cesarstvu, pozneje k Bizantinskemu cesarstvu. Leta 1191 ga je osvojil angleški kralj Rihard Levjesrčni. Med leti 1570–71 so otok osvojili Turki in na njem naselili okoli 20.000 Turkov (Natek 2006: 229).

2.2 Kolonialno obdobje

Po rusko–turški vojni (1877–78) je berlinski kongres otok dodelil v upravo Veliki Britaniji (4. junija 1878), Turčija je na Cipru ohranila formalno suverenost. Ko je v prvo svetovno vojno vstopila na strani centralnih sil, je Velika Britanija 5. novembra 1914 otok zasedla, 10. marca 1925 pa je postal britanska kronska kolonija.

Grški del prebivalstva je od vsega začetka nasprotoval britanski oblasti, narodnoosvobodilno gibanje ENOSIS (»združitev«) pa je zahtevalo priključitev h Grčiji. Po drugi svetovni vojni se je to gibanje pod vodstvom nadškofa Makariosa III.⁴ zelo okrepilo, vendar so britanske oblasti spretno izkoriščale nasprotja med Grki in Turki za ohranjanje statusa quo. Polkovnik Georgios Grivas⁵ je leta 1955 ustanovil desničarsko Narodno organizacijo boja Ciprčanov (EOKA; Ethniki Organosis Kypriakou Agonos), ki je izvedla več terorističnih napadov na britanske objekte in proti turškemu prebivalstvu. Zahtevam turških prebivalcev po delitvi otoka je grška skupnost odločno nasprotovala.

⁴ Makarios III., pravo ime Mikhail Khristodolou Mouskos, (1913–1977) je bil rojen v kraju Pano Panagia na Cipru kot sin revnega pastirja. Od leta 1926 je bil v samostanu Kyklos, v letih 1938–43 je v Atenah študiral teologijo, leta 1946 je bil posvečen za pravoslavnega duhovnika, do leta 1948 je študiral teologijo in sociologijo v Bostonu (ZDA). Od leta 1948 je bil škof v Kitionu, od 1950 ciprski nadškof. Nasprotoval je britanski kolonialni oblasti na Cipru in se zavzemal za združitev z Grčijo (*enosis*). Od leta 1955 je bil povezan z generalom G. T. Grivasom in njegovo teroristično organizacijo EOKA, leta 1956 so ga Britanci deportirali na Sejšelske otoke. Po sporazumu med Ciprom, Grčijo, Turčijo in Veliko Britanijo maja leta 1959 je postal minister za zunanje zadeve neodvisnega Cipra, leta 1960 pa ciprski predsednik. Bil je aktiven podpornik gibanja neuvrščenosti. Po državnem udaru EOKA leta 1974 je pobegnil na Malto in nato v London. Po razdelitvi otoka na severni turški in južni grški del se je vrnil in v pogajanjih skušal odpraviti razdelitev Cipra, toda brez uspeha (Antič 2002: 671).

⁵ Grivas, Georgios Theodoros (1898–1974) Rojen v Trikomu na Cipru. Med 2. svetovno vojno je sodeloval v desničarskem grškem odporiškem gibanju proti Nemcem. Kot goreč nacionalist in zagovornik združitve otoka Cipra z Grčijo je leta 1954 ustanovil organizacijo EOKA ter začel gverilske akcije proti Angležem, ki so otok upravljali od leta 1878, vladali pa so mu od leta 1925. Njegovi napadi so spodbudili iskanje politične rešitve za otok. Leta 1960 je Ciper postal neodvisen, vendar pa grški cilj, združitev z Grčijo, ni bil dosežen, še več, razdeljenost otoka med Grki in Turki je postala vse bolj očitna. Leta 1959 je postal general, med leti 1964–1967

2.3 Antikolonialno bojevanje

Gibanja za neodvisnost, ki so spremenila podobo manj razvitega sveta v šestdesetih letih, so že v petdesetih letih minulega stoletja pretresala temelje kolonialne oblasti. Nasilni boj za osvoboditev izpod kolonialnega jarma je vzpodbudilo nasilje v Keniji, na Zlati obali, v podsaharski Afriki in Gani. Bojevanje za neodvisnost se je razširilo tudi na francoske kolonije. Hude posledice antikolonialnega bojevanja so se iz Alžirije prenesle v Francijo, kar je skoraj spodneslo francoskega predsednika Charlesa de Gaulla.

Kri je tekla tudi na Cipru. Terorizem organizacije EOKA je terjal veliko življenj. Cilj organizacije EOKA je bil boj proti britanski vladavini in združitve z Grčijo. Sueški polom⁶ leta 1956 pa je precej načel britansko moč v mednarodni skupnosti. Poleg bojevanja z Britanci so se zaostrovali tudi boji med grško večino in turško manjšino. Ozračje so razvneli teroristični napadi uporniškega gibanja EOKA, število bombnih napadov in ubojev se je povečevalo prav tako državljanska neposlušnost v boju za *ENOSIS*. Prišlo je do prvih pogajanj med britanskim guvernerjem na Cipru, John Hardingom, ter voditeljem grške večine na Cipru, nadškofom Makariosom III.

Ker je bila mirna rešitev nedosegljiva, so leta 1956 po odločitvi ministrskega predsednika Velike Britanije sira Anthony Eden, nadškofa Makariosa III. nepričakovano deportirali na Sejše, z uradnim razlogom, da naj bi spodbujal EOKA v terorističnem delovanju. Teroristično delovanje na otoku se je še stopnjevalo. Grški prebivalci so čutili vse večji odpor proti vladavini Velike Britanije prav zaradi vse bolj ostrega protiterorističnega delovanja, saj je prihajalo do nasilnih preiskav po vaseh, zaselkih in hišah prebivalcev ki so jih izvajali britanski policisti in vojaki.

je bil poveljnik grško-ciprske Nacionalne Garde. Leta 1971 je spet pričel izvajati gverilske akcije (EOKA-B), tokrat usmerjene proti Turkom in tudi predsedniku škofu Makarios III. (Antič 2002: 385).

⁶ Sueška vojna 1956 Velika Britanija, Francija, Izrael-Egipt. Julija 1956 je egiptovski predsednik Gamal Abdel Naser nacionaliziral Sueški prekop, zaradi česar sta se Velika Britanija in Francija odločili, da ne bosta financirali gradnje Asuanskega jezua. Po neuspehu diplomatskih pogajanj sta Francija in Velika Britanija ob izraelskem zavezništvu začeli načrtovati vojaško akcijo, da bi si vnovič pridobili nadzor nad prekopom. Oktobra je Izrael napadel Egipt. Velika Britanija in Francija sta Izraelu ukazali, naj se ne umakne in se tudi sami izkrcali v Port Saidu, da bi vsilili premirje ZN. Umakniti sta se morali zaradi naraščajočega nezadovoljstva doma, sovražnega razpoloženja ZDA in grožnje posredovanja sovjetskih čet. Konflikt se je končal tako, da je Izrael spet dobil pravico do plovbe v prekopu, vendar sta Francija in Velika Britanija izgubili vpliv na območju (ASP: vojne).

Anthony Eden⁷ je izdelal načrt, s katerim bi se postopno uvedla samouprava na otoku ter predlog ustavnih reform, ki so predvidevale delitev ozemlja med grško in turško skupnostjo na otoku. Medtem ko so politiki razpravljali, so se na otoku nadaljevali prepiri in prelivanje krvi (Wenborn 1993: 280–320).

2.4 Nastanek samostojne države

Leta 1958 je v Zürichu prišlo do prvih pogajanj o Cipru kot samostojni in neodvisni državi. Pogajanja so se končala s podpisom memoranduma med Veliko Britanijo, Turčijo in Grčijo v Londonu, dne 19. februarja 1959. T.i. »The Zürich and London Agreements« predstavlja osnovni dokument, ki je bil potreben za rojstvo Republike Ciper. Poleg zgoraj navedenih podpisnikov so soglasje k memorandumu dali tudi predstavniki obeh skupnosti na otoku (Hannay 2006: 3).

Memorandum je postal tudi nekakšna podlaga za ustavo Republike Ciper, ki je bila sprejeta dne 16. avgusta 1960 (Hannay 2006: 3).

Osnovni dokumenti ki so jih sprejeli Velika Britanija, Grčija, Turčija, GCIP in TCIP in so predstavljali pravni temelj neodvisne Republike Ciper:

- »Basic structure of the Republic of Cyprus«,
- »Treaty of Guarantee«,
- »Treaty of Alliance between the Republic of Cyprus, Greece and Turkey«,
- Deklaracija Velike Britanije,
- Deklaracija Grčije in Turčije,
- Deklaracija grške skupnosti na Cipru,
- Deklaracija turške skupnosti na Cipru.

⁷ Eden, sir Anthony Robert (1897–1977), rojen v Windlestonu. Študiral je orientalistiko na univerzi v Oxfordu. Leta 1923 je bil kot konservativec izvoljen v spodnji dom britanskega parlamenta. V letih 1931–1933 je bil podsekretar na zunanjem ministrstvu, nato pa varuh državnega pečata in minister za stike z Društvom narodov. Leta 1935 je postal zunanji minister, vendar je leta 1938 odstopil zaradi popuščenja Chamberlina Hitlerjevi politiki. Ponovno je bil zunanji minister 1940–1945 in 1951–1955. Leta 1955 je nasledil W.S.Churchilla na mestu ministrski predsednik. Po 2. svetovni vojni je sodeloval pri določanju meje med Jugoslavijo in Italijo v Tržaškem zalivu. Po Sueški krizi 1956, ko so francoske in angleške čete napadle Egipt, je januarja 1957 zaradi neuspeha britanskega posredovanja odstopil. Pozneje se ni več ukvarjal s politiko (Antič 2002: 267).

Temeljna ustavna struktura Republike Ciper leta 1960

- Republika Ciper ima predsedniško ureditev s predsednikom države, ki je GCIP in ga izvoli grški del prebivalstva ter podpredsednikom republike, ki je TCIP in ga izvoli turška skupnost na otoku. Njun mandat traja 5 let.
- Uradna jezika sta grščina in turščina.
- Republika Ciper ima svojo zastavo. Ob prazničnih dneh se poleg ciprske zastave lahko izobesi tudi grška ali turška zastava. Skupnosti imata pravico do praznovanja grških in turških praznikov.
- Predsednika ali podpredsednika Republike Ciper v primeru nezmožnosti opravljanja dolžnosti do izvolitve novega lahko zamenja predsednik ali podpredsednik parlamenta. Tudi v parlamentu je predsednik GCIP in podpredsednik TCIP.
- Izvršno oblast predstavljata predsednik in podpredsednik države. Pri vodenju države jima pomaga Ministrski svet, sestavljen iz 10 ministrov. Sedem jih je GCIP in jih izbere predsednik, ostali trije so TCIP in jih postavi podpredsednik. Ministri niso člani parlamenta. Odločitve v svetu ministrov se sprejemajo z večino. Odlok stopi v veljavo, ko je objavljen v uradnem listu. Vsako odločitev Ministrskega sveta podpišeta predsednik in podpredsednik države, prav tako imata oba pravico veta, če se s sprejetim odlokom Ministrskega sveta ne strinjata.
- Parlament predstavlja zakonodajno vejo oblasti. Sestavlja ga 70 % GCIP in 30 % TCIP. Parlamentarci se izbirajo za dobo petih let. Vsaka skupnost ločeno izbira svoje predstavnike. Če pride do nesoglasij v parlamentu, je za reševanje sporov pristojno Ustavno sodišče, ki ga sestavljajo trije sodniki. Eden je GCIP, drugi TCIP in tretji nevtralni sodnik, ki je obenem tudi predsednik sodišča. Izbirata in postavljata ga v soglasju predsednik in podpredsednik države.
- Zakoni se sprejemajo z večino prisotnih v parlamentu. Ustavni zakoni se sprejemajo z dvetretjinsko večino GCIP in dvetretjinsko večino TCIP.
- Tudi glede zunanjih zadev imata predsednik in podpredsednik pravico veta, razen kadar se odločajo o povezavah z mednarodnimi organizacijami, katerih članici sta tako Grčija kot Turčija. V tem primeru nimata pravice vložiti veta.

- V obrambnih zadevah in zadevah državne varnosti jima pravica veta ostane. Izjema je definirana v aneksu številka 1. »The Zürich and London Agreements«, ki govori o številu vojakov, vojaških povezavah, zakonih o vojski in policiji in sestavi oboroženih sil.
- Davčna politika je bila ločena. O višini davkov, ki naj bi jih posamezna skupnost prispevala v državno blagajno, se nikoli niso uspeli dogovoriti.
- Tudi civilni sektor je bil ločen glede na nacionalno pripadnost. 70 % je sestavljalo GCIP in 30 % TCIP. Kjer je bila odgovorna oseba GCIP, je moral biti njegov namestnik TCIP.
- Enaka ureditev na osnovi nacionalne pripadnosti je bila tudi v policiji, vojski in žandarmeriji. Kjer je bil poveljnik GCIP, je bil njegov namestnik TCIP oziroma obratno.
- Služenje vojaškega roka je bilo v pristojnosti predsednika in podpredsednika države (potrebno je soglasje obeh). Cipersko vojsko na bi sestavljalo 2000 ljudi, od tega naj bi bilo 60 % GCIP in 40 % TCIP. Varnostne sile (žandarmerija in policija) naj bi sestavljalo 2000 ljudi, od tega naj bi bilo 70 % GCIP in 30 % TCIP. Pogodba je dovoljevala zmanjševanje ali povečanje nacionalnih kontingentov varnostnih sil z medsebojnim dogovorom predsednika in podpredsednika Cipra in to največ za 10 % za krajše obdobje.
- V petih največjih mestih Limasolu, Nikoziji, Larnaki, Famagusti in Paphosu, v katerih je bilo število TCIP veliko, je bilo določeno, da ima vsaka narodna skupnost svojo občino.
- Na osnovi tega sporazuma je bilo potrebno sprejeti sporazum, s katerim je bila zagotovljena neodvisnost Republike Ciper. Nastal je dokument »Treaty of Guarantee«, ki ga naj bi podpisale Republika Ciper, Turčija, Grčija in Velika Britanija. Temu sporazumu je sledil »Treaty of Alliance between the Republic of Cyprus, Greece and Turkey«. Ta dva sporazuma morata biti vključena v ustavo Republike Ciper.
- Sporazum je prepovedoval vsako delitev Cipra, kakor tudi vsako povezavo z drugo državo ali dvema državama, ki bi privedla do delitve Republike Ciper na dva dela ali dve državi (Hadjidemetriou 2002: 387–388).

Treaty of Guarantee

V Londonu je bil 19. februarja 1959 podpisan »The Zürich and London Agreements« v prisotnosti predstavnikov Velike Britanije, Grčije, Turčije, ter obeh narodnostnih skupnosti na otoku, ciprskih Grkov in ciprskih Turkov. Predstavnik ciprskih Grkov, nadškof Makarios III., je imel na vsebino sporazuma številne pripombe, vendar ni imel podpore Grčije, zato jih je umaknil.

V sporazumu so se predstavniki obeh skupnosti na otoku obvezali, da bodo spoštovali neodvisnost in samostojnost Republike Ciper, kar naj bi zagotovili Grčija, Turčija in Velika Britanija. Vse nesporazume in grožnje novonastali neodvisni državi naj bi reševali z medsebojnimi dogovori (Hadjidemetriou 2002: 387–388).

Treaty of Alliance between the Republic of Cyprus, Greece and Turkey

S »Treaty of Alliance between the Republic of Cyprus, Greece and Turkey« so bili zavarovani strateški interesi Velike Britanije z ustanovitvijo dveh britanskih baz na otoku (zemljevid 2.4.2), interesi Grčije in Turčije pa s prisotnostjo njunih vojaških enot na otoku. To naj bi bila garancija, da ne bi prišlo do enostranske spremembe ustave.

Velika Britanija je svoje interese zavarovala s posebno deklaracijo »Declaration of the Government of the United Kingdom«.

Ob tem je Velika Britanija obdržala na otoku dve vojaški bazi, nekaj vadišč in postojank zunaj baz, so bile v deklaraciji določene tudi ostale podrobnosti, ki so jih vojaki Velike Britanije morali upoštevati na otoku. Med drugim uporaba letališč, cest, pristanišč in vojaških vadišč⁸. (Hadjidemetriou 2002: 387–388).

⁸ V letih 2000/2001 sem bil poveljnik slovenskega kontingenta na Cipru. Slovenski kontigent je bil del mirovniških sil UNFICYP. Za razliko od ostalih kontingentov, s katerimi smo sodelovali, so bili naši vojaki profesionalci. Ker zanje na misiji ni bilo zagotovljeno ustrezno strokovno usposabljanje, smo jih hoteli pri usposabljanju priključiti britanskim enotam. Takrat so Britanci na otoku imeli nekaj zelo kvalitetnih tečajev za vojake in podčastnike. Ko je bil začetek usposabljanja dogovorjen, je prišla iz Velike Britanije prepoved prav zaradi zgoraj navedenega sporazuma, ki ga je Velika Britanija podpisala in ga je dolžna spoštovati.

Grčija naj bi po sporazumu na otoku imela imela kontingent vojakov, sestavljen iz 950 častnikov, podčastnikov in vojakov, Turčija pa naj bi imela kontingent vojakov sestavljen iz 650 častnikov, podčastnikov in vojakov.

Zemljevid 2.4.2: Vojaške baze Velike Britanije na Cipru

Vir: Internet 1.

Ena izmed nalog kontingentov je bilo usposabljanje ciprske vojske. Predsednik in podpredsednik države sta imela po pogodbi pravico, da zaprosita državi, da zmanjšata ali povečata število vojakov v kontingentu.

Čeprav so v začetku spoštovali dogovor, ki ga je v Londonu dosegel nadškof Makarios III., je zelo hitro prišlo do nasprotovanj dogovoru. Največji nasprotnik dogovora je postal Grivas, ki so se mu kasneje priključili še nekateri politiki, češ da sporazum izdaja ideje ENOSIS. Londonskemu dogovoru je nasprotoval tudi AKEL predvsem zaradi prisotnosti tujih vojaških enot na Cipru.

Turški Ciprčani so imeli do ustave drugačne zadržke. Fazil Küçük⁹ je bil na volitvah izbran za podpredsednika Cipra. V resnici pa je imel vso oblast nad turškimi Ciprčani Rauf Denктаş¹⁰, kar so potrdili tudi dogodki, ki so sledili.

Neodvisna Republika Ciper je bila ustanovljena 16. avgusta 1960. Članica OZN in Britanskega Commonwealtha je postala leta 1961, kljub vetu podpredsednika dr. Küçüka pa postala tudi članica gibanja neuvrščenih (Hadjidemetriou 2002: 387–388).

2.5 Kriza ustavne ureditve

Do krize ustavne ureditve je prišlo predvsem zaradi naslednjih predpostavk:

- a) Ustava ni odražala nacionalne strukture prebivalcev Cipra, temveč pogajalska izhodišča, ki so jih imele zainteresirane države v NATO. Zaradi močnejšega položaja Turčije v NATO je turška narodnostna skupnost na otoku dobila močnejši položaj v primerjavi z dejanskim kvantitativnim deležem turških prebivalcev na Cipru. V vladi je bila turška narodnostna skupnost zastopana s 30 % zaposlenih, čeprav je na otoku predstavljala le 18 % celotnega prebivalstva. Takšno nesorazmerje je vodilo k odtujitvi večinske grške narodnostne skupnosti na otoku.
- b) Ustava je skupnosti na otoku razdelila na dva dela, na grške in turške Ciprčane. Takšna ustava je privedla do tega, da vlada republike Ciper ni bila vlada vseh državljanov, ampak vladavina dveh nacionalnih skupnosti (Hadjidemetriou 2002: 387–388).

⁹ **Fazil Küçük** (1906–1984) je bil prvi podpredsednik Republike Ciper. Rojen je bil v kmečki družini v Nikoziji. Ko je dokončal turško visoko šolo v Nikoziji, je študiral medicino v Istanbulu in Parizu. Leta 1937 se je vrnil na Ciper, kjer je pričel prakticirati medicino. Pokazal je interes za politiko in kmalu se je začel boriti za pravice TCIP. Leta 1941 je pričel izdajati časopis *Halkın Sesi* (glas ljudstva). Zaradi njegovih protibritanskih stališč je dovoljenje za izdajo časopisa dobil šele 1942. Časopis še danes izhaja v okupiranem delu Cipra. 1943 je postal eden od ustanoviteljev *Kıbrıs Adası Türk Azımlık Kurumu* (asocijacija turške manjšine na otoku Cipru znanem kot-KATAK). Namen stranke je bil zagotoviti blaginjo, socialne in politične svobode za TCIP. Zaradi nesoglasij znotraj partije, je Küçük ustanovil novo stranko *Kıbrıs Türk Milli Birlik Partisi*. Med konferenco v Londonu je zastopal stališča TCIP. 03. decembra 1959 je bil izbran za podpredsednika nove republike. Podpredsednik je ostal vse do leta 1973, ko ga je zamenjal Denктаş. Ker je bil šibkega zdravja, se je za pravico TCIP po 1973 boril preko svojega časopisa (Internet 14).

¹⁰ **Rauf Denктаş** (27. januarja 1924) je ustanovitelj mednarodno nepriznane države Turške republike Severni Ciper. Rojen je v Paphosu. Diplomiral je iz angleščine. Delal je kot prevajalec in učitelj v Famagusti. Leta 1947 je v Londonu diplomiral na pravni fakulteti. Po študiju je delal kot tožilec. Kot tožilec je uspel nekaj članov EOKA obsoditi na smrt. Leta 1957 je bil eden od ustanoviteljev TMT. Med podpisovanjem »The Zürich and London Agreements« je bil v vlogi svetovalca turške vlade. Izbran je bil za predsednika turške zbornice. Decembra 1963, po izgredih, je šel v Ankaru na posvet s turško vlado. Povratek so mu ciprske oblast prepovedale. V letih po letu 1964 je podtalno deloval v TMT. Po turški invaziji in okupaciji severnega dela Cipra je leta 1976 postal prvi predsednik Turške Republike Severni Ciper (Internet 26).

Ti dve karakteristiki sta preprečevali, da bi ustava predstavljala združiten element med Ciprčani. Ustavna ureditev je privedla do pat pozicije na več področjih:

- ustanovitev armade na osnovi delitve na nacionalni osnovi v razmerju 60 : 40 %, kar ni ustrezalo dejanskemu številčnemu razmerju obeh nacionalnih skupnosti prebivalstva;
- različna davčna politika, ureditev šolstva;
- različne mestne občine, itn..

Do krize ni prišlo samo v konstitucionalnih zadevah, leta 1959 se je pojavila in poglobljala tudi v medskupnostnih odnosih. Še med pogajanji o novi ustavni ureditvi so oblasti prestregle turško tovorno ladjo »Deniz«, ki je tihotapila orožje na Ciper. Leta 1962 je TMT ubila dva turška novinarja, ki sta odkrito podpirala združitev, mirno sobivanje ter sodelovanje obeh skupnosti na otoku. Po drugi strani pa turški viri govorijo o dveh zmernih novinarjih, ki sta bila za enoten Ciper in so ju ubili predstavniki EOKA. Nacionalizem je bil na pohodu z obeh strani in stanje v državi vse bolj nemirno (Hadjidemetriou 2002: 387–388).

Tudi v grški skupnosti so se pričele pojavljati oborožene organizirane skupine, katerih osnovno vodilo je postala ideja ENOSIS.

2.6 Začetek krvavih bojov na otoku

Pogodba o neodvisnosti Cipra je oblast na otoku podelila pretežno grški skupnosti, razen polovičnega političnega statusa. Če so zavezniki NATO menili, da ustavna ureditev omogoča mirno sožitje obeh skupnosti na otoku, so se zelo motili. Kompleksna struktura delitve politične moči, iztražen skozi pravice veta, je razdelila skupnosti do te mere, da se je med njima pojavilo sovraštvo. Že samo dejstvo, da so potrebovali veto, je nakazovalo na to, da niso hoteli postati en narod. Ker je bila politika Makariosa III. blokirana z vetom TCIP, se je v zunanji politiki Makarios III. obrnil k neuvrščenim državam. Z njihovo pomočjo je želel doseči spremembo ciprske ustave, navkljub državam članicam NATO, ki so zagotavljale stare ustavne ureditve. TCIP so po stari ustavni ureditvi imeli v civilnem sektorju, v žandarmeriji in policiji pravico zaposlitev do 30 %, v vojski pa do 40 %, kljub temu, da je turški del prebivalstva predstavljal samo 18 % ciprske populacije. Vsaj eden od poveljnikov od

treh vej varnostnih sil naj bi pripadel turški populaciji. Namestitve v civilnem sektorju, napredovanja in premestitve je določala komisija, ki so jo izvolili predstavniki vsake skupnosti posebej na otoku (O'Malley 2004: 87–94).

Večinska skupnost je bila zaradi omejitev nezadovoljna, saj se je bojevala za ENOSIS, dobila pa je nekaj drugega—neodvisnost.

Sestava prve Makariosove vlade je odražala neizpolnjene aspiracije GCIP, s čemer so užalili TCIP. Zunanje zadeve so pripadle Nicosu Kranidiotisu, ki je bil v povezavi z Grivasom, Ministrstvo za komunikacije in delo je vodil Andreas Papadopoulos, bivši vodja EOKA, Tassos Papadopoulos je bil v EOKA vodja propagande in v prvi vladi zadolžen za resor znanosti. Polykarpos Georghadhis, ki je bil poveljnik EOKA v Nikoziji in je pobegnil pred britanskim zaporom ter prevzel gverilsko skupino v gorah, je postal minister za notranje zadeve. Močna zasedba pripadnikov EOKA v prvi Makariosovi vladi ni prepričala Grivasa, za katerega je bila sprejemljiva samo ENOSIS, tako da se je odločil za izgnanstvo v Grčijo ter je vse pogodbe o neodvisnosti Cipra označil za izdajo. Njegovi privrženci na otoku so izdali letake s črno obrobo, na katerih so neodvisnost označili kot izdajstvo in nacionalno katastrofo (O'Malley 2004: 87–94).

Kmalu zatem, ko je postal predsednik, je Makarios naletel na medskupnostni problem. Potrebno je bilo zmanjšati število TCIP policistov, ki so pod britansko oblastjo bili del enot, ki so se borile proti EOKA in so po besedah Makariosa III. presegli število 30 %, kolikor je bilo po ustavi predvideno. Z druge strani pa so TCIP trdili, da je število policistov GCIP daleč preseglo mejo 70 % sestave policije. Naslednji problem, ki je dodatno razdelil obe skupnosti, je bila davčna politika. Sprva je bilo predvideno, da se do decembra leta 1960 določi davek, ki naj bi ga prispevala posamezna skupnost, vendar se do roka niso uspeli dogovoriti. Rok so podaljšali do marca leta 1961. TCIP so trdili, da je več GCIP zaposlenih v javnih službah kot je bilo predvideno po ustavi (70 : 30) in da se tako iz proračuna preliva na grško stran več denarja. Ko so poizkušali Makariosa III. prepričati, da spoštuje dogovor, je Makarios III. ukazal davčnem uradu, da še naprej zbira davek na stari osnovi. Küçük je za povračilo pozval turška podjetja na otoku, da ne plačujejo davka v državno blagajno. Končno je decembra leta 1961 Makarios III. poizkušal predstaviti novo zasnovo

davčne politike. TCIP so zahtevali, da bodo podprli njegovo vizijo le če revizija davkov vzame pod drobnogled vsako leto ali dve. Ker njegov predlog ni bil sprejet, se je Makarios III. odločil, da grškim podjetjem naloži, da plačujejo davke izključno grški skupnosti, TCIP so šli podobno pot. Da bi bila zmeda popolna, je celo ustavno sodišče odločilo, da je tako početje skladu z ustavo (O'Malley 2004: 87–94).

Nesoglasja so se nadaljevala tudi ob vprašanju dopolnjevanja oboroženih sil države. Ustava je predvidevala, da oborožene sile, ki se nahajajo na območju določene skupnosti, pripadajo tej skupnosti. Küçük je razumel, da to pomeni, da morajo na posameznih območjih obstajati ločene vojaške enote na vodnem in četnem nivoju, zaradi zaščite pred nasiljem. 20. oktobra leta 1961 je Makarios III. zahteval od vlade integracijo oboroženih sil na vseh nivojih. Küçük je uporabil pravico veta, da bi preprečil ta ukrep. Kot povračilo Küçükovi odločitvi, se je Makarios III. odločil, da ne bo ustanovil celotne nacionalne vojske, še posebej ne enote 2000 vojakov, katere ustanovitev je bila predvidena v ustavi in naj bi bila sestavljena iz pripadnikov obeh skupnosti. Ta odločitev je ustvarila politični in vojaški vakuum, nastale so zasebne paravojaške enote, ki so bile v nasprotju z ustavno ureditvijo. V začetku leta 1963 so TCIP imeli vojsko 2500, GCIP pa 5000 vojakov. To je pomenilo, da etnična nesoglasja lahko prerastejo v odprto vojno. Do konfliktov je prihajalo tudi v civilni sferi. GCIP so trdili, da ustavno določeno razmerje 70 : 30 %, ni pošteno in so v prvih treh letih na sodišču izpodbijali kar 2000 delovnih mest, ki jih je zasedla TCIP skupnost (O'Malley 2004: 87–94).

Delitev občin glede na nacionalno sestavo je bila prav tako izvor napetosti med obema skupnostima. GCIP so bili prepričani, da takšna ureditev vodi v še večjo delitev med skupnostima, saj so se TCIP neprestano počutili ogrožene, s strani GCIP. Po dolgotrajnih pogajanjih o mejah med občinami so GCIP zavrnil obnovitev zakona o občinah ter ga v začetku leta 1962 poizkušali zamenjati z uveljavitvijo enotne oblasti. Ker je hotel problem GCIP Makarios III. internacionalizirati, se je podal na več mednarodnih potovanj in srečanj. Ko je Ciper postal član Commonwealtha, se je Makarios III. udeležil konference predsednikov vlad v Londonu marca leta 1961. Junija istega leta je obiskal egiptovskega predsednika Naserja, septembra se je udeležil konference neuvrščenih držav v Beogradu ter meseca maja leta 1962 obiskal predsednika Kennedyja. Obiske je opravil brez

sodelovanja podpredsednika Kutchuka. Makarios III. je iskal pomoč in podporo za spremembo ustave Cipra, s katero bi dosegel, da GCIP sami odločajo o vseh zadevah. Makariosova zahteva neuvrščnim državam in Sovjetski zvezi je razjezila Američane, ker so se bali širitve komunizma. Washington je zahteval od Makariosa, da pokaže več podpore ustavni ureditvi in državam, ki so garanti ustavne ureditve. Zahod je namreč motilo, da na Cipru 30 % volivcev redno glasuje za komunistično partijo. Zato je Kennedy predlagal Makariosu III., da ustanovi svojo politično stranko, ki bi se na volitvah enakovredno kosala s komunistično partijo. Američani so tudi zahtevali, da Makarios III. prepreči stopnjevanje napetosti s TCIP in konča z iskanjem podpore pri neuvrščnih državah v OZN. Opomnili so ga, da rešitev ciprskega problema zahteva sodelovanje zahodnih držav in ne neuvrščnih. Toda GCIP so nadaljevali s pritiski za ENOSIS in niso upoštevali zaščitnih ukrepov za uveljavljanje pravic TCIP ter jim niso zagotavljali pomoči, ki jim je po ustavi pripadala. Ameriški ambasador je opozarjal, da bi neuspeh pri zagotavljanju notranje varnosti in miru privedel do ubojev in zastraševanja ter do krepitev položaja komunistov v državi. Januarja leta 1963 je Bela hiša pozvala Makariosa III., da ustanovi svojo lastno stranko, ki bi preprečila, da si komunistična partija preveč okrepi. Toda Makarios III. je presodil, da mu lastna stranka ne bi omogočila zmage na volitvah leta 1965. Ni imel dovolj poguma, da bi se uprl komunistom, ki so se še posebej v mestih okrepili. Makarios III. tudi ni upošteval opozorila da naj ustave Cipra ne spreminja. Ameriški strah pred nadaljnjim razvojem komunizma se je stopnjeval v času najbolj zaostrenega trenutka hladne vojne, v času raketne krize v Turčiji in na Kubi. Samozavest GCIP glede njihovega položaja v državi je skozi celo leto 1963 naraščala zaradi podpore sovjetske diplomacije in njihove oskrbe z orožjem. Po besedah Richarda Patricka, ki je izvedel eno od najbolj obsežnih študij konflikta skupnosti na otoku, so GCIP sledili tajni strategiji, ki so jo poimenovali »Akritas Plan«. Obstoje tega načrta je potrdil tudi takratni predsednik parlamenta Glafkos Clerides. Z njim so hoteli spremeniti ustavo iz leta 1960 in ukiniti »Treaties of Guarantee and Alliance«–pogodbo v kateri je ENOSIS prepovedan, ter doseči ENOSIS s plebiscitom in tako izkoristiti pravico o samoodločbi naroda. Vodje GCIP so predvidevali, da bo verjetno potreben oborožen spopad, da se premaga TCIP opozicija. Skrivaj oborožena in usposobljena vojska v sestavi nekaj tisoč vojakov naj bi bila pripravljena, da zaduši vsak upor TCIP v nekaj dneh, tako da Velika Britanija in Turčija ne bi imeli priložnosti za intervencijo, s katero bi vrnile status quo. Na drugi strani so se TCIP oboroževali in pripravljali, da

preprečijo vsak poskus ENOSIS, ter zahtevajo razdelitev otoka in priključitev njihovega dela Turčiji. Njihova podtalna vojska TMT je predvidevala, da je ustavna kriza neizogibna in da bo vodila v skrivnostne umore, ugrabitve in nemire. Načrtovali so zaščito pred vojaškimi napadi ter organizacijo samoobrambe z zapiranjem v turške četrti v večjih mestih ter utrjevanje turških vasi. Richard Patrick zatrjuje, da so mu turški voditelji vključno z Denктаšem zagotovili, da bodo podpirali zahtevo za razdelitev otoka tudi z izvajanjem medetničnih incidentov, kar naj bi opravičilo turško intervencijo na otok. Spodbujali so TCIP begunce ter jih usmerjali na severni del otoka. 30. novembra 1963, takrat so se Američani ukvarjali z ubojem predsednika Kennedyja, je Makarios III. naredil prvi korak k uveljavitvi načrta Akritas. Predstavil je spremembe 13 točk v ustavi, ki bi preprečile delitev oblasti med GCIP in TCIP-celotna oblast v državi bi pripadala GCIP. Makarios III. je svoje predloge predstavil kot zdravorazumske, saj naj bi privedle do enostavnejšega vodenja države. Američani pa so označili te predloge kot ekstremne in usmerjene v popolno oblast GCIP, Turčija pa je te predloge gladko zavrnila (O'Malley 2004: 87–94).

Odnosi med skupnostima na Cipru so se zaostri. Bomba je uničila spomenik EOKA. Policija GCIP je bila v pripravljenosti, njihova skrivna vojska v Nikoziji je bila obveščena, kje se nahaja orožje za njihovo oborožitev. Na drugi strani so pripadnikom TMT razdelili strojnice. V zgodnjih jutranjih urah 21. decembra leta 1963 je predstavnik GCIP, ki se je predstavljal za policista, v turški četrti posredoval v sporu, v katerem je bila udeležena prostitutka. Začele so se zbirati množice ljudi, izrazi sovraštva med predstavniki obeh skupnosti so se stopnjevali in prišlo je do streljanja. Med nemiri je bil ranjen policist, dva predstavnika TCIP pa sta bila med streljanjem ubita. Še istega dne se je Makarios III. odločil, da »Treaty of Guarantee« ni več veljaven. Pogrebnih slovesnosti za obema turškima Ciprčanoma se je udeležilo na tisoče ljudi, čustveno ozračje, polno jeze, besa in strahu, se je razširilo na ulice. Množice so se oborožile s strojnicami, ki so jih vzeli iz mošej in s podstrešij. Zbirali so se na cesti, ki vodi v Kyrenijo. Streljali so in metali kamenje na avtomobile, ki so se vozili mimo GCIP. Strelski obračuni so se zelo hitro razširili po Nikoziji. Hoteli, bari in restavracije so bili zaprti. Po cestah so divjala vozila prve pomoči. Oborožena policija je obvestila novinarje: »Tukaj je vojna«. Prva dva dneva bojevanja je umrlo šest ljudi. Enote GCIP so bile mobilizirane in oborožene, navidezno zaradi nadaljnje preprečitve izbruhov nasilja. Predstavniki TCIP, ki so bili

zaposleni v državni policiji, so zapustili svoje dolžnosti. Tretji dan nemirov je bilo ubitih 17 TCIP in 11 GCIP. Streljanje se je razširilo na Larnaco, Famagusto, Paphos in Kyrenijo. Vse to je privedlo do mobilizacije zasebnih vojsk. Največjo je vodil Georghadhis. Njegovi vojaki so bili oboroženi s strojnicami, avtomatskim orožjem, minometi in oklepljenimi ter oboroženimi buldožerji. Makariosov osebni zdravnik Vassos Lyssarides in Nicos Sampson sta vodila ostali dve zasebni policiji. Sampson, predstavnik EOKA je bil morilec in se je hvalil, da je za vsako leto svojega življenja nekoga ubil. 24. decembra je v etičnih spopadih umrlo 31 TCIP in 5 GCIP.

Boji so alarmirali Ankaro. Zunanji minister Turčije Ismet Inonu je opozoril Veliko Britanijo in Grčijo, da bo Turčija morala posredovati, če se ne bo zaščitila turška manjšina na otoku. Pozval jih je, da s skupno akcijo dosežejo mir na otoku. Na Cipru se je za Britance pričel odvijati najbolj črn scenarij, saj se je razplamtela državljanska vojna. Ogrožene so bile britanske baze na Cipru in njihove prisluškovalne zmogljivosti. Ker je bila Turčija pripravljena na intervencijo, so Britanci v tem videli grožnjo razdiranja NATA in celo možnost povratne sovjetske intervencije. Predsednik vlade sir Alec Douglas–Home je pozval obe vojskujoči se strani na Cipru za dovoljenje, da ju britanske enote iz obeh baz ločijo, dokler se ne najde ustrezna rešitev za nastale razmere. Nameraval je, preprečiti turško intervencijo in neposredno vojskovanje med turškim in grškim kontingentom (O'Malley, 2004: 87–94).

Ko je Nikozijo dosegla informacija, da so tri turške desantne ladje vplule v ciprske teritorialne vode, je Makarios III. pristal na to, da Britanci pošljejo tristranske enote, ki naj bi ohladile pregreto ozračje, saj se je bal turške intervencije. Preklical je svojo izjavo za odpravo »Treaty of Guarantee« in pristal na udeležbo na mirovni konferenci v Londonu, vztrajal pa je pri izjavi, da se mora odpraviti pogodba, po kateri se na otoku nahajajo turške in grške enote. Tripartitne enote je vodil generalmajor Peter Young, poveljnik SBA. Tripartitne enote so bile sestavljene iz 1500 pripadnikov Velike Britanije, 1000 grških in 800 turških vojakov. Novi visoki komisar na Cipru je postal Cyril Pickard. Prve enote so pričele s patroliranjem v Nikoziji 27. decembra. Takoj so pričele z nadzorom premirja in se kot tamponske enote v Nikoziji vrinile med grške in turške četrti. S tem so razdelile glavno mesto. Pod nadzorom Velike Britanije sta sprti strani izmenjali ujetnike, 545 TCIP za 26 GCIP. Turške enote so se

premaknile tudi na cestno povezavo med Nikozijo in Kyrenijo, saj so enote NG prodrle skozi položaje TCIP. S častniki za povezavo, ki so jih prispevale turške in grške enote, je Packard skušal v prvih dnevih zblížati sprti skupnosti na otoku. Do težav je prišlo, ko so v okolici Ayios Vasiliosa našli množično grobnico, iz katere so izkopali 21 TCIP. Nekateri od njih so bili pred streljanjem mučeni, imeli so zvezane roke in noge. Ukvarjal se je tudi s TCIP pacienti, ki so izginili iz bolnišnice v Nikoziji. Predvidevali so, da so bili pacienti najdeni v Ayios Vasiliosu. Več kot 8000 TCIP v 22 mestih in vaseh je zaradi izbruha medetničnega nasilja zapustilo svoje domove v prvih desetih dnevih bojevanja. Küçük je povedal, da ni več možnosti za složno življenje obeh skupnosti. Edino rešitev je videl v razdelitvi otoka. (O'Malley, 2004: 87–94)

2.7 Nastanek TCIP enklav

21. decembra leta 1963 se je po očitno prej pripravljenem scenariju zgodil incident v Nikoziji. Tudi v Larnaki je prišlo do napada GCIP paravojaških enot na TCIP.

V severnem delu Nikozije je bilo zajetih 700 TCIP talcev. Nikos Sampson je v etnično mešanem delu Omorphita, skupaj s svojimi privrženci naredil pravi pokol nad pripadniki TCIP. Leta 1964 je bilo ubitih 193 TCIP in 133 GCIP. Pogrešanih je bilo 209 TCIP in 41 GCIP, za katere pa so predvidevali, da so mrtvi.

TCIP so se iz varnostnih razlogov pričeli preseljevati v enklave, ki so jih vojaško branile njihove paravojaške enote¹¹. Na vsega 3 % ozemlja Cipra, ki so ga zavzemale enklave, se je preselilo 20.000 TCIP. V enklavah so ostali naslednjih enajst let do leta 1974 (Internet 19).

Življenje v enklavah se je umirilo šele s pomočjo UNFICYP. Glavne enklave so se nahajale v: Kokkini/Erenkoyu, Liminitisu, Paphosu, Famagusti, in v severnem delu Nikozije (Internet 10).

¹¹ Po turških podatkih je prišlo do napada v Nikoziji s strani grških sil. Turki trdijo, da je bilo na stotine Turkov ubitih in pogrešanih. V etničnem čiščenju TCIP so GCIP uničili tudi okoli 100 vasi. 21. decembra 1963 je bila zrušena Republika, saj je namesto federalne enote z dvema enakopravnima skupnostima, ena prevzela primat nad drugo. Vsi ti dogodki so privedli do tega, da so bili TCIP prisiljeni živeti v enklavah.

2.8 Obdobje med leti 1964–1974

Obdobje med leti 1964 do 1974 predstavlja ekonomsko najmočnejše in obenem politično najtežje obdobje razvoja Republike Ciper. Nezainteresiranost obeh skupnosti, da bi na temelju ustave zaživela nova država, je predsednika Makariosa III. spodbudila, da je predlagal trinajst predlogov za spremembo ustave, ki bi navidezno rešili ustavno krizo, obenem pa bi TCIP spremenili v manjšino.

Politična nasprotja so se v decembru leta 1963 prenesla na ulice, v odprto bojevanje ene nacionalne skupnosti proti drugi. Na Božič leta 1963 sta skupnosti postali sovražna tabora. Skozi center Nikozije sta bili skupnosti razdeljeni po t.i. »green line¹²«.

Tudi predstavniki TCIP, ki so delali v ciprski vladi ali v parlamentu so decembra zapustili svoja delovna mesta in se postavili na pravo stran »zelene črte«. Turški voditelji so bili prepričani, da sobivanje obeh skupnosti na otoku ni več mogoče, med tem so grški voditelji vztrajali, da so GCIP večina, ki ji pripadajo večinske pravice pri delitvi politične moči in oblasti. Ko so TCIP zapustili skupne vladne institucije, so marca leta 1964 ustanovili svojo novo skupnostno oblast »General Committee«, njegov vodja je postal podpredsednik Cipra Küçük in je bil za TCIP zakonodajna in izvršna oblast. Decembra leta 1967 je bil »General Committee« zamenjan z institucijo, imenovano »Temporary Turkish Cypriot Administration«¹³. Vlada Republike Ciper je še naprej ostala v oblasti GCIP.

Zaradi dogodkov v decembru leta 1963 in s tem povezano nevarnostjo direktnega spopada dveh članic NATA, so se v dogajanje na Cipru začeli aktivno vključevati posredniki, ki naj bi preprečili vojno. Glavni mirovni posrednik in mediator je postala Velika Britanija ki je sprti strani pozvala v London, da se udeležita mirovnih pogajanj.

¹² "Green line«–(zelena črta) je izraz, ki se se pogosto uporablja za demarkacijsko črto v glavnem mestu Nikoziji, ki ločuje južni grški del od severnega turškega. Danes je severni del Nikozije okupiran s strani turške vojske. Mesto se je po nemirih med obem skupnostima decembra 1963 razdelilo na dva dela. General Peter Young je bil poveljnik „mirovnih enot“, ki so bile predhodnica UNFICYP. Enote so nadzorovale doseženo premirje. Po namestitvi enot Velike Britanije na razmejitveno cono, je britanski častnik na zemljevidu Nikozije s svinčnikom zelene barve narisal ločitveno črto. Od takrat se ločitvena črta med GCIP in TCIP imenuje "Green line" (Internet 30).

Velika Britanija je predlagala, da mirovne enote sestavljajo države članice NATA. Grčija in Turčija sta predlog sprejeli, Makarios III. pa ga je zavrnil, saj je za nastalo situacijo obtoževal prav Veliko Britanijo, ZDA in NATO, ker so bili pobudniki ustave, ki je privedla do teh dogodkov. Po nasprotnem predlogu George Balla iz ZDA, naj bi mirovne enote sestavljale evropske države, ki niso članice NATA. Ta predlog je zavrnila Turčija, saj je hotela tudi sama prispevati mirovne enote. Končno je Varnostni svet OZN 4. marca 1964 sprejel odločitev o napotitvi mirovnih sil OZN na otok (Internet 9).

Ustanovitev mirovnih enot–UNFICYP

Generalni sekretar OZN je 17. januarja leta 1963 na Ciper poslal svojega predstavnika, indijskega generala P.S. Gyania, ki naj bi mu poročal o situaciji na Cipru ter o napredku mirovne operacije.

Na konferenci v Londonu 15. januarja leta 1964 dogovori niso bili uspešni in nasilje med obema skupnostnima na Cipru se je stopnjevalo, kar je privedlo do zapiranja TCIP v enklave zaradi lažje obrambe. Število mrtvih se je povečevalo. Gyani je poročal, da Velika Britanija ni več sposobna sama nadzirati premirja in je predlagal ustanovitev mednarodne mirovne misije.

Dne 15. februarja 1964 je predstavnik Velike Britanije obvestil Varnostni svet OZN, da je potrebno nujno ukrepati zaradi vse slabše situacije na otoku. General Gyani je bil s strani generalnega sekretarja OZN določen za prvega poveljnika mirovnih sil.

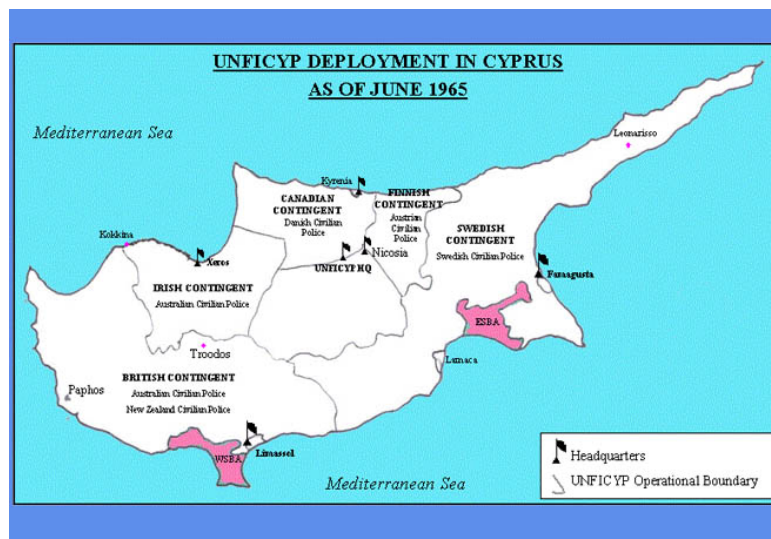
13. marca so prve enote (kanadski kontingent) prispele na otok. Operativne so postale 27. marca, bile so nevtralne ter pod direktnim poveljstvom Generalnega sekretarja OZN. UNFICYP so sestavljali vojaki iz Kanade in Velike Britanije. Kasneje so jim pridružili še vojaki s Finske, Danske, Švedske ter Avstrije s poljsko bolnišnico. 6. junija je bilo na Cipru 6411 vojakov UNFICYP (Internet 33).

¹³ Dne 15. novembra 1983 so na severu razglasili TRNC–Turkish Republic of Northern Cyprus, državo, ki jo je mednarodno priznala samo Turčija (Internet 32).

Razmestitev in organizacija UNFICYP

Enote UNFICYP so bile razmeščene po celem otoku (zemljevid 2.8.3). V Nikoziji so mirovne enote svojo nalogo opravljale vzdolž »green line«, v Lefki in Kyreniji so se enote UNFICYP namestile med sprti strani, kjer so patrolirale in opazovale na razmejitveni coni. Na ostalem delu otoka so se razmestili na območja, kjer je bila velika možnost medetničnih spopadov. Razdelili so se v oddelke, ki so izvajali patroliranje in opazovanje. Mirovne enote niso smele posredovati v bojih GCIP proti TCIP, čeprav je prav tu lahko prihajalo do nedolžnih civilnih žrtev (Internet 33).

Zemljevid 2.8.3: Razmestitev enot UNFICYP junija leta 1965

Vir: Internet 27.

Stabilizacija vsakdanjega življenja

UNFICYP je skušal stabilizirati življenje prebivalcev. Prebivalci naj bi normalno hodili v službo in opravljali svoje delo brez strahu za življenje in svojo varnost. Že od samega pričetka je UNFICYP sprejemal ukrepe za obvarovanje življenja ljudi, zmanjšanje njihovega trpljenja in povečanje njihove aktivnosti. Ti ukrepi so vsebovali naslednje usmeritve:

- svoboden pretok blaga, civilnega prebivalstva in živil po cestah na otoku, še posebej za TCIP, ki so se bali maščevanja.
- omogočiti kmetom, da normalno obdelujejo svoja zemljišča.

- usklajevanje dogovorov glede državnega premoženja, elektrike, vodnih virov in glede ponovne zaposlitve TCIP,
- sodelovanje z Rdečim križom (Internet 33).

V obdobju od marca leta 1964 po prihodu mirovni enot OZN na otok, do leta 1974 je otok Ciper doživel velik gospodarski razcvet in splošno blaginjo. Nezaposlenosti na otoku skorajda ni bilo, bruto nacionalni dohodek na prebivalca pa je rasel veliko hitreje kot v sosednjih državah. Paradni konj gospodarskega razcveta je bil turizem. Turška skupnost na otoku, ki je imela ločeno ekonomijo, je v razvoju zaostajala za grško skupnostjo.

Dogajanje na Cipru v tem desetletju lahko označimo v treh točkah:

- neplodna mediacijska politična dogovarjanja,
- nenehen strah pred turško invazijo,
- grožnja z atentatom na Makariosa III. in »rešitvijo« ciperskega problema.

Bojevanje na področju Kokkine

Na območju Tylliria/Dillirga, kjer se nahaja Kokkina/Erenköy, so konec leta 1963 in v začetku leta 1964 potekali hudi spopadi med GCIP in TCIP. 4. aprila 1964 so se oborožene skupine obeh skupnosti spopadale za prevlado na strateških točkah. Med posameznimi vasmi v regiji se je zgodilo nekaj posameznih incidentov s strelnim orožjem. 8. aprila 1964 je enotam UNFICYP uspelo doseči premirje. Na najbolj kritičnih točkah so postavili svoje opazovalnice (Internet 15).

Na tem območju je ciprska vlada zaznala nevarnost, da bi se vzpostavila glavna pot za tihotapljenje orožja TCIP in da bi nastala glavna TCIP paravojaška enota, saj se je okrog 500 TCIP s tega območja usposabljal v turški vojski. 6. avgusta so deli NG in grške armade pod poveljstvom generala Georga Grivasa obkolili in napadli območje Erenköy/Kokkino ter tako prisilili obrambo TCIP, da se je umaknila k obali. Med njimi je bilo veliko pripadnikov TMT. Prišli so pod artilerijski ogenj, istočasno so bili napadeni tudi z morja. Med branilci je bilo veliko izgub. Tudi vas, ki je bila pod nenehnim ognjem, je utrpela hudo škodo. Branilci so uspeli nekako zadržati svoje položaje do 8. avgusta, ko se je Turčija odločila za letalsko intervencijo. Z napalm bombami so napadli napadalce in nekatere civilne instalacije na tem področju. 9. avgusta so na pritisk VS dosegli premirje. UNFICYP se je vrnil na to področje.

Ugotovili so, da je vas katastrofalno razdejana in so dostavili nujno pomoč (Internet 15).

Dogodki v Kokkini avgusta leta 1964 so ponovno obudili govornice o turški invaziji na otok. Grožnje so bile stopnjevane s hitrim napadom dveh turških letal 8. in 9. avgusta na območje Tylliria/Dillirga. Ubili ali ranili so več kot 300 ljudi. Ciprska vlada je zahtevala sklic nujne seje Varnostnega sveta, na kateri so obsodili napade in jih končali. Sovjetska zveza je podpirala zahteve ciprskih oblasti, turška vlada ponovno zagrozila z invazijo zaradi Grivasovih operacij v Kophinou. Turško invazijo so preprečile ZDA preko svojega odposlanca Cyrusa Vancea. Po končanih pogajanjih so morali general Grivas in ilegalne grške enote zapustiti otok, kar je na koncu oslabilo obrambo otoka pred morebitno turško invazijo.

Neplodna mediacijska politična dogovarjanja

Leti 1964 in 1965 so zaznamovali predlogi, ki so jih oblikovali mediatorji za rešitev ciprske krize. Ameriški predsednik Johnson je v Ženevo poslal svojega predstavnika Deana Achesona¹⁴ na neformalno srečanje s predstavniki Turčije in Grčije. Rezultat srečanja je bil načrt za rešitev ciprske krize, znan pod imenom »*Acheson Plan*«. Načrt je predvideval združitev Cipra z Grčijo in ustanovitev dveh turških kantonov na Cipru. Turška vojska naj bi na otoku dobila vojaško bazo, v zameno naj bi od Grčije Turčija dobila en otok. Makarios III. in Grčija so ponujeno zavrnilo, saj so menili, da bi predlagana rešitev predstavljala dvojno združitev otoka–z Grčijo in s Turčijo (Internet 4).

Načrt OZN za rešitev ciprske krize je bil zajet v t.i. »Plaza report«. Galo Plaza je preko generalnega sekretarja predstavil svoj načrt Varnostnemu svetu marca 1965. Njegov načrt je predvideval, da Ciper postane neodvisna, demilitarizirana država. Ta načrt je zavrnila Turčija in predstavila svoj predlog rešitve ciprskega vprašanja, kot odgovor na zavrnitev »Plaza Report«. Predlagali so federalno ureditev Cipra.

¹⁴ **Acheson, Dean Gooderham** (1893–1971) ameriški politik, rojen v Middletownu (Connecticut, ZDA). Po študiju prava je delal kot odvetnik, od leta 1933 kot podsekretar v finančnem ministrstvu. Na začetku 2. sv. v. je prispeval k sprejemu ameriškega zakona o posojilu in najemu, ki je okrepil vojaško moč Velike Britanije. V letih 1945–47 je kot podsekretar v zunanjem ministrstvu pomagal oblikovati Marshallov plan. Januarja 1949 je nasledil G. Marshalla kot ameriški državni sekretar (zunanj minister) in v okviru Trumanove zamisli o zavezitvi komunizma sodeloval pri ustanovitvi organizacije NATO. Vselej je bil proti priznanju Ljudske republike Kitajske, zavzemal se je tudi za pomoč francoskim kolonialnim silam v Indokini. Po letu 1961 je bil svetovalec J. F. Kennedyja in L. B. Johnsona. (Antič 2002: 3)

Federacijo bi sestavljali obe skupnosti na otoku. TCIP skupnosti na otoku bi pripadel severni del otoka v velikosti 38 % vsega ozemlja, kar bi dosegli s preselitvijo prebivalcev (Internet 4).

Mediacijska pogajanja so pod taktirko OZN potekala tudi med nacionalnima skupnostima na otoku. S pogajanjmi so pričeli junija 1968 in so trajala vse do julija 1974, ko je bil na Cipru izveden državni udar. V teh pogajanjih niso dosegli nobenega dogovora (Internet 9).

Kriza leta 1967

Januarja 1967 je grški poveljnik general Grivas na območje Kophinou pripeljal bataljon vojakov NG¹⁵. To je vzbudilo razburjenje in nezaupanje med TCIP bojovníki. Lokalni predstavniki UNFICYP so le stežka umirili situacijo.

Ko pa je NG 28. februarja okrepila bataljon, so TCIP bojovníki napredovali s starih pozicij do Ayiosa Theohorosa, ob tem so s posameznimi pripadniki UNFICYP grdo ravnali in jih preteпали. Na območju je izbruhnulo več konfliktov. Situacija med TCIP IN GCIP se je zaostrovala tudi na območjih Paphosa in Lefke.

Septembra 1967 je ciprska vlada objavila program, ki naj bi uredil odnose med skupnostima. Program je določal umik vojakov s svojih pozicij in utrdb ter vzpostavitev pogojev za prosto gibanje civilistov, še posebej v Paphosu in Limassolu. UNFICYP je s TCIP bojovníki dosegel dogovor, da se ne bodo vrnili na že zapuščene pozicije.

Novembra je ciprska policija obvestila UNFICYP, da bo ponovno pričela s patroliranjem na območju Ayiosa Thloedhorosa skozi TCIP področje in da jih bo, če bo to potrebno, spremljala NG. 15. novembra je prišlo do hudih spopadov, v katerih je NG zavzela Aiyos Thedhoros in del Kophinoua.

¹⁵ Leta 1964, ko je ciprska vlada ustanovila enonacionalno vojsko GCIP, je za prvega poveljnika NG povabila iz Grčije Georgiosa Grivasa. Grivas je namreč Ciper zapustil 1960 in odšel v Grčijo zaradi izdaje ENOSIS, ki se je po njegovem mnenju zgodila s proklamacijo samostojnosti Cipra. Njegov prvi polom se je zgodil 1964 zaradi intervencije v Kokkina območju, dokočni pa po dogodkih 1967 v Kophinou območju. Po tem polomu pa je Grivas moral zapustiti Ciper. Po nekaterih virih je med 1964 in 1967 na Ciper prišlo med 10.000 in 20.000 grških vojakov, ki so skrbeli za obrambo otoka in so imeli nalogo preprečiti turško intervencijo. Tudi ti vojaki so morali 1967 zapustiti Ciper. Ta podatek ostaja nepotrjen in sem ga zato vključil med opombe (Internet 31).

Turčija je ostro protestirala pri generalnem sekretarju ZN in zahtevala umik enot NG z zasedenih območij in 16. novembra se je NG umaknila. V dneh med 18. in 19. novembrom je nekaj turških letal preletavalo otok. Pričeli so se spopadi v Kokkini in Kyreniji.

Prišlo je do pogajanj vseh sprtih strani, vključno z Grčijo in Turčijo, vendar večjih sprememb ni bilo. V naslednjih letih se je povečal uvoz orožja na Ciper.

Od pričetka misije UNCFICYP se je varnostna situacija na Cipru iz leta v leto bolj stabilizirala, tako da se je število pripadnikov UNFICYP na otoku zmanjševalo. Ko se je misija pričela, je bilo v UNFICYP 6275 vojakov, decembra leta 1964 5764, decembra leta 1966 4610 vojakov, decembra leta 1967 4737 in leta 1972 je ostalo na Cipru 3150 vojakov. Trend upadanja števila vojakov se je nadaljeval do državnega udara na Cipru leta 1974, ko se je ponovno pokazala potreba po povečanju mirovniških sil.

Strah pred turško invazijo

Strah pred turško invazijo se je uresničil leta 1974, ko je Turčija okupirala 38 % ciprskega ozemlja. Do prvih znakov možnosti turške invazije na otok je prišlo leta 1963, ko so se začele medskupnostne napetosti in boji na otoku. Zaradi notranjih nesoglasij glede ustavne ureditve na Cipru ustanovitev skupne vojske ni bila mogoča. V primeru turške invazije je Makarios III. razpolagal le s skupino prostovoljcev. Zaradi nenehne grožnje pred invazijo je prišlo do ustanovitve vojske GCIP, t.i. NG, pod poveljstvom generala Grivasa ter grškimi častniki v poveljstvu. Grški minister za obrambo je svojo vlado opozoril, da je zaradi oddaljenosti Grčije od Cipra malo možnosti, da jim uspešno priskočijo na pomoč, če bo potrebno. Predsednik grške vlade George Papandreou je zato odločil, da pošlje grške vojaške enote na Ciper. Maja je na Ciper prišel vojaški svetovalec grške vlade za varnostne zadeve, da svetuje ciprski vladi glede obrambe otoka (Internet 9).

Grožnja z atentatom na Makariosa III.

Grožnja atentata na Makariosa III. je bila tesno povezana s predlogi grških nacionalistov, ki so se nanašali na t.i. »rešitev« ciperske krize. Ta »rešitev« je bila

podpora ideji ENOSIS in združitve otoka z Grčijo, kar je po državnem udaru grška nova oblast odkrito želela doseči. Ob tem je pomembna vloga zunanjih dejavnikov, ki so bili večinoma povezani z interesi NATA.

Med številnimi poskusi atentata na Makariosa III. izstopa sestrelitev njegovega helikopterja marca leta 1970 v Nikoziji. Omenimo tudi poskus atentata oktobra leta 1973 ter julija leta 1974, ki ju lahko povezujemo s konferenco novembra leta 1967 ob reki Evros, na turško–grški meji. Na tej konferenci so se sestali predsedniki vlad Grčije in Turčije na prošnjo voditelja grške vojaške hunte, polkovnika Papadopouloso, z namenom da bi oživili »Achesonov plan«. Druga konferenca je bila junija leta 1971 v Usbonu. Po tej konferenci je septembra leta 1971 na Cipru ilegalno prišel Grivas in ustanovil tajno teroristično organizacijo EOKA–B. Cilj delovanja te organizacije je bila odstranitev Makariosa III. V začetku leta 1972 so se iz Aten stopnjevali politični pritiski za njegovo odstanitev. Da bi oslabil pozicije Makariosa III., je Grivas izvajal številna teroristična dejanja s tragičnimi posledicami, ki so se pod okriljem EOKA–B nadaljevala tudi po smrti Grivasa januarja leta 1974. Po državnem udaru julija 1974, v katerem je EOKA–B tudi aktivno sodelovala, je povezava med pripadniki EOKA–B in grškimi častniki v NG postala očitna.

Spomladi leta 1974 je ciprska tajna obveščevalna služba pridobila informacije, da brigadni general Dimitrios Ioannidies s pomočjo EOKA–B namerava izvesti na Cipru državni udar. Ko je predsednik Makarios III. dobil te informacije, je prepovedal EOKA–B in od Grčije zahteval, da s Cipra umakne vseh 650 oficirjev in pripadnikov ELDYK. Svojo zahtevo je 2. julija 1974 poslal grškemu predsedniku (Internet 9).

3. VZROK IN POVOD TURŠKE VOJAŠKE INTERVENCIJE

3.1 Državni udar

V ponedeljek, 15. julija 1974 ob 8.20 se je Nikozija zatresla pod silovitim ognjem strojnic in strelov težke artilerije. Ogenj je naznanil vojaški udar na Cipru. Prva tarča vojaškega udara je bila predsedniška palača in predsednik Republike. Ko je predsedniška palača zagorela in se porušila v ognjenih zubljih, so bili pučisti prepričani, da predsednik Makarios III. mrtev leži pod ruševinami palače.

V tem času so enote, ki so jim poveljevali pučisti, prevzele nadzor nad vsemi ključnimi točkami v Nikoziji. Prevzeli so nadzor nad radijsko postajo CBC¹⁶, ki je po prekinitvi pričela z oddajanjem bojnih pesmi in objav pučistov. Večina prebivalstva je z bojzornostjo sprejela naslednjo novico: NG je prevzela nadzor nad trenutno situacijo v državi, Makarios III. je mrtev. Kdorkoli se bo uprl, bo takoj usmrčen. Kdor se bo prilagodil nastalim razmeram, se nima česa bati s strani NG (Panteli 1990: 227).

Pučistom so se zoperstavili demokratični prebivalci otoka. Upor je trajal tri ali štiri dni, preden so ga pučisti zatrli. Najbolj pomembne strateške točke upora za pučiste so bile škofija Kaimakli (ki se je nahajala v severno–vzhodnem delu predmestja Nikozije), Limasol, Paphos, Sole, Marthasa in Morphou (Hadjidemetriou 2002: 395–396).

3.2 Makarios III. zapusti otok

Po državnem udaru se je predsednik Makarios III. skrtil v rojstno mesto Paphos. 16. julija 1974 se je prebivalcem Cipra oglasil po ilegalni radijski postaji »svobodni Ciper«. Demantiral je lažno novico, ki so jo prevratniki širili o njegovi smrti. Prebivalce je obvestil, da je pozval velike sile in demokratični svet, da podprejo ciprski narod in

¹⁶ CBC–Cyprus Broadcasting Corporation. Radijska postaja je prva informirala prebivalce Cipra o državnem udaru. Po zavzetju radijske postaje s strani prevratnikov so bile med predvajanjem vojaških koračnic objavljena naslednja obvestila: 1. NG je izvedla vojaški prevrat, da prepreči vojno med Grki, 2. Glavni cilj NG je vzdrževati red, 3. To je notranja zadeva med samimi Grki, 4. NG ima popolno kontrola nad nastalimi razmerami in Makarios III je mrtev, 5. Vsakdo, ki se temu upre, bo eliminiran (Panteli 1990: 227).

demokratske sile na Cipru, za pravno državo proti grškemu diktatorskemu režimu. Istega dne, ko so topovnjače pričele z obstreljevanjem mesta Paphos in so oboroženi vojaki NG pričeli prodirati v mesto, je bil Makarios III. s helikopterjem prepeljan v britansko vojaško bazo Akrotiri. S Cipra so ga z vojaškim letalom prepeljali na Malto in 17. julija je prispel v Veliko Britanijo. (Pantič 1977: 3643)

3.3 Pučisti

Državni udar so vodili pripadniki grške vojaške hunte. Vidni član med njimi je bil poveljnik grške vojaške policije, brigadir Demetrios¹⁷ Ioannides. Cilj vojaškega udara je bila odstranitev predsednika države, nadškofa Makariosa III. Za doseg tega cilja so uporabili grške častnike in njihov položaj, ki so ga imeli v NG. Njihovi častniki so izvajali nenehno propagando proti neodvisnosti Cipra in proti predsedniku nadškofu Makariosu III. Grški častniki so uporabili NG kot instrument za izvajanje pritiska. Prebivalce so nadzirali z uporabo elementov terorizma. Na ta način so oslabili varovanje države, kar je bil osnovni namen NG ob njeni ustanovitvi. V prvi fazi so pri udar sodelovali vodilni častniki NG, grški častniki, posebej izbrani pripadniki specialnih sil ter grški vojaški kontingent, ki se je nahajal na Cipru. V naslednji fazi je bilo predvideno, da pripadniki EOKA–B ter rezervni častniki aktivno sodelujejo v udaru (Hadjidemetriou 2002: 396–397).

3.4 Posledice državnega udara

Posledice državnega udara niso bile takšne, kot so jih prevratniki pričakovali. To je bil eden od tistih trenutkov v zgodovini, ko življenje ali smrt enega posameznika, v tem primeru življenje predsednika Makariosa III., odločilno vpliva na nadaljnji razvoj.

¹⁷ Demetrios Ioannides se je rodil 23. marca 1923. Bil je častnik grške vojske in od leta 1967 do leta 1974 član vojaške hunte. Rojen je bil v Atenah. Med grško državljansko vojno se je bojeval na strani vladnih sil. Po vojni je služboval v Makronisos kjer je bilo taborišče za grške komuniste. 1963 je bil premeščen na Ciper. Aktivno je sodeloval v državnem udaru, ki ga je grška vojska izvedla 21. aprila 1967. Prvih šest let je ostal v zaledju in s tem je vodenje prepustil George Papadopoulosu. Ioannides je postal poveljnik vojaške policije pred katero so trepetali tako vojaki kot civili. 1970 je napredoval v čin polkovnika, leta 1973 pa v brigadirja. 25. novembra 1973 je organiziral drugi državni udar v Grčiji in za predsednika postavil svojega prijatelja Phaedona Gizikisa. 15. julija 1974 je na Cipru organiziral državni prevrat s katerim je odstavil predsednika Cipra nadškofa Makariosa III. To dejanje je privedlo do turške invazije na otok 20. julija 1974 in do propada vojaške hunte v Grčiji. Ioannides je bil zaprt in na sodišču obsojen na smrt. Kasneje so mu smrtno kazen spremenili v dosmrtni zapor. V tem času se nahaja v zaporu „Korydallos Prison“ na prestajanju kazne. Leta 2002 je bil z ostalimi člani vojaške hunte izbrisan iz volilnega imenika (Internet 29).

Prevratniki so računali, da bodo ubili predsednika Makariosa III. in njegovo truplo ponudili kot simbol dobre volje Turčiji in ZDA (Hitchens 1997: 83).

Med državnim udarom je večje število Ciprčanov izgubilo življenje. Mrtvih in ranjenih je bilo na stotine, uničeno je bilo veliko neprecenljive kulturne dediščine itn. Vojaška hunta je postavila Nicoso Sampsona¹⁸ za predsednika Cipra (Hadjidemetriou 2002: 397).

3.5 Razporeditev vojaških enot

Turčija

Po pogodbi »Treaty of Guarantee« je Turčija dobila pravico, da na otoku namesti svoje enote v velikosti enega bataljona. Svojo pravico je Turčija izkoristila tako, da je v severnem delu Nikozije namestila okoli 650 vojakov (Internet 17).

Po zaostritvi političnih odnosov na Cipru je Turčija na jugu države ustanovila intervencijske enote, ki so bile nameščene v pristanišču Mersin. Te intervencijske enote so sestavljale 39. pehotno divizijo, v katero sta bili vključeni dve mehanizirani brigadi, oboroženi s tanki M-48¹⁹ in oklepniki M-113²⁰, skupaj z zračno-desantnimi enotami. Ognjeno moč divizije je sestavljalo okoli 200 tankov, 30 000 mož pehote ter ustrezno število artilerije, komunikacij in logistične podpore. Mornarico, ki je podpirala intervencijske enote, sta sestavljali dve veliki transportni ladji, štiri rušilci in 30 pristajalnih ladij. Pričakovati je bilo, da bo imelo turško letalstvo v zraku premoč, saj

¹⁸ Nicos Sampson: Rojen kot Nicos Georgiades v Famagusti 16. decembra 1935. (Pantič 1977: 3643). Začel je kot dopisnik časopisa „*The Times of Cyprus*“. Svoj priimek je spremenil iz Samson v Sampson. Hitro se je vključil v bojevanje proti Veliki Britaniji v letih 1955–1959. Po priključitvi teroristični organizaciji EOKA je postal znan britanski policiji in vojski po svoji neustrašnosti in neusmiljenosti. S svojo skupino je usmrtil več policistov. Leta 1957 je bil obtožen za umor policista. Toda kmalu so ga izpustili, ker naj bi bilo njegovo priznanje izsiljeno. Ker so ga ulovili oboroženega v času povečane bojne pripravljenosti, je bil zaprt z možnostjo smrtne obsodbe zaradi posesti orožja. Pravomočno je bil obsojen na dosmrtni zapor, vendar so ga 17 mesecev kasneje izpustili zaradi splošne amnestije ob neodvisnosti Cipra. Bil je eden od začetnikov in pobudnikov bojevanja proti turški skupnosti na otoku. Leta 1970 je postal član parlamenta (Internet 4). Sampson je umrl 09. maja 2001. V zgodovino se je zapisal s tem, da je bil predsednik Cipra osem dni po državnem udaru, s katerim je bil odstavljen Makarios III. Leta 1977 je bil obsojen na 20 let zavora zaradi nezakonitega predsednikovanja. (Internet 2). Sam je zanikal, da bi imel karkoli pri načrtovanju državnega prevrata. Leta 1979 je odpotoval v Francijo, tako da se je izognil zaporu. Na Ciper se je vrnil leta 1990, ko je bil zaprt samo nekaj mesecev, preden so ga izpustili. Bil je ustanovitelj časopisa »*Machi newspaper*« (Internet 2). V intervjuju, ki ga je dal 26. februarja 1981 za grški časopis *Eleftherotipia* je izjavil, da če ne bi prišlo do turške intervencije, bi uveljavil idejo ENOSIS in uničil vse Turke na otoku.

¹⁹ Tank M-48 je bil oborožen s 90 mm topom, ki je imel domet 3000 m, mitraljezom kalibra 12,7 mm in protiavionskim mitraljezom 12.7 mm (Internet 34).

²⁰ Oklepni transporter za prevoz pehote M-113 je bil oborožen z mitraljezom 12.7 mm ali pa 7.62 mm. Domet tega orožja je do 800 m. Poleg dveh članov posadke je bilo v vozilu še 11 vojakov (Internet 35).

je bilo oboroženo s takrat zelo sodobnimi letali F–104 Phantom²¹ in s F–100 Super Sabre²². Letalstvo je bilo nameščeno na letališčih Adana in Incirlik.

TCIP

TCIP so bili večinoma oboroženi z lahkim pehotnim orožjem. TCIP bojavniki so se nahajali v enklavah in so vojaško varovali enklave. Usposabljali so se v turški vojski.

Grčija

Tako kot Turčija je po pogodbi »Treaty of Guarantee« imela pravico do namestitve svojih enot na otoku. Grške enote so bile na otoku znane pod imenom ELDYK. To so bile zelo dobro usposobljene enote 950–ih vojakov. Organizirane so bile v bataljonsko skupino, v kateri so bile tankovske enote, protitankovske enote, pehota in artilerija. Ta enota je postala tarča zgodnjih letalskih napadov turškega letalstva. Nameščena je bila v bližini letališča v Nikoziji (Internet 17).

Nacionalna garda

NG so sestavljale redne sile in obvezna rezerva. V času turške invazije na otok se je Nacionalna garda dopolnjevala izključno z rezervisti grške skupnosti na otoku. Redna vojska je štela okoli 10.000 pripadnikov ter približno 30.000 vojakov, ki so služili v rezervni sestavi. Poveljniki enot NG in njihovi namestniki so bili grški častniki. Enote so bile večinoma oborožene samo z lahkim pehotnim orožjem in z orožjem za podporo pehote. V enotah je bilo več minometnega orožja kakor artilerijskega. Protitankovsko orožje je bilo v teh enotah redkost. V času krize je bila NG zadolžena za zagotavljanje notranje varnosti na celem otoku. Enote s severa in vzhoda otoka so bile umaknjene z vnaprej pripravljenih obrambnih položajev. Obrambni položaji so bili zaradi tega brez vojakov ali pa jih je bilo premalo. Ko je bila po ofenzivi turške vojske na otoku razglašena mobilizacija, so se privrženci predsednika Makariosa III. borili proti pučistom, kar je še dodatno oslabilo moč obrambe otoka pred zunanjim napadom (Internet 16).

²¹ Letalo F–104 Phantom, lovec bombnik, leti maksimalno z nadzvočno hitrostjo 2 Mach–a, oborožen z 8 AAm raket, 7 257,48 kg bomb (Internet 24).

²² Letalo F–100 Super Sabre, lovec prestreznik, nadzvočno leti z maksimalno hitrostjo letenja 1,3 Mach–a, oboroženo s topom 20 mm, leti na višini 12 km, nosilnost 3 401,94 kilogramov bomb, raket na nosilnih točkah, dolet letala znaša 600 km (Internet 23).

4. PRVA TURŠKA INTERVENCIJA, ATILA–1

4.1 Priprave na intervencijo

Po vojaškem udaru se je turška vojska pričela pripravljati na vojaško intervencijo. Letalstvo, pehota in mornarica so priprave za intervencijo končali v treh dneh. Turški načrt za invazijo je bil relativno preprost. Operacija je predvidevala dve fazi. V prvi fazi pod skrivnim imenom Attila 1 je bil načrt izkrcati enote na obali nedaleč od Kyrenije in z enklavo Agyta–Nicosia ter turškim pehotnim bataljonom, ki se je nahajal v Nikoziji, vzpostaviti mostišče. Vzpostavljeno mostišče je bilo potrebno zavarovati, da bi se lahko preostanek turških enot z vojaško opremo varno izkrcal na otoku. V drugi fazi operacije, z imenom Attila 2, so Turki načrtovali osvojitve severne tretjine otoka.

Ciprska NG je postavila svoje obrambne položaje v Salamisu (severno od Famaguste). Kasnejši dogodki so pokazali, da so bili to popolnoma napačni položaji (Internet 22).

Vojaško poveljstvo 6. armade je v zelo kratkem času zbralo potrebne enote in opremo. Načrtovali so, da zračno desantne enote odvržejo za sovražnikovimi obrambni linijami. Podprli bi jih s specialnimi enotami, ki bi se izkrcale iz helikopterjev. Naloga teh enot je bila, da napredujejo proti severni obali in delujejo s hrbtne strani po vseh elementih Nacionalne garde ali ELDYK. Medtem bi se SSOLF (Strike Special Operation Landing Force) enote, sestavljene iz 28. in 39. divizije, izkrcale na severni obali.

Izkrcavanje pehote naj bi potekalo na majhni obali, vendar daleč od enot Nacionalne garde. Da bi NG prepričali da se bodo enote izkrcale v Famagusti, so Turki na to območje poslali šest velikih ladij (Internet: 8,9 in 10).

18. julija 1974 so pripadniki 39. divizije pričeli z vkrcavanjem ljudi in opreme na ladje. Istočasno so TCIP zavzeli svoje obrambne pozicije v enklavah.

Ob 17.00 je bil iz Adane turškim enotam ukazan premik na Ciper, kar je pomenilo pričetek invazije. Britanska TV je v poročilih prikazala izplutje turških ladij.

Na otoku so aktivirali načrt protizračne obrambe »Delta«. S položaja NG, ki se je nahajal pri samostanu Apostrolos Andreas²³ na skrajni točki polotoka Karpasa, so ob 21.15 poročali, da so 40 NM stran iz smeri Mersina opazili skupino šestih ladij. Ob 21.40 je bilo opaženih 8–10 ladij, ki so plule od Mersine v smeri Kyrenije. NG je ukazala dvema torpednima čolnoma T1 in T3 pripravljenost za bojevanje ob 20.30. Ob 1.30 so opazili 11 ladij, ki so bile od Kyrenije oddaljene 35 NM. Po polnoči se je 6 ladij, za katere se je pozneje izkazalo, da so trgovske, približalo Ammochostosu, z nalogo, da zmedejo ciprske poveljnike in jim ohranijo napačno prepričanje, da namerava turška vojska svoje enote izkrcati v Famagusti (Internet 10).

Grško armadno vodstvo zaradi izolacije od mednarodne skupnosti in velikega mednarodnega pritiska, ni ustrezno presodilo situacije. Čeprav bi v dveh dneh lahko aktiviralo mornarico in letalstvo, ni nikoli ukazalo spopada z Turčijo (Internet 22). Preko obveščevalne službe ((KYP) Hellenic Central Intelligence Agency) v Kyreniji so informacije o vkrcavanju turških enot na ladje in o povečani stopnji pripravljenosti v turških enklavah prejeli v Atenah. Tam so po prejeti informaciji aktivirali plan »K«. Dvajset grških letal F–84F je bilo premeščeni v Kasteli in 10 letal F–5 v Heraklion. Letala so bila pripravljena na bojno delovanje z reakcijskim časom 30 minut NTM (Internet 10).

Naslednji dan, 19. julija 1974, ob 13.00 uri, je posadka treh modernih podmornic Type 209²⁴ dobila ukaz iz Aten, da se premestijo v območje Rodesa. Tam so na površju morja podmornice patrolirale. To so bile nove podmornice tip 209/110, nemške izdelave. Med grško oborožitev so prišle leta 1971 in 1972 (Internet 25).

²³ NG je imela na skrajni točki polotoka nameščen mornariški radar. Vsa dogajanja na morju so tako opazovali preko radarja.

²⁴ Osnovni TT podatki podmornic tipa 209/1100: izpodriv: 1,207 t, dimenzija: 54.1 x 6.2 x 5.9 m, pogon: diesel–električni motor, 4 motorji, maksimalna hitrost na površju: 11.5 vozli, maksimalna hitrost pod vodo: 21.5 vozli, doseg na površini: 16.000 km, doseg pod vodo: 14.000 NM; pod vodo lahko ostane do 50 dni, maksimalna globina potapljanja: do 500 m, oborožitev: 8 x 553 mm torpedne cevi, 14 torpedov (Internet 28).

4.2 Politično dogajanje

20. julija 1974, ob 5.20 je turško zunanje ministrstvo obvestilo ameriško, grško, britansko in sovjetsko ambasado o začetku intervencije na Ciper. V času ko so ljudje–žabe izvajali svoje naloge, je turški zunanji minister Guneš skušal o intervenciji seznaniti tudi grškega ambasadorja Kosmopoulusa.

Ko je grški ambasador Kosmopoulos prispel na turško ministrstvo za zunanje zadeve, je bil zelo zaskrbljen. Grško–turški odnosi so bili namreč razrahljani in napetost se je stopnjevala. Svojim najožjim prijateljem je povedal, da je hunta popeljala Grčijo v nepredvideno avanturo. Guneš je bil razburjen, saj se je zavedal, da mora grškemu ambasadorju sporočiti informacijo, ki pravzaprav predstavlja napoved vojne. Minilo je več kot 50 let, odkar je Turčija napovedala vojno in prav njemu se je to moralo zgoditi. Ko je grški ambasador vstopil v njegovo pisarno, mu je povedal: »Vaša ekscelenca, moram vas obvestiti, v skladu z našo obveznostjo, navedeno v pogodbi *Treaty of guarantee*, da je Turčija vojaško intervenirala na Cipru. V tem trenutku se naše enote izkrcavajo na Cipru, z namenom zaščite teritorialne integritete in neodvisnosti otoka ter spoštovanja pravic obeh narodnih skupnosti na otoku.« (Birand 1985: 53). Nastopil je trenutek tišine, nasmeh na njegovem licu je zbledel, ko je Kosmopoluos izjavil: »Z velikim spoštovanjem, to sem nekako pričakoval. Posledice tega dejanja so lahko resne.«(Birand 1985: 53), zopet trenutek tišine. Nato je ambasador vprašal Guneša, če lahko z njim govori na štiri oči. Guneš je ukazal svojemu sekretarju, da zapusti sobo. Kosmopoulos je skoraj v solzah povedal Gunešu, da zanj delo za hunto ni več mogoče, zaradi nastale situacije. Guneš mu je potrdil, da spoštuje njegovo delo, s katerim je skušal doseči turško–grško prijateljstvo²⁵.

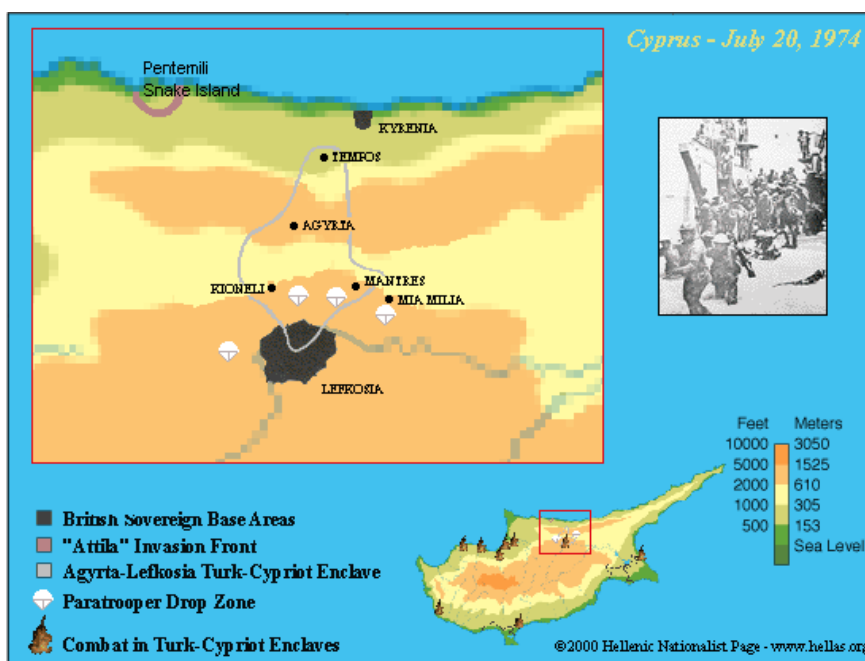
Grški viri navajajo, da je turški zunanji minister 20. julija 1974 ob 04.45 obvestil grško ambasado o namerah svoje vojske. Ob 05.10 je obvestilo o intervenciji grška ambasada posredovala v Atene (Internet 10).

²⁵ Kosmopoulos je zapustil Turčijo na meji s Sirijo. Ob odhodu je bil počaščen z vsemi vojaškimi častmi. Za hunto ni več delal. Ko je hunta padla in je na oblast prišel predsednik Karamanlis, je le ta je prosil Kosmopolusa, da se vrne v Ankaro in dokonča svoj mandat. Pri povratku v Turčijo sta mu dobrodošlico izrekla predsednik Ecevit in zunanji minister Guneš (Birand 1985: 52–54).

4.3 Izkrncanje turških vojakov 20. julija 1974

20. julija ob 4.30 se je na razdalji 10–12 NM od Kyrenije nahajalo enajst turških vojnih ladij. Grška torpedna čolna T1 in T3 sta ob 5.00 odplula iz pristanišča Kyrenija s ciljem, da prestrežeta turško floto. T1 so turška letala potopila ob 5.15, dva turška rušilca in letala so v napadu na T3 pobila devet od desetih članov posadke, preden se je torpedni čoln potopil (Internet 20).

Slika 4.3.1: Invazija turške vojske

Vir: Internet 10.

Turčija je pričela invazijo na otok, podprto z letali F-104 Starfighters in F-100 Super Sabres. Z grškimi letali ni prišlo do bojevanja v zraku (Boxsal, 2000: 145). NG v svoji oborožitvi ni imela lovskih letal, zato je imela Turčija popolno prevlado v zraku. NG je imela v oborožitvi dva helikopterja ter nekaj letal za zvezo (podatki iz leta 1971); (Gažević 1971: 350).

Vojaška operacija turške vojske se je pričela ob 5.45 z napadom in bombardiranjem nikozijskega letališča. Bombardiranju so sledili padalci, pričetkom ob 6.00 uri, ki so z

vso potrebno opremo izskočili iz 31 letal C130 v turški enklavi v Agyrta–Nikozija. Cilj padalcev je bil, da vojaško okrepijo turško enklavo. Istočasno so turška letala napadla instalacije NG na področju Kyrenie. Cilj delovanja je bil 3. taktični polk in baza 252. pehotnega bataljona (slika 4.3.1), (Internet 10).

Ob 06.30 se je obali Cipra, južno od Kyrenie, približala topovnjača, ki je s seboj pripeljala 30 potapljačev pripadnikov pomorskih specialnih enot. Izkrkali so se v bližini obale. Imeli so nalogo, da preverijo, če je morje v tem pasu minirano in brez ovir za izkrcevalne ladje. Poročilo, ki so ga poslali na nadrejeno poveljstvo po opravljenem enournem delu je bilo kratko: ni ovir za izkrcavanje (Byrand: 48–52).

Ob 7.00 se je napad letal na letališče nadaljeval. Poleg letališča v Nikoziji so turški bombniki pričeli z bombardiranjem položajev NG severno od letališča.

Enote OZN so poizkušale doseči prekinitev vseh aktivnosti sprtih strani, da se ne bi situacija še poslabšala. Iz ameriške ambasade so bili obveščeni, da bodo Turki pripravljene na pogajanja šele, ko se bodo njihove enote uspešno izkrcale na obali. Nacionalni gardi so ZN svetovali, da ne napada turških enklav. Odgovor NG je bil, da bodo težko zagotovili varnost enklav in da niso pripravljene prevzeti odgovornosti za napade na enklave, če se bo nadaljevala ofenziva in napad turških enot.

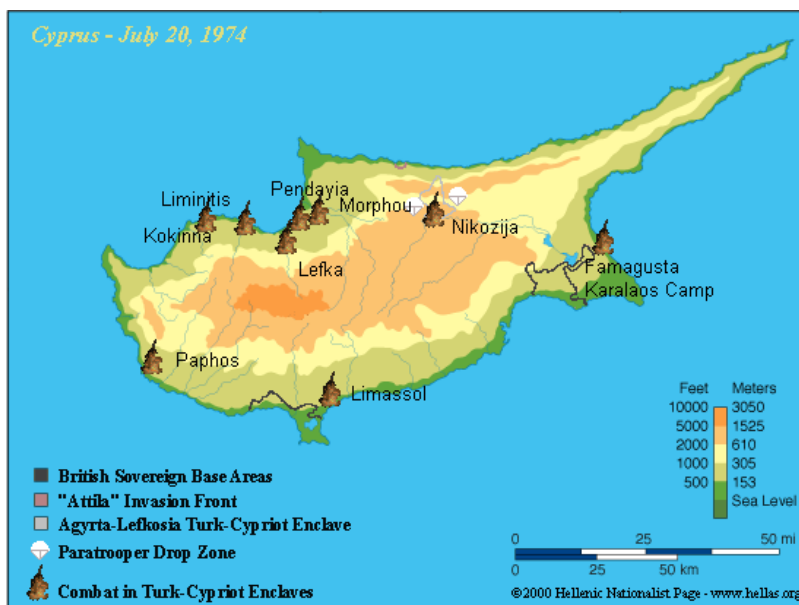
Ob 7.30 je grški bataljon ELDYK s podporo 19 tankov T–34²⁶ iz 23. EMA začel obstreljevati turško enklavo Agyrta–Nikozija. Kmalu po topniški pripravi je sledil pehotni napad na Kioneli kjer je bilo 550 ELDYK vojakov in ena četa NG. Pehotni napad je bil podprt s 15 tanki. Cilj napada je bil preprečiti ustvarjanje mostišča med Kyrenijo in Nikozijo. Napad ni uspel. GCIP so v napadu izgubili dva tanka T–34.

Tako množičen napad na turško enklavo je edinstven v zgodovini. Območje Kioneli je bilo strateškega pomena za ustvarjanje mostišča med enklavo in Kyrenijo in z neuspešnim napadom so Grki izgubili vse možnosti, da tankovsko enoto potisnejo v

²⁶ T–34, tank srednje velikosti. Država proizvajalka: Sovjetska zveza. V oborožitvi ga je imelo 39 držav. Uporabljali so ga v več vojnah. Narejenih jih je bilo okoli 84.000 v času od leta 1940 do leta 1956. Teža tanka znaša 31 ton, dolžina 6.75 m, širina 3 m, višina 2.45m. Posadka šteje 4 člane. Oklep je debel 70 mm. Oborožen je s topom kalibra 76.2 mm in dvema mitraljezoma kalibra 7.62 mm. Maksimalna hitrost tanka je 55 km/h. Taktični radius znaša 465 km (Internet 21).

hribe in preprečijo izkrcaje turškega oklepa na otok. Turki so uspeli obraniti Kioneli ter tako odprli pot svojim oklepni enotam za vzpostavitev mostišča med enklavo in Kyrenijo (Internet 22).

Slika 4.3.2: Turške enklave, kjer so potekali spopadi

Vir: Internet 10.

Turški padalci so desantirali točno pred linije ELDYK v Mia Milia. Izgube turške vojske so bile velike. Po nekaj zaporednih napadih turških letal na grške vojake so ti morali pregrupirati enote. O hudih bojih so poročali iz Glykiotisa in Ammochstosa. Boji so se razvneli po celem otoku. O njih so poročali iz (slika 4.3.2) Paphosa, Morphoua, Lefak, Lefkozia, Lemessos, Kokinna, Liminiti (Internet 10).

Ob 08.30 sta se dva bataljona turške vojske, del 6. mornariškega polka, pričela izkrcavati na obali, oddaljeni 5 km zahodno od Kyrenije (Jaques, 2007: 556).

Razen posamičnega ognja strojnic večjih težav pri izkrcanju ni bilo. Izkrcavanje na tako majhni obali je bila zahtevna operacija, dva od enaintridesetih čolnov sta se potopila (Byrand: 48–52).

Zračni napadi na letališče in položaje NG v okolici letališča so se še naprej nadaljevali. Težko obstreljevanje je potekalo po celi zeleni črti v Nikoziji.

Ob 09.30 je bilo grški ladji »Lesbos« ukazano, da pristane v Paphosu. Na ladjo je bilo vkrcanih 450 vojakov, ki naj bi delno zamenjali vojake v grškem bataljonu ELDYK. Ladja se je nahajala okoli 50 NM od Paphosa.

Ob 10.30 je 67 helikopterjev desantiralo okoli 500 turških vojakov v Geuyneli, glavni turški enklavi. Kmalu zatem je na območje Krini iz 16 letal C130 izskočilo okoli 1000 turških padalcev. Padalci so se napotili proti severu. Njihova naloga je bila vzpostaviti koridor z enotami, ki so se izkrcale na obali poleg Kyrenije (Internet 9).

Z ostalih delov otoka so poročali o tankovskem in minometnem obstreljevanju v enklavi Karalaos Camp poleg Famaguste. Na področju Limassola so se vojaki NG pripravljali na napad na TCIP vas Mandria.

Ob 12.00 so o hudih spopadih poročali iz Kyrenije. Turške enote so poročale, da so se iz enklave premaknile vzhodno ter dosegle in napadle Kythrejo. NG je poizkušala preprečiti izkrcavanje turških enot, a ji ni uspelo. Ob tem je izgubila štiri tanke T-34. Ognjeno podporo pehotnim enotam so dajali turški rušilci.

Enote UNFICYP so dosegle dogovor obeh strani o prekinitvi ognja s pričetkom ob 14.00. V Nikoziji se je letalski napad na letališče in poveljstvo NG nadaljeval. Med bojevanjem so bile zadete nekatere ustanove OZN, med njimi tudi psihiatrična bolnišnica. Dogovora o prekinitvi ognja niso spoštovali (Internet 10).

V popoldanskih urah so Turki nadaljevali s krepitvijo njihove glavne enklave z izkrcavanjem vojakov in vojaške opreme nedaleč od Krnie (Internet 10).

Grškima podmornicama »Glavkos« in »Nereus« je bilo ukazano, da se premakneta na patroljiranje na Egejsko morje med Turčijo in Ciprom. »Triton« je ostal na patroljiranju v bližini Rodosa, medtem ko je bila podmornica »Proteus« poslana na patroljiranje med Smyrno in Dardanelami (Internet 25).

V Limassolu so enote TC naslovile na OZN zahtevo, da enote OZN nadzirajo njihovo vdajo vojakom NG. V Nikoziji so boji v popoldanskih urah začeli pojenjevati.

GCIP so s topnjačami obstreljevali turški del mesta Paphos. Pridružila se je še izkrcevalna ladja »Lesbos«, potem ko je izkrcala grški kontingent. Lokalni TCIP so bili mnenja, da je ta ladja del večjega kontingenta iz Grčije, zato so prosili enote OZN za nadzorovanje njihove vdaje. »Lesbos« je ob 18.00 zapustil Paphos v smeri Egipta. Turki so zaradi informacij o večjem grškem kontingentu na to področje poslali tri rušilce (Internet 25).

V bojih v Kato Polemidhija so se TCIP vdali in zatem je NG poročala, da je napadla Alaminos in da napada Liminitis in Kokina enklave. Pred koncem dneva so se ponovno začeli boji v Famagusti.

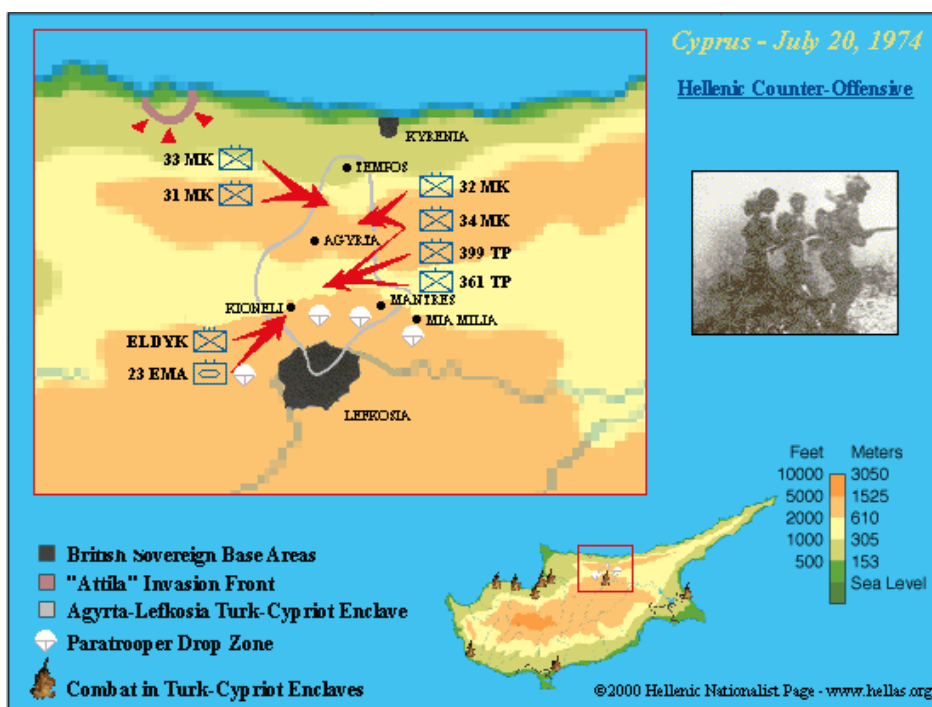
TCIPC so poročali o tem, da so z artilerijo obstreljevali Guenyeli v glavni enklavi. V Nikoziji so pripadniki UNFICYP zavzeli palačo Ledra. Enote OZN so poročale, da je Camp Kronberg pod artilerijskim ognjem.

Ob 17.00 uri je 1500 padalcev izskočilo na območju med Kioneli in Agyrto.

Prva faza grške protiofenzive se je pričela ob 18.00 (slika 4.3.3). Ofenziva je imela cilj izolirati turško enklavo Agyrta–Nikozija in uničiti izkrcevalne enote na obali Pentemile. ELDYK in 23 EMA bi v območju Kioneli–Nikozija napadli drugič, preden bi pehotna bataljona 361. TP in 399. TP napadla s severa v območju Dikomo. Do koordiniranega napada ni prišlo, ker je 399. TP zamujal z začetno razmestitvijo. ELDYK je moral ponovno spremeniti načrte. 399. TP je napadel turške pozicije ob 22.30, vendar brez uspeha (slika 4.3.3) (Internet 10).

Druga faza grške ofenzive se je pričela ob 23.00, v njej so sodelovali 31., 32., 33. in 34. MK. Napad na Pentadaktilo se je pričel s ciljem zaseči prehod Agyrtas (slika 4.3.3) (Internet 10).

Slika 4.3.3: Razpored enot na bojišču

Vir: Internet 10.

21. julij 1974

Štiri letala grške družbe Olympus, tipa Boeing 707, na katerih so se nahajali pripadniki 2. MK, so pristala v Soudi na otoku Kreti zaradi oskrbe z gorivom. Letala so vzletela z letališča Mikra pri Solunu ob polnoči in naj bi pristala na Cipru ob 4.00. Čas letenja do Nikozije naj bi predvidoma trajal 2 uri in 10 minut. Tretjemu letalu so med pristankom počile štiri gume na desni strani. Poveljnik 2. MK je zahteval odpoved misije, ker naj bi prekoračili časovnico v Nikoziji. Odpoved misije je bila odobrena. 2. MK se je vrnila v Mikra. Določeno je bilo, da se namesto 2. MK v misijo naslednjo noč napoti 35. MK.

Medtem se je na Cipru 3. TS (taktični polk) umaknil na obrambne položaje. 306. TE se je premaknil severno do cestne povezave Kyrenia–Karavas, medtem je 251. TP ustvaril črto pri vasi Trimithi. Vzhodno od Kyrenie je 241. TP skupaj z inženirci miniral obalo. 31. MK in 33. MK sta se pomaknila proti vrhovom hribovja. Osvojili so vrh

Kotsakagia in številni turški vojaki so se predali. 32. MK je na vzhodu porazil Turke in dosegel prvotne cilje.

Ob 2.30 je bilo na radarju zaznano, da od Mersina proti Kyreniji pluje 8 ladij.

Do silovitega bojevanja je prišlo ob 4.30 na Pentadaktili, vendar so grške sile uspele nekoliko razširiti svoje področje do vasice Aspri Moutti ter druge strateško pomembne pozicije. Turške enote so šle v protiofenzivo ob 8.00.

Ob 4.00 so z letališča poletela turška letala, da bi preprečila okrepitev grških enot, ki so delovala proti turškim enotam na obali in v gorovju Pentadaktilo. Ob 6.00 se je nadaljeval napad na turško enklavo v Limassolu. NG je uspelo zajeti okoli 1000 ujetnikov. Poveljstvo NG je ob 10.45 ukazalo vsem enotam, da morajo zadržati dosežene položaje. Ob 12.00 so TMA na zahtevo britanskih sil pristale na dveurno prekinitev bombardiranja Nikozije zaradi britanske evakuacije tujih državljanov. Ko so ob 13.00 TMA načrtovale zasedbo pozicij NG v Ag. Pavlou na Pentadaktilo, se je poveljstvo NG s teh položajev taktično umaknilo. Iz Aten so istočasno odpoklicali dve podmornici, ki sta se nahajali 90 NM zahodno od Paphosa. Ob 13.30 je 231. TP zavzel vasico Pileri.

Poveljnik ciprske mornarice se je napotil na izvidovanje na Karavas, saj se je želel osebno prepričati o situaciji na obali ter po potrebi določiti nadaljnje grške poteze. Na poti na Karavas ga je napadlo 12 pripadnikov TMA, ki so izskočili iz transportnega letala. Ker je bil v napadu ranjen, je moral svojo nalogo preložiti.

ELDYK se je dopolnila s 450 vojaki, ki so se izkrcali z ladje »Lesbos«. Ti vojaki so uničili turški polk v Kioneliju. Vseeno pa so se po ukazu GEEF zaradi obrambe letališča umaknili z osvojenih pozicij. Izkrcevalna ladja »Rethimno« je prišla do Cipra s 573. TP in 550 Ciprčani prostovoljci.

Poveljnik vojaške mornarice v Paphosu je obvestil GEEF, da so v bližini Paphosa odkrili tri turške rušilce. Predvideva se, da so bili tja poslani, da izsledijo ladjo »Lesbos«. Ker so vedeli, da Turki prisluškujejo njihovim radijskim zvezam, je GEEF v eter poslal lažno poročilo, da te ladje pripadajo grškim oboroženim silam. Turki so zato poslali sedem letal, da rušilce potopijo, ne da bi prej preverili resničnost tega

poročila. 10 NM zahodno od Paphosa so odkrili tri rušilce in jih napadli. Piloti so prezrli dejstvo, da so na rušilcih turške zastave, saj so bili prepričani, da jih želijo na ta način Grki ukaniti. Ob 14.45 so bila v napadu na rušilce v prijateljskem ognju zrušena dva do tri turška letala. Letala so potopila rušilec "D-354 Kocatepe"²⁷, ostala dva sta bila močno poškodovana. Na ladjah je bilo okoli 232 mrtvih mornarjev (Internet 10).

Operacija grške vojske »Niki« (Zmaga)

Prvi dan intervencije turške enote kljub veliki premoči na morju in v zraku, razen dela obale ob Kyreniji, niso zavzele velikega dela ozemlja. S turško intervencijo na Ciper je tudi Grčija dobila formalno pravno možnost intervencije na otok. Vendar politična situacija v Grčiji v tem obdobju ni bila ugodna, saj je vojaška hunta, ki je bila na oblasti že sedmo leto, doživljala številne pretrese in je bila pred kolapsom. Grčija ni bila sposobna izvesti nobene resne poteze. Državni udar na Cipru, ki ga je izvedla grška vojaška hunta, je le dodatno oslabil ciprsko obrambo. Na Ciper so nameravali poslati enoto komandosov s komercialnimi letali, vendar se je ta akcija izjalovila. Alternativna odločitev je bila, da na Ciper pošljejo okrepitev z vojaškimi transportnimi letali, z vsemi razpoložljivimi transportnimi letali grškega vojaškega letalstva. Do danes ni jasno, zakaj so se odločili na Ciper poslati samo to enoto. Je bila to predvsem simbolična podpora vojakom na Cipru? Analize te grške poteze kažejo, da je bila to samomorilska akcija. Le izjemno sposobni piloti in poveljniki so bili zaslužni, da ni prišlo do totalnega pokola nad vojaki, udeleženi v akciji. Nihče ni nikdar odgovarjal za izvedbo te misije, v kateri je padlo 33 komandosov ter pripadnikov letalskih enot in uničena štiri letala. Misija »Niki« je bila skrivna operacija, ki se je pričela na letališču Souda na Kreti (Internet 11).

Za transport komandosov in njihove opreme je bilo predvidenih 20 zastarelih letal Nord 2501 Noratlas in 10 C-47 Dakota, ki so bili v 354. transportni eskadrilji »Pegasus«. Predvideno je bilo, da letala opravljajo nočne lete brez zračne zaščite, ob radijskem molku, zelo nizko, z minimalnimi prižganimi lučmi ter brez vizualnega kontakta med letali. Pristanek je bil predviden v Nikoziji, kjer naj bi potekalo izkrcanje posadke in tovora. Naj bi sledil vzlet in na enak način povratek letal v Grčijo. Po načrtu naj bi prvo letalo vzletelo 21. julija 1974 ob 22.30, za njim bi vsakih pet minut

²⁷ Rušilec razreda Harwood (DD-861), ki je oborožen z 6x5 127 mm topovi, 12x40 mm protiletalskimi topovi,

poletelo naslednje letalo. Letenje do Cipra, pristanek, izkrcaje, vzlet in povratek naj bi zaradi večje varnosti potekalo ponoči (Internet 11).

Po načrtu so potekali le vzleti prvih petih letal, nato so se pričeli pojavljati zaostanki, ki naj bi bili po nekaterih trditvah namerni in so privedli do tega, da so bili naslednji vzleti letal preklicani. Na vzlet je čakalo še pet letal Nord 2501 Noratlas in vse Dakote C-47. Zadnje letalo, ki je vzletelo, je bilo letalo »Niki-15«. Pilot kljub prekoračitvi predvidenega časovnega limita ni upošteval ukaza o prekinitvi leta. Posadka letala se je zavedala, da brez zaščite lovskih letal nima nobene možnosti za samoobrambo in preživetje, če jih odkrije turška protizračna obramba. Posadka je bila odvisna le od lastnih sposobnosti (Internet 11).

Ker so se zaradi nočnih razmer težko orientirali v zračnem prostoru, je bilo delo navigatorjev v letalu izjemnega pomena. Letalo je letelo na višini od 120–500 metrov in vse je bilo odvisno od znanja in spretnosti pilota. Let do Cipra naj bi predvidoma trajal dve uri. Letala so bila tehnično nepopolna, kar je še dodatno oteževalo delo letalske posadke. Eno izmed letal se je zelo približalo ladjevju 6. flote, vendar Američani niso intervenirali. Ostala letala so preletela britansko bazo Akrotiri, tako da je v bazi prišlo do alarma. Britanci so opozorili, da bodo v bodoče prestregli vsa letala, ki bodo preletela bazo. Nad otokom so grška letala pri preletih pozicij TCIP obstreljevala z lahkim orožjem. Ko so se 22. julija letala približala letališču, in so začeli s finalno proceduro za pristanek, jih je presenetila močna protizračna obramba. Pilote so namreč napačno seznanili, da je letališče v grških rokah in da vojaki na letališču pričakujejo njihov prihod. Iz razpoložljivih virov še dandanes ostaja nejasno, kaj se je takrat zgodilo, kdo je izdal kak ukaz in zakaj. Dejstvo je, da so letala poskušala pristati in so ob tem naletela na hudo baražo artilerijskega ognja z letališča in okolice. Letala so obstreljevali z različnim orožjem z grških protiletalskih položajev ter s položajev, ki so bili v rokah oboroženih civilistov. Letalom »Niki-1«, »Niki-2« in »Niki-3« je uspelo pristati, vojaki Poveljniškega bataljona so se izkrcali in iztovorili vojaško opremo. Letalo »Niki-4« se je dva kilometra pred pristajalno stezo zrušilo. Preživel je le en član posadke. Letalo »Niki-7« je pristajalo z enim motorjem, saj je bil drugi motor zaradi strel v ognju. Zaradi izjemne posadke jim je uspelo pristati. Dva vojaka sta pri tem umrla, enajst pa je bilo močno opečenih. Ostala letala

11x30 mm protiletalskimi topovi 10x533 mm torpedne cevi (Internet 22).

so zaradi lažje indentifikacije prižgala na letalih vse luči, kar jim je olajšalo pristanek. Po pristanku so enote, ki so letala obstreljevale, ugotovile, da gre za grško enoto, vendar je bilo za 33 vojakov in članov letalske posadke prepozno, uničeni sta bili dve letali. Tik preden se je zdanilo, je pristalo še zadnje letalo »Niki-15«. Ko so vsa letala pristala in iztovorila vojake in opremo, so odletela nazaj. V tej akciji so bila uničena štiri letala: » Niki-4«, letalo »Niki-3« zaradi težav z delovanjem motorjev ter letali »Niki-7« in »Niki-12«, ki sta ostali brez goriva. Vsa letala, ki so ostala na letališču v Nikoziji, so Grki uničili po ukazu iz Aten, saj so hoteli prikriti svoje vmešavanje v dogajanje na Cipru. Ko so se letala vračala na letališče v Soudo, so štiri pristala na Rodosu zaradi pomanjkanja goriva in hudih tehničnih okvar, ki so bile posledice misije (Internet 11).

Letali »Niki-13« in »Niki-14« nista uspeli pristati v Nikoziji. Prvo je imelo težave z navigacijo, zato se je vrnilo in pristalo v Rhodosu, drugo pa je bilo nad Nikozijo v času, ko se je pričelo daniti in so morali akcijo prekiniti ter prav tako pristati v Rhodosu.

V tej akciji se je v Nikoziji izkrcalo okoli 200 grških vojakov in nekaj vojaške opreme. 22. julija 1974 ob zori so turška letala pričela z bombardiranjem letališča v Nikoziji. Grški vojaki iz 1. bataljona, ki so se uspešno izkrcali v Nikoziji, so v naslednjih dneh pogumno branili letališče pred turško vojsko (Internet 11).

Boji so se pričeli na vseh delih otoka, razen v Famagusti, Limassolu in Paphosu. V Famagusti se je večina TCIP umaknila za obzidje starega gradu. Hudi boji so potekali vzdolž strelišča v Kyreniji in na kyrenijskem prehodu.

Turška letala so napadala položaje NG vzhodno in zahodno od glavne enklave, ob 5.30 uri je po poročanju ZN turško letalo strmoglavilo poleg Tjikos Campa. Letalski napad na letališče se je pričel ob 6.15. Postojanke UNFICYP so bile občasno obstreljewane z obeh strani. Ob 9.00 uri so letala turške vojske napadla letališče, Lefko, Peristerona in postojanko OZN Omorphita. Obe strani v Larnaki sta poročali, da jim primanjkuje streliva, zato pripadnikom OZN ni bilo težko doseči premirja. Številni pripadniki TCIP so prebegnili v Camp Leopold. NG je opozarjala enote OZN,

da bo začela z napadom na Camp, če ne bodo predali pripadnikov TCIP, ki so se tja zatekli. To zahtevo je enota UNFICYP zavrnila.

Na Paphosusu so se TCIP vdali. Boji so se nadaljevali v Mandriji, vzdolž zelene črte in še posebej okoli palače Ledra. OZN ni uspela akcija s katero so skušali evakuirati civiliste iz palače Ledra.

NG je najavila umik z območja kyrenijskega prehoda. Enote so se v vseh okoljih večinoma umaknile v večje kampe. Na območju Boghaza so poročali o pristanku helikoperjev. Ob 13.00 so iz hotela Hilton v Nikoziji v angleško bazo v Dekheliji evakuirali prvi konvoj tujih državljanov. Proti večeru so v bazo prispeli še ostali konvoji.

Turški ambasador je zatrjeval, da ne bodo bombardirali Nikozije, če bo NG umaknila iz mesta vso artilerijo in minomete. Predlog je bil s strani NG sprejet. Popoldan so se napadi turške aviacije na Nikozijo ustavili.

22. julij 1974

V Mandriji, na območju Paphosa, so enote UNFICYP sodelovale pri reševanju ranjenih pripadnikov TCIP.

Boji in izkrcaje turških enot so se zjutraj nadaljevali v Kyreniji. Turki so okrepili obrambo enklave tako iz zraka kakor po morju in na obali izkrcali neznano število tankov. Z vojaških ladij so obstreljevali okolico Kyrenije.

Prebivalci vasi Mari na območju Larnake so zavrnilo zahtevo NG po vdaji in so jih zato napadli.

Popoldne so se boji še stopnjevali. Turški padalski bataljon z opremo je bil izkrcan na področju Boghaza. Napadi turških letal na Famagusto so se nadaljevali. TCIP v vasi Mari so se vdali. Ob 16.00 so turški vojaki, podprti s tanki, napadli položaje NG v Trakhonasu na območju Nikozije. Ob 17.15 so z letali ponovno napadli letališče v Nikoziji.

Zvečer je na celem otoku zavladata prekinitev ognja. Situacija na bojiščih je bila po dveh dnevih bojov sledeča:

- grške sile so zatrle upore v skoraj vseh enklavah po otoku,
- turška vojska je zavarovala prehod Agyrtas,
- oporišče turške vojske na severni obali je bilo stabilno,
- ELDYK ni uspela spojiti svojih enot z vojaki NG na gori Pentadaktilo,
- Turkom ni uspelo združiti obalnega oporišča z enklavo Agyrta–Lefkosia.

Drugi val turških napadalcev se je nahajal 16 km od Kyrenije. Njegova naloga je bila, da preden nastopi premirje spoji oporišča na obali z enklavo Agyrta–Lefkosia. Ko je dosegel obalo, so izkrcali oklepne in mehanizirane enote. Med drugim so bili izkrcani tanki M–47 in M–48 ameriškega proizvajalca. 3. TS in 351. TP niso bili več sposobni zadrževati novih invazijskih sil, ki so se izkrcale. Turški rušilci so pričeli z obstreljevanjem pozicij južno od Ag. Georgiosa z namenom, da oslabijo obrambne položaje grške vojske.

Podpis premirja so naznanile Grčija, Turčija in ZDA. Dogovorjeno je bilo, da naj bi premirje začelo veljati ob 16.00.

Ob 11.45 se je 251. TP, 306. TE in 60 pripadnikov 31. MK začelo premikati proti Kyreniji, da bi sledili premiku turških oklepnih in mehaniziranih enot. Poleg napada na Kyrenijo so turške enote napadle tudi Mpella Pais in Dikomo. Na vrhu hribovja, na lokaciji Aetofolia, je 231. TP izgubil nadzor nad območjem, ki je prišlo v turške roke. V Aspri Moutti 399. TP in 361. TP nista uspela zadržati svojih pozicij. Na zahodu pri Karavasu, so vojaki NG uspešno odbijali napade oklepnih sil turške vojske. V Nikoziji se je bojevanje v severnih predmestjih intenziviralo. Do stopnjevanja spopadov je prišlo tudi po vsej zeleni črti.

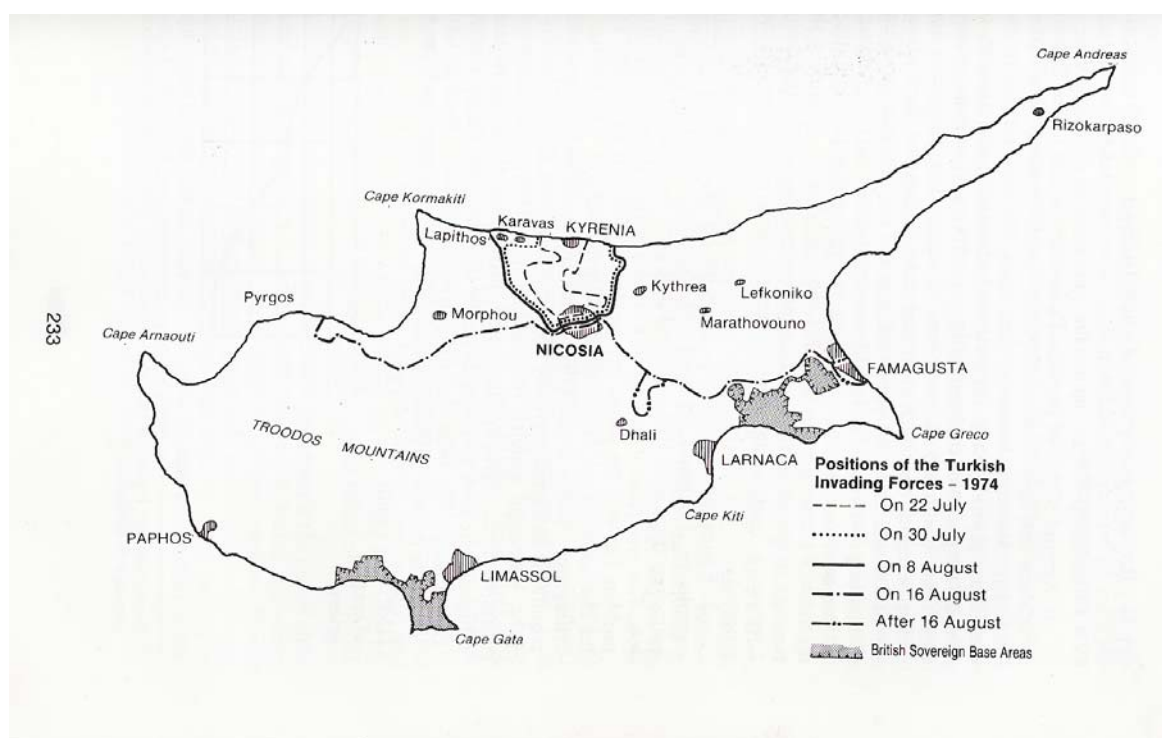
V Ammochostosu so TCIP pristali na vdajo. Takšen razvoj dogodkov ni ustrezal Turkom, zato so to področje intenzivno bombardirali. Pri tem je umrlo veliko število civilistov in pripadnikov OZN.

Medtem so turške enote zavzele Kyrenijo. V mestu je bilo ubitih več grških in angleških civilistov, ki so ostali ujeti v mestu.

Do premirja in prekinitve ognja, ki naj bi nastopilo ob 16.00 uri, ni prišlo, ker turške enote še niso hotele prekiniti ognja, saj niso dosegle vseh načrtovanih strateških pozicij. Vojaki NG 399. TP so se umaknili s pozicij pri Aspri Moutti na nove položaje pri Dikomo in Syghari.

Turškim enotam je ob 17.00 uri uspelo spojiti enklavo z oporiščem na obali v bližini Kyrenije (zemljevid 4.3.4). Do noči se je nadaljevalo obstreljevanje grških položajev s turškimi rušilci in letali (Internet 10).

Zemljevid 4.3.4: Frontna črta

Vir: O'Malley 2004: xviii.

4.4 Premirje

Po mnenju političnih in vojaških strategov, meje, ki so jih 22. julija 1974 dosegli s podpisom premirja niso predstavljale osnove za doseglo dokončne rešitve ciprskega problema. Turki so dokončno politično rešitev videli v drugi fazi ofenzive, na katero so se začeli pripravljati. Po končani prvi fazi ofenzive so se turške enote namreč nahajale na geografsko zelo omejenem področju in so se počutili kot poraženci vojne. Več turških vasi je bilo v rokah NG, vasica Serdali je bila obkoljena z enotami NG. Mesti Paphos in Erenkoy sta bili pod stalnim pritiskom vojakov NG, v starem delu mesta Famagusta so se zbirali turški begunci.

Mnenja o uspehu operacije tako na Cipru, kot na mednarodna prizorišču niso bila enotna, primerjali so ju celo s polomom Američanov na Kubi. Čeprav so Turki podpisali mirovni sporazum o prekinitvi bojnega delovanja, ga niso spoštovali. Iz strateških razlogov so načrtovali kratko prekinitve ognja, da bi pridobili dodatne moči za napredovanje. Nепrekinjeno nadaljevanje bojev bi namreč lahko škodilo političnemu ugledu Turčije v svetu.

Nadaljnje izkrcavanje turških enot bi zaradi premalo osvojenega ozemlja predstavljalo preveč omejeno območje za izvedbo načrtovanega manevra, saj bi bila ogrožena njihova varnost. Vzdrževanje prekinitve ognja je bilo skoraj nemogoče, dokler sta si bili nasprotni strani geografsko tako blizu. Tudi NG je pregrupirala svoje enote in kršila podpisan sporazum z občasnim obstreljevanjem turških enot z minometi. Zato je turška vlada vztrajala pri razširitvi varnostne cone med obema vojskama. Pojavljala so se ugibanja glede dejanskega razmerja oblasti v Turčiji v razmerju med generalštabom in predsednikom vlade Ecevitom. Mnogi evropski poročevalci so menili, da generalštab sprejema odločitve brez soglasja turške vlade. Poveljnik turških vojaških sil je odgovarjal, da se Ecevit noče vmešavati v tehnične odločitve generalštaba, vendar jih v celoti podpira in vzdržuje stike med generalštabom in turško vlado. Čeprav naj bi bilo sodelovanje med generalštabom in vlado odlično, so bili generali mnenja, da bi z intenzivnejšim bombardiranjem turška vojska uničila položaje NG in njihova oporišča, s tem se predsednik vlade Ecevit ni strinjal, saj je Ciper majhen otok s številnimi turisti. Majhna napaka bi lahko privedla izgube življenja stotin ljudi. To bi pomenilo hud politični pritisk in bi korenito

poslabšalo ugled Turčije v mednarodnem prostoru. Na vprašanje ali je bila druga faza načrtovana že od začetka, so predstavniki generalštaba odgovarjali, da je bilo glede na razmere načrtovanje dveh faz neizogibno. V času, ko je bila prva faza zaključena, so na otok poslali dodatne enote, ki so nadomestile tiste, ki so izvedle prvo fazo. Nove enote so bile načrtovane za izvedbo druge faze. Vlada je odgovarjala, da so vsi načrti predvidevali dve fazi. Pridobitev časa med obema fazama je bila potrebna zaradi tehničnih razlogov. Ecevit je na politična pogajanja pristal zato, ker je upal, da bodo zastavljeni cilji doseženi brez uporabe sile in izvedbe druge faze vojaške operacije. V pogajanjih pa mu ni uspelo prepričati Grkov (Birand 1985: 48–52).

Po treh dneh ofenzive je Turkom uspelo osvojiti 3 % ciprskega ozemlja. 5000 GCIP je zaradi tega morale zapustiti domove. Vojaška hunta, ki je bila na oblasti v Grčiji, je zaradi svoje vpletenosti v dogodke na Cipru morala odstopiti in oblast je prevzel Konstantin Karamanlis. Tudi Nicos Sampson, ki je postal predsednik Cipra v času oblasti grške vojaške hunte, je odstopil. Do vrnitve predsednika Makariosa III. iz tujine je po ustavi dolžnosti predsednika opravljal predsednik parlamenta Glafkos Kleridis²⁸ (Internet 3).

23. julij 1974

Turški tanki in pehota so napredovali proti letališču v Nikoziji in ob 09.30 so se začeli hudi boji. COS je le s težavo dosegel prekinitev ognja. Letališče v Nikoziji so enote OZN razglasile za svojo zaščiteno cono in po odhodu NG nad njim prevzele nadzor. Ob 14.30 uri sta nasprotni strani podpisali sporazum v zvezi z letališčem v Nikoziji. Ob 17.30 so Turki s tankom ponovno streljali na letališče. Po pogajanjih so se turške enote umaknile z območja letališča. Zjutraj naslednjega dne so turške enote poročale, da se nahajajo v bližini Sykharija. TCIP so poročali, da se zbirajo v Knodhari iz okoliških vasi, ki so bile obkoljene. TCIP so bili pod zaščito enot ZN v Kophinou. Enote OZN so nadzirale vdajo TCIP v naseljih Kellea, Kalokhorio, Kivisil, Mari, Tokhni. Turške trditve o masakru v vasi Polis so preiskovalci ZN zavrnil. Boji so se nadaljevali v Nikoziji, kjer so Turki nameravali zasesti igrišče za golf in

²⁸ **Glafkos Klerides** rojen je bil 24. aprila 1919 v Nikoziji. V Londonu je končal študij prava. V drugi svetovni vojni je vstopil v britansko vojaško letalstvo in kot pilot bombnika bombardiral Nemčijo. Nad Hamburgom je bilo njegovo letalo sestreljeno. Trikrat je neuspešno poskušal pobegniti iz nemškega ujetništva. Po vojni se je vrnil na Ciper (1951). Na sodišču je zastopal pripadnike EOKA v času bojevanja proti angleškemu kolonializmu.

Trakhonas. Sredi popoldneva so poročali, da je Kyrenija v turških rokah in da je 50.00 GCIP beguncev na poti iz Kyrenije v Bellapais.

Glafkos Kleridis je bil razglašen za novega predsednika Cipra. Z Denktašem se je ponovno dogovoril o prekinitvi ognja. Ob 21.00 uri je po celem otoku nastopilo premirje.

4.5 Kršenje premirja

24. julij 1974

Po vsem otoku je bilo mirno. Najbolj aktivne so bile enote OZN, ki so predvsem na jugu otoka izvajale pregrupiranje, prebivalcem dostavljale humanitarno pomoč povsod tam, kjer so to lahko storili. Edino turške enote so napredovale zahodno od Kyrenije ter v smeri vzhodno od Kyrenije, proti Koutsovendisu.

Boji so ponovno izbruhnili na območju zelene črte, turške enote so napredovale na področju BHC in v Omorphita in Trakhonasu. Nadaljevala se je evakuacija tujcev v Kyreniji. Na otoku je prihajalo do ugrabitev, tako s strani GCIP kot tudi TCIP.

25. julij 1974

Turške enote so vzhodno in zahodno od enklave nadaljevale z napredovanjem. V Nikoziji so napredovale v obeh smereh, Omorphita in Trakhonasa. Večje število tankov in pehote so opazili vzhodno od Nikozije, kar je pomenilo, da se bo področje okupacije še bolj razširilo vzhodno od enklave. Nadaljnjih 1000 vojakov se je izkrcalo v Kyreniji.

26. julij 1974

Turške enote so napredovale proti zahodu in so prekinile več cestnih povezav: Yerolakkos–Skyloura–Myrthou ter dosegle obrobje Myrthoua. O posameznih bojih so poročali z območja Buffavento. Drugje je bilo relativno mirno. Do konca meseca so turške enote še naprej kršile premirje. Poročali so o topniškem obstreljevanju naselij Karavas, Laptihos, Sisklipos in Ayios Ermolaos. Na zasedenem ozemlju so

Leta 1960 je postal predsednik skupščine (Pantič 1977: 3645). Leta 1976 je ustanovil DESY (Democratios Sinagermos) stranko, ki jo je podpirala tretjina ciprskega volilnega telesa.

zaplenili hiše, trgovine in avtomobile grškim prebivalcem, še posebej intenzivno se je to dogajalo v Kyreniji.

6. avgust 1974

Situacija na otoku je bila mirna. Na območju Lambouse, v vaseh Laphitos in Karavas, so turške enote pričele s topovskim obstreljevanjem položajev NG, napadli sta artilerijski enoti s topovi kalibra 105 mm. Poleg artilerije se je topniško obstreljevanje pričelo tudi z ladij na morju. Po topniški pripravi so pripadniki 38. turške divizije pričeli z napadom na Karavas in Lapithos (Internet 20). V napadu so sodelovali 61. in 23. pehotni polk ter amfibijski poveljniški polk. V napadu je bilo poleg pehote udeleženih tudi 30 tankov iz 28. divizije in 3 tanki iz 39. divizije.

Že pred napadom so bile vasi obkoljene s treh strani, z dveh smeri na kopnem in z morja. Turški vojski so se zoperstavili pripadniki 256. pehotnega polka–skupaj 74 vojakov, oboroženih le z lahkim pehotnim orožjem (Internet 20). 8. avgusta so se boji na območju Lambouse nadaljevali. Po dveh dnevih bojevanja in hudih izgubah, ki so jih branilci utrpeli, so dobili ukaz, da se umaknejo v Babyllas. Prebivalci iz Lambouse so postali begunci v lastni državi (Internet 20).

9. avgusta so predstavniki Velike Britanije, Turčije, Grčije in UNFICYP v Nikoziji podpisali sporazum o določitvi črte prekinitve ognja med sprtimi stranmi ter varnostno cono med nasprotnimi vojskami. Še isti dan je bil sporazum, katerega podrobnosti niso bile znane, poslan v Ženevo na drugi krog pogajanj med Veliko Britanijo, Turčijo in Grčijo (Pantič 1976: 3656).

4.6 Dogajanja v ozadju intervencije

20. julija 1974 ob 4.30 je Henry Kissinger²⁹, državni sekretar ZDA sporočil Jamesu Callaghanu, zunanjem ministru vlade Velike Britanije, da je Turčija napadla Ciper. Callaghan je sklical veleposlanike Grčije, Turčije in Sovjetske zveze, da bi preprečil večjo vojaško krizo na tem območju. Po posvetih z Wilsonom so se odločili, da baze na Cipru okrepijo z dodatnimi lovskimi letali. Tudi bojne ladje, ki so plule na Atlantiku in v Mediteranskem morju so napotili na Ciper. Britansko mornariško pehoto so napotili na Ciper, da bi zaščitila britanske baze in pomagala britanskim državljanom zapustiti otok, če bi bilo to potrebno. Namenske sile³⁰ (task force) niso bile ustanovljene zaradi izvajanja vojaškega pritiska na Turčijo (O'Malley 2004: 187–193).

Sampsonove vojaške priprave na invazijo Turkov so bile neustrezne, saj ga je prihod turških enot na Ciper presenetil. Na ciprskem radiu, ki je bil pod kontrolo njegovega režima, so poročali, da govorice o turški invaziji niso resnične in naj se prebivalci ne vznemirjajo. Ciprska tajna služba je bila po državnem udaru v razsulu, mnogi njeni pripadniki, vključno z njenim voditeljem, so bili mrtvi ali pa na begu pred prevratniki. Vse vojašnice so bile izpraznjene, enote pa premeščene v Nikozijo, Limassol in Paphos in v pripravljenosti za bojevanje proti enotam, ki so podpirale predsednika Makariosa III. Sampson je šele 19. julija poslal določeno število enot in tankov na sever, da se uprejo turški invaziji. V obupnem poskusu, da bi vzpostavil obrambo proti turškim enotam, je osvobodil 10.000 privržencev predsednika Makariosa III.

²⁹ **Kissinger, Henry Alfred**, pravo ime Heinz Alfred Kissinger (1923), ameriški politik in politični teoretik judovskega rodu. Rojen v Furthu v Nemčiji. Leta 1938 je pred nacisti emigriral ZDA. Končal je študij politologije in bil med leti 1962–71 profesor političnih ved na univerzi Harvard, 1969–73 svetovalec ameriškega predsednika za zunanje politična in varnostna vprašanja, 1969–75 direktor Nacionalnega sveta za varnost, v vladi predsednikov R. Nixona in G. Forda pa 1973–77 državni sekretar (minister za zunanje zadeve). Leta 1971 je vodil tajna pogajanja s Kitajsko o navezavi diplomatskih odnosov, leta 1972 pogajanja s Sovjetsko zvezo o omejevanju jedrske oborožitve in tajna pogajanja s Severnim Vietnamom v Parizu; ta so leta 1973 privedla do sklenitve premirja v vietnamski vojni. Za ta dosežek je leta 1973 skupaj z Le Duc Thojem (ta jo je zavrnil) prejel Nobelovo nagrado za mir. Leta 1975 mu je uspelo pripraviti Sirijo in Izrael, da sta sklenila sporazum. Opravil je tudi uvodne nagovore v zvezi z mirovnim sporazumom med Izraelom in Egiptom v Camp Davidu. Napisal je številna dela, mdr. *American Foreign Policy* (Ameriška zunanja politika, 1969), *The White House Years* (Leta v Beli hiši, 1979), *Years of Renewal* (Leta obnove, 1999) in *Does America Need a Foreign Policy* (Ali Amerika potrebuje zunanjo politiko, 2001) (Antič 2002: 547).

³⁰ **Task force–namenske sile;** 1). začasna skupina enot pod enim poveljnikom, ki je oblikovana za izvedbo določenega delovanja (operacije) ali naloge. 2). Začasna organiziranost enote pod enim poveljnikom, ki je oblikovana za izvedbo določenega delovanja (operacije) ali naloge (Brinc 2006: 268)

Po trditvah AKEL naj bi bili GCIP izdani s strani grške NG. Častniki so na radarjih odkrili prisotnost turških letal nad Ciprom in informacijo posredovali višjemu poveljstvu, ki naj bi aktivirali obrambne načrte, a ti niso ukrepali.

Tudi grška hunta je bila nepripravljena. Samo štiri od dvanajstih divizij so bile pripravljene na vojno, pa še te so bile nameščene v severni Grčiji in v bližini Aten. Polkovniki so takoj pričeli z mobilizacijo enot, ki je trajala kar dva dni. Iz nekega poročila je razvidno, da so pri razdeljevanju orožja v zabojih našli kamenje namesto mitraljezov, ki so jih kupili v Ameriki.

Ioannides in Papadopoulos sta med službovanjem v Atenah sodelovala s CIO in sta verjela v njena stališča o ciprski politiki. Bila sta prepričana, da bodo Američani zaradi odstavitve Makariosa III., preprečili turški vdor na Ciper. Hunta je bila prizadeta, ko so Turki izvršili invazijo ni bila več sposobna koordinacije. Iz najnovejših dokumentov, ki jih je leta 2007 razkrila CIA je razvidno, da je ameriška politika že od samega začetka konflikta med obema skupnostima podpirala delitev otoka (O'Malley 2004: 187–193).

Ob prvih znakih turške vojaške intervencije so Američani in Sovjeti na to območje napotili vojaške ladje. Američani so napotili letalonosilko Forrestal in šest rušilcev, jih združili v namenske enote, ki so odplule v ciprske vode. Šesta flota z admiralno ladjo, križarka *Little Rock* in amfibijska ladja Inchom so odplule v smeri otoka.

Sovjetska zveza je alarmirala sedmo letalsko divizijo ter poslala vojaško ladjevje v Mediteran. Henry Kissinger je navezal stike z Moskvo da ne bi prišlo do medsebojnega spopada.

Sosednje države, npr. Sirija in Egipt, so začele z vzpostavljanjem vojaške pripravljenosti, če bi se boji razširili.

Britanske ladje so dosegle cilj. Ko se je fregata *Andromeda* priključila namenskim silam, sta ladji *Hermes* in fregata *Rhyl* patroljirali v bližini baze Dhekelia. *Andromeda* je varovala dostop do baze Akrotiri in zaščitila zelo drago opremo britanskih

obveščevalnih in vojaških enot. Uslužbenice RAF so z družinami premestili v bazo Dhekelia (O'Malley 2004: 187–193).

Zunanje ministrstvo ZDA je obžalovalo vojaško intervencijo Turčije prav tako, kot so prej obžalovali grška dejanja, ki so privedla do nastale krize. To so ZDA obsodile prvič, vendar žal prepozno, da bi to prepričalo Ankaro, da odpove intervencijo. Ameriški diplomati so skupaj z britanskimi močno pritiskali na Grčijo, da ne bi pričela vojne s Turčijo zaradi razmer na Cipru, žal pa niso ustrezno ukrepali, da bi se Turčija odpovedala vojaški intervenciji in se umaknila z otoka.

J.Sisco se je ponovno podal na pomiritveno pot med Grčijo in Turčijo. V Atenah se je srečal z Ioannidisem, ki je kričal nanj: »Vi ste nas izdali, jaz grem napast Turčijo«. Sisco mu je pojasnil, da so Američani ostali edini prijateljsko razpoloženi in ga obenem opozoril, naj ne poskušajo z vojaškim povračilom, še najmanj na meji s Turčijo. Vztrajal je, da turškim enotam ostane dovoljena povezava z enklavami TCIP. Namen je bil v vzpostavitvi mostišča med Kyrenijo in Nikozijo brez nevarnosti, da bi prerasel v večji konflikt (O'Malley 2004: 187–193).

Britanski vojaški poveljnik je opozoril Turčijo, da bo njihovo letalstvo ukrepalo, če bodo turški lovci kršili njihov zračni prostor. Izrazil je tudi bojazen, da bi prišlo do napada na konvoj z družinami vojakov, ki bi ga lahko zamenjali z grško–ciprskimi vojaškimi premiki. V tem primeru, bi morali Britanci vrniti udarec.

V Nikoziji so Britanci zagotovili delno prekinitev ognja, da so lahko evakuirali 4000 tujcev, ki so zapustili mesto s tisoč tovornjaki, avtomobili in avtobusi. Spremljali so jih britanski oklepniki. Vendar so med boji izgubili okoli 380 civilistov, ki so bili ujeti v hotelu Ledra Palace brez elektrike, hrane in vode, ter nedaleč od enklave TCIP v pekoči vročini (O'Malley 2004: 187–193).

Obe strani sta si medsebojno očitali krvoločnost. TCIP begunci so poročali, da so GCIP zajeli tisoče talcev, posiljevali ženske in pobijali otroke. Turška ambasada v Nikoziji je poročala o množičnih pobojih v enklavah.

Grki so trdili, da turški bombniki uporabljajo napalm bombe in rakete, ki so jih odvrkli v naseljenih mestih, ne da bi pri tem ločevali civilne tarče od vojaških. Evropska komisija za človekove pravice je poročala, da je bilo 12 moških civilistov pobitih pred očmi njihovih žena, nekatere od njih so v naročju nosile svoje otroke. V drugem primeru naj bi Turki ubili dve številni sosednji družini, med njimi deset žena in pet otrok. Njihova trupla so ležala na dvorišču. Omenja se še številne podobne primere.

Boji so pripeljali Grčijo in Turčijo na rob vojne. Obe strani sta pričeli zbirati vojaške enote na meji med državama.

Velika Britanija je nadaljevala s krepitvijo svojih namenskih sil na otoku. Floti sta se 21. julija pridružila dva tankerja. Fregata *Brighton* je bila z Gibraltarja poslana, da se priključi *Hermes of Cyprus*. Na otok so pripeljali štirinajst štiritonskih tovornjakov za zavarovanje baz. Namenske enote so bile okrepljene tudi s pehotnim bataljonom, oklepnim izvidniškim polkom, eskadronom *Dragoon guards* in eksadronom konjenice—*Royal Horse Guards*. Nekatero enoto so bile prerazporejene k UNFICYP enotam. Po okrepitvi baz se je število vojakov ustalilo pri številki 5553. (O'Malley 2004: 187–193)

Američani so prevzeli pobudo v diplomatskih prizadevanjih, za preprečitev vojne. S skrivno diplomacijo, ki jo je vodil Sisco, so pozvali Grke k odstavitvi Sampsona in prednost so dali Kleridisu ter ponudili večjo zaščito TCIP. Grško udeležbo na pogajanjih v Londonu so ameriški diplomati pogojevali s takojšnjo prekinitvijo ognja in dogovorom, s katerim bi se invazijske enote omejile v specificiranih območjih.

Turki so zahtevali, da Grki odpokličejo floto, ki je bila na poti na Ciper, in da umaknejo iz TCIP enklav svoje enote in prekinejo vse ofenzivne operacije. Grčija je zagrozila z izstopom iz organizacije NATO ter z vojno proti Turčiji, če le-ta ne bo v naslednjih 48 urah končala z vojaškimi akcijami.

Turki so resnično verjeli, da je na poti iz Grčije proti Cipru konvoj vojaških ladij, med njimi tudi rušilci. Sisco je odpotoval v Antene, da preveri resničnost govoric. Ioannides mu je potrdil, da je Grčija pripravljena začeti vojno, če Turčija ne bo sprejela njegovih pogojev za prekinitvev ognja. Vodilni grški častniki so se zavedali

slabših vojaških zmožnosti svoje države proti turški armadi, ki je takrat predstavljala drugo najmočnejšo vojaško silo v NATO (O'Malley 2004: 187–193).

Američani so jugovzhodno od Cipra imeli nekaj ladij, da bi z njimi preprečili morebitne incidente. Njihovi obveščevalci niso mogli potrditi prisotnosti grškega konvoja v bližini Cipra. Nadnje so poslali letala, a so pomotoma streljali po treh svojih rušilcih in enega od njih težko poškodovali. Do napake je prišlo, ker sta tako Grčija kot Turčija rušilce kupovali v ZDA in so si bili podobni. Seveda so bili turški poveljniki po takšni napaki zmedeni, saj je bilo v bližini turškega ladevja še ameriško in britansko ladjevje in bi imela lahko ta napaka še usodnejše posledice.

Kissinger je spoznal, da je potrebno čimprej doseči premirje in s tem preprečiti vsakršno možnost, da gre grška hunta v vojno s Turčijo, ker bi bila katastrofa za južno krilo NATA (O'Malley 2004: 187–193).

5. OBDOBJE MED OBEMA VOJAŠKIMA INTERVENCIJAMA

Mirovna pogajanja v Ženevi, so se pričela 25. julija so trajala do 30. julija, ko je bil dosežen sporazum o črti prekinitve ognja in vzpostavitvi varnostne cone med turškimi in grškimi enotami.

5.1 Ženevska deklaracija

Ministri za zunanje zadeve Velike Britanije, Grčije in Turčije: James Callaghan, Georgios Mavros in Turhan Güneş so se šest dni pogajali v Ženevi in se skušali dogovoriti o rešitvi ciprske krize. Osnovna tema pogajanj je bila turška vojaška prisotnost na otoku. Grški predstavnik je zahteval brezpogojen umik turških enot z otoka, medtem ko so turški pogajalci podpirali stališča, ki jih je 28. julija na tiskovni konferenci predstavil turški premier Bulent Ecevit³¹. Izjavil je, da je prekinitev ognja odvisna od varnosti 120.000 TCIP, legaliziranja prisotnosti turških vojakov na Cipru in spoštovanja pravic Turčije kot ene od sil, ki zagotavljajo mir. Pravica turške armade do logistične podpore in zaščite ne more biti sporna, dokler se ne odloči o končnem in pravičnem statusu Cipra, ki bi ustrezal Turčiji in turškim prebivalcem na Cipru. Turške oborožene sile so na Cipru zato, da bi zagotovile mir in pomagale pri vzpostavitvi legitimne ureditve Cipra (Pantič 1977: 3656).

30. julija 1974 so zunanji ministri Turčije, Grčije in Velike Britanije podpisali »Ženevsko deklaracijo«. Njeni poglobitni poudarki so:

- Zaradi zagotovitve miru in ustavitve sovražnosti so ministri zahtevali od svojih oboroženih sil, da prenehajo z vsemi sovražnimi delovanji.

³¹ **Ecevit, Bulent**; Rojen v Carigradu. Po študiju anglistike in sanskrta v Turčiji, ZDA in Angliji je bil novinar in prevajalec. V letih 1946–50 je delal na turškem veleposlaništvu v Londonu. Leta 1953 se je pridružil Republikanski ljudski stranki K. Ataturka in je bil leta 1957 izvoljen v parlament; zastopal je strankino socialdemokratsko krilo. V letih 1961–65 je kot minister za delo legaliziral stavko kot politično sredstvo delavstva. V letih 1966–71 je bil generalni sekretar stranke, od 1972 njen predsednik, 1974 je postal predsednik turške vlade. Odobril je turško intervencijo na Cipru. Po ostrem političnem spopadu s konservativcem S. Demirelom septembra istega leta ni več dobil zaupnice v parlamentu in je odstopil. Predsednik vlade je bil tudi v letu 1978–79, po vojaškem udaru 1980 so mu novi oblastniki prepovedali politično dejavnost in do splošne

- Na črti prekinitve ognja, ki se vzpostavi 30. julija ob 22.00, se oblikuje varnostna cona. Obseg cone določijo predstavniki Turčije, Grčije, Velike Britanije in OZN, ki so zadolženi za zagotovitev miru na otoku.
- Turške enklave, ki so jih okupirali grški vojaki ali GCIP, morajo Grki evakuirati. Zavarovanje enklav je v pristojnosti enot OZN.
- Pod nadzorom mednarodnega Rdečega križa je potrebno osvoboditi vse vojake in civiliste, ki so bili v času spopadov zajeti.
- V najkrajšem možnem času mora priti do uresničevanja resolucije ZN številka 353, ki je bila sprejeta 20. julija 1974 ter določa postopno in etapno zmanjševanje vseh oboroženih sil, oborožitve in vojaške opreme na otoku.
- Dogovorili so se, da bodo pogajanja nadaljevali 8. avgusta v Ženevi s ciljem vzpostaviti trajni mir, skleniti dogovor o spremembi ustave in vzpostavitve trenutne ustavne ureditve na otoku.

V zvezi z Ženevsko deklaracijo so izjavljali, da le-ta ne določa vnaprej pravic in obveznosti Grčije, Turčije in Velike Britanije kot garantov miru in neodvisnosti Cipra. Zunanji minister Velike Britanije James Callaghan je izjavil, da je Ženevska deklaracija pomembna tudi zato, ker omogoča Turčiji in Grčiji, da se častno umakneta iz spopadov. Minister je tudi povedal, da se bo številčno stanje enot ZN na Cipru povečalo na 5000, zaradi zagotovitve varnosti v varnostnih conah in trajnejše prekinitve ognja (Pantič 1977: 3656).

5.1 Drugi krog pogajanj v Ženevi

Drugi krog pogajanj v Ženevi se je pričel 8. avgusta in se zaključil 14. avgusta leta 1974. Na pogajanjih sta bila poleg treh zunanjih ministrov Grčije, Turčije in Velike Britanije prisotna tudi vršilec dolžnosti predsednika Cipra Glafkos Kleridis in voditelj TCIP Rauf Denктаş (Internet 5).

Vsaka od strani je prišla s svojimi izhodišči. Predlogi turške strani na pogajanjih za rešitev ciprske krize:

- a. Republika Ciper bi morala biti neodvisna dvonacionalna država.

amnestije, ki je bila razglašena 1987, je bil večkrat v zaporu. Leta 1999 je ponovno prevzel vodstvo vlade. Poleg

- b. Republiko naj bi sestavljali dve avtonomni federativni enoti, ki bi imeli popoln nadzor nad svojim ozemljem, vključno z mejami.
- c. Federalna oblast bi lahko odločala le o tistih stvareh, ki bi jih z dogovorom prepustile federalne enote.
- d. Območje, ki bi ga pokrivala turško ciprska federalna enota, bi obsegalo 34 % površine otoka, na severnem delu otoka z razmejitveno linijo, ki bi potekala od Limnitisa, skozi področje Nikozije na zahodu, skozi del Nikozije, ki ga imajo pod kontrolo TCIP. Vključevala bi tudi turški del Famaguste in se zaključila s pristaniščem v Famagusti.
- e. Obe avtonomni federalni enoti naj bi prevzeli popolno administrativno avtoriteto znotraj svojega teritorija in tudi odgovornost za normalizacijo in stabilizacijo življenja na svojem geografskem področju, dolžni sta preprečevati vsakršne nasilna dejanja, nadlegovanja in diskriminacije proti drugi federalni enoti (Internet 5).

Predlogi grške strani na pogajanjih za rešitev ciprske krize:

- a. Konstitucionalna ureditev bi obdržala dvoskupnostne temelje in značilnosti, pogojevane z mirnim sobivanjem grške in turške skupnosti v okvirih suverene, neodvisne in celostne Republike.
- b. Ustavna ureditev naj bi z ustrezno revizijo in aktivnim prostovoljnim sodelovanjem obeh skupnosti zagotovila povečanje varnosti za obe skupnosti.
- c. Sobivanje skupnosti naj poteka v kontekstu dogovora, s katerim bi se razmejile odgovornosti centralne oblasti, ki bi prevzela odgovornost za državne zadeve ter lokalnih administrativnih enot, ki bi prevzele odgovornost za delo na lokalnem nivoju, in bi bile ustanovljene v duhu paragrafa »e«.
- d. Struktura centralne oblasti naj bi temeljila na predsedniškem sistemu.
- e. Grška ali turška uprava naj se vzpostavi v vaseh in občinah, ki so etnično čiste. V vaseh ali občinah, ki so mešane, naj upravo prevzame večinska populacija, ki se tam nahaja.
- f. Zakonodajno telo bo parlament, ki pa naj bi imel za posamezne primere ločena senata (Internet 5).

Turčija je zahtevala korenite spremembe ustave iz leta 1960 kot so večje geografsko ločevanje grške in turške skupnosti na otoku in šibkejšo centralno oblast kot je bila dogovorjena leta 1960. Grki so odgovorili z nasprotnimi predlogi vendar je bilo turško stališče podano s položaja močnejše sile po principu »vzemi ali pusti«. Grki so zahtevali dodatnih 48 ur za pretehtanje ponujenih pogojev a so bili zavrnjeni. Konferenca se je neuspešno končala 14. avgusta 1974 ob 3.00. Ob 5.30 so Turki nadaljevali z vojaškimi operacijami na Cipru, z »Atila II« (Loizos 1981: 79).

6. DRUGA TURŠKA INTERVENCIJA ATTILA-2

14. avgusta 1974 ob 5.00 so turški lovci bombniki Phantomi napadli Nikozijo in Famagusto. Istočasno je okoli 300 turških tankov, ki so se nahajali južno od Kyrenije, pričelo z napadom. Artilerija je delovale tudi po Mia Mileji, s tanki so okupirali Mia Milejo, Kythrejo in Chatos, severovzhodno od glavnega mesta. Preostanek enote je bil razporejen v prvih bojnih črtah med TCIP bojavniki in NG severozahodno od glavnega mesta. Z letalsko podporo, artilerijskim ognjem in ognjem z ladij na morju so Turki izvedli manever vzhodno in zahodno, z namero, da osvojijo severno tretjino otoka (O'Malley 2004: 216–221).

Nedaleč od Kyrenije so s treh ladij obstreljevali položaje NG. Streljali so z obeh strani okupirane cone. Pred poldnevom so se grške enote pričele umikati s svojih položajev proti Nikoziji in vzhodno proti Famagusti. V Nikoziji so turški tanki slabili grško obrambo in na opazovalnici OZN uničili njihov oklepnik. Enote OZN so morale nujno evakuirati svoje pripadnike. Hudi boji so se odvijali tudi okoli nikozijskega letališča. Turška letala so cel dan bombardirala okolico letališča in najmočnejše obrambne točke NG v mestu ter industrijske komplekse v predmestju, na cestah iz Nikozije v širini od 4 do 10 km. Nato so turške enote pričele s premikom ter potiskanjem grških enot proti jugu (O'Malley 2004: 216–221).

V Famagusti so se vojaki NG in TCIP bojavniki medsebojno obstreljevali z minometi, artilerijo in mitraljezi. Dim iz ognjenih zubljev, ki so jih zanetile eksplozije, se je valil v nebo. Iz mesta so se zlivale reke beguncev GCIP z vsemi možnimi vozili, ki so jim bilo na razpolago. Najbolj varno mesto zanje je bila britanska vojaška baza Dekhelia, mnogi med njimi so se napotili proti glavnemu mestu Nikoziji, saj niso pričakovali, da se z nasprotne smeri proti njim premikajo turške oklepne enote. Na vozilih so bili begunci z osnovno garderobo in drugimi osnovnimi življenjskimi potrebščinami. Nekateri so svoja vozila premazali z blatom, da bi se zamaskirali pred turškimi letali (O'Malley 2004: 216–221).

V času, ko so Turki osvojili velik del ciprskega ozemlja, je zunanje ministrstvo ZDA

ponovilo stališče, s katerim so podpirali turške in TCIP pozive za več avtonomije, zato sta bila grški predsednik Karamanlis in Makarios III. ogorčena. Štiri ure po začetku turške ofenzive je grški predsednik Karamanlis naznanil, da bo Grčijo umaknil iz komandne strukture NATA³². Grški vojaški svet se je odločil, da iz obrambne organizacije NATO umakne svoje vojake! 120.000 pripadnikov pehote, 22.000 letalstva in 18.000 pripadnikov mornarice. Grčija je ostala le v političnih institucijah NATA (O'Malley 2004: 216–221).

14. avgusta je Karamanlis odločil, da je potrebno sprejeti vse ukrepe, za preprečitev ofenzive, ki so jo pričele turške sile na Cipru, saj so s tem kršili načela neodvisnosti države in mednarodni red. Grčija ni imela dovolj oboroženih sil, da bi se spopadla s Turčijo. Prav tako ni zmogla zaščititi Cipra. Brez ameriške pomoči je bilo nemogoče ustaviti turško ofenzivo. Na sestanku vojaškega sveta je bil Karamanlis seznanjen, da so grške oborožene sile po sedemletni vojaški diktaturi tako oslABLJENE, da niso sposobne izvesti niti manjše akcije proti Turčiji. Preko TV je obvestil širšo grško javnost, da so njihove oborožene sile prešibke, da bi obranile Ciper (O'Malley 2004: 216–221).

Medtem so se Turki prebijali naprej. Po letalskih napadih in minometnem ognju na položaje NG v okolici Nikozije so poskušali obkoliti mesto. Letala so napadla položaje NG v Liminitisu severozahodno, vso noč so ga tudi obstreljevali z vojaških ladij. Na vzhodu so se turške enote približevale Famagusti, TCIP so se nahajali znotraj starega mestnega obzidja. Od tam so z minometi in raketami obstreljevali GCIP. Turško letalo je 500 kilogramsko bombo izpustilo na stavbo v bližini pristanišča. Ta bomba je ubila in poškodovala veliko pripadnikov NG (O'Malley 2004: 216–221).

Enote Velike Britanije so zaskrbljeno opazovale razvoj situacije in bile v stalni pripravljenosti, da preprečijo vsak napad ali poskus ogrožanja njihovih baz in interesov na otoku. 15. avgusta so letala Herkules v 12 urah evakuirala preko 3000 Britancev. Letala so vzletala vsakih 30 minut. Britanci so aktivirali svoje transportno letalstvo po vsem svetu. Njihovi Phantomi, oboroženi z raketami Sparrow, Martel in Sidewinder so bili v pripravljenosti. Točno ob polnoči so se v dve britanski bazi zbirali

³² Grčija se je v NATO vrnila nazaj leta 1980

begunci obeh skupnosti, ki so v Dekheliji sestavljali kolono vozil, dolgo 10 km. Prav tega se je bal Calaghan.

Med bojevanjem okoli Famaguste je turška oklepna kolona, ki jo je sestavljalo 30 tankov in 12 oklepnikov, dosegla perimenter Dekhelija ter izstrelila tri tankovske granate na bazo. Ko so se tanki pripravljali na boj, prerazporedili v linijo, so Britanci usmerili proti njim svoje tanke tipa Scorpion. Tudi Britanska letala so vzletela z letališča Akrotiri. Dve članici NATO Velika Britanija in Turčija sta se v eksplozivnem ozračju obrnili druga proti drugi. Poveljnik 3. bataljona ki je spadal v 3. Royal Polk of Fusiliers podpolkovnik Ian Cartwright, je od Turkov zahteval pojasnilo za takšno ukrepanje. Napeta situacija je trajala tri ure, dokler o njej ni bilo obveščeno turško poveljstvo v Nikoziji. Poveljnik turških sil je s helikopterjem nemudoma poslal predstavnika, da bi razrešil nastalo situacijo. Turški tanki so se takoj umaknili in se usmerili proti Famagusti. Kljub temu je incident povzročil spremembo na britanski strani, saj je britanski poveljnik takoj dovolil prehod stotinam vojakom NG skozi bazo v smeri Larnake. Na tisoče beguncev je našlo zatočišče v območju baz Velike Britanije. Turčija je naznanila, da ne bo prekinila z operacijami, dokler ne bo zasedla severnega dela otoka od zaliva Morphou na severozahodu do Famaguste na jugovzhodu. Na vzhodu so se turške enote pomikale proti polotoku Karpasu, na severozahodu so osvojile Myrtou in se borile za nadzor nad mestom Morphou.

Ko je 16. avgusta 1974 Ankara objavila prekinitev ognja, se je Kleridis s svojo vlado umaknil v Limassol in ponujeno premirje sprejel. V tem času se je v britanski bazi Dekhelija zbralo okoli 60.000 beguncev, večinoma so bili iz Larnake, in so bežali pred turško okupacijo. Turki so razdelili otok od Lefke na severozahodu, preko razdeljene Nikozije ter vse do Famaguste na jugovzhodu.

Turčija je sprejela nadaljevanje pogajanj v Ženevi, saj so njihove enote osvojile načrtovano ozemlje. Bili so pripravljene pogajati o federativni ureditvi in o točnem poteku meje med enotama (O'Malley 2004: 216–221).

7. POSLEDICE VOJAŠKE INTERVENCIJE

Ker sem želel navesti kar najbolj verodostojne podatke o posledicah vojne na Cipru, sem uporabil več različnih virov, saj je težko ugotoviti natančno število ranjenih in ubitih žrtev, ter drugih neposrednih posledic te vojne.

7.1 Grški viri

Po Stavrosu Panteli, najbolj skrajnem viru s strani grške skupnosti, so bile posledice vojne naslednje:

Okupirano območje

Okoli 37,5 % otoka se nahaja pod turško okupacijo.

Begunci

Več kakor 200.000 GCIP je moralo zapustiti svoje domove, na okupiranem teritoriju jih je ostalo manj kakor 700. Glede na nacionalno strukturo je več kakor 40 % GCIP prebivalstva moralo zapustiti svoje domove, kar je sprožilo težave pri iskanju novih prebivališč, absorpcijske probleme itn. Z druge strani se je moralo 40.000 TCIP preseliti z juga države na sever, vendar ni bilo težav z namestitvami, saj je za izseljenimi GCIP ostalo veliko praznih domov.

Ekonomske posledice

Po invaziji je 1/3 GCIP postala popolnoma odvisna od državne pomoči. Okoli 15 % delovne sile in 10 % samozaposlenih je ostalo brez dela. Vlada se je pretežno ukvarjala z nameščanjem ljudi in zmanjševanjem brezposelnosti v državi. Ciprsko gospodarstvo se je v naslednjih desetih letih toliko razvilo, da danes nezaposlenih skoraj ni več. Zgodil se jim je gospodarski čudež, saj je turizem postal gonilna sila ekonomskega razvoja. Čeprav so Turki okupirali do tedaj največje turistične destinacije Kyrenija in Famagusta, se je nekaj kilometrov južneje od razmejitvene črte razvila nova turistična destinacija Aya Napa. Z najbolj preprostega ekonomskega vidika je pod turško kontrolo prešlo:

- 70 % bruto nacionalnega dohodka,
- 65 % turističnih zmogljivosti,
- 87 % hotelov ki so bili v izgradnji,

- 83 % pristaniških zmogljivosti (Famagusta),
- 56 % delujočih rudnikov in kamnolomov,
- 41 % živilske industrije,
- 48 % poljedelskih pridelkov,
- 46 % plantaž, itn..

Žrtve

V vojni na otoku je življenje izgubilo okoli 3000 Ciprčanov, 2200 jih pogrešajo, 20.000 GCIP je ostalo ujetih v enklavah na severu (1989), od tega jih še danes tam živi okoli 700. Turčija je iz svojih najbolj revnih krajev preselila na Ciper okoli 65.000 Turkov (1989). Tako je Ciper za Turke postal poleg Velike Britanije in Avstralije največja emigrantska država na svetu. To naseljevanje je privedlo zmanjšanja staroselskega TCIP prebivalstva s 100.000 na 80.000 (Panteli 1990: 234–240).

Katia Hadjidemetriou v svoji knjigi »A history of Cyprus«, ki je izšla leta 2002 navaja naslednje statistične podatke:

Okupirano območje

- okupirano je okoli 37 % ciprskega ozemlja;

Begunci

- 17.000 jih je ostalo v enklavah na severu;
- 200.000 GCIP je bilo prisiljeno zapustiti svoje domove in so postali begunci;

Žrtve

- več kakor 4000 mrtvih;
- 2000 pogrešanih;

Ekonomske posledice

- 70 % ekonomskih zmogljivosti je prišlo pod okupirani del otoka.

Vojna je prizadela tudi prebivalce TK CYP. Tudi mnogi od njih so bili odpeljani s svojih domov kot vojni ujetniki. Mnogi GCIP so bili prepeljani kot vojni ujetniki v Turčijo (Hadjidemetriou 2002: 400–401).

Papadakis Yiannis podaja naslednje statistične podatke o posledicah vojne na Cipru:

Okupirano območje

- 37 % ozemlja, na katerem se nahaja 70 % vseh naravnih virov, je ostalo na okupiranem ozemlju;

Begunci

- tretjina GCIP populacije, tj. okoli 200.000 prebivalcev, so postali begunci;
- 12.000 GCIP je ob koncu leta 1974 živel v enklavah, danes jih na severu vztraja še okoli 500;

Žrtve

- 1600 pogrešanih ljudi še zmeraj iščejo;

Ekonomske posledice

- po 300 letih skupnega življenja v sožitju so se TCIP in GCIP razdelili;
- 35.000 turških vojakov, oboroženih z najmodernejšim orožjem, se še zmeraj nahaja na severu države;
- več kakor 90.000 Turkov so iz Turčije preselili na Ciper. S tem se je spremenila demografska sestava in so TCIP postali manjšina. Ob takšni sestavi se je povečala možnost kontrole nad politično situacijo v državi;
- 1983 je bila ustanovljena TRNC, ki jo prizna le Turčija;
- tretjina TCIP prebivalstva je zapustila državo, saj je tudi zanje turška vojska postala okupatorska;
- okupatorski režim na severu Cipra vztrajno in sistematično uničuje 9000 let stare kulturne spomenike, grške zgodovine. Večina kulturnih spomenikov je izropanih in uničenih (Internet 3).

7.2 Turški viri

- Grški viri navajajo, da se je ciprski problem začel z invazijo leta 1974. Seveda je to napačno, če pogledamo s turškega stališča, saj se je ciprski problem končal z invazijo leta 1974. Ciprski problem se je po turških virih začel leta 1960, končal pa leta 1974;
- Zgodovinska dejstva pričajo da sta obe skupnosti živeli v sožitju do leta 1963;
- Leta 1971 se je na Ciper vrnil Grivas, katerega edini cilj je bil za vsako ceno doseči ENOSIS;

- 15. julija 1974 so grški častniki s podporo nacionalistov in NG izvedli državni udar;
- TCIP so države, ki so bile garanti ustavne ureditve zaprosili za pomoč, odzvala se je le Turčija s svojo intervencijo 20. julija 1974;
- Od 20. julija 1974 do 16. avgusta 1974 so v bojih izgubili življenje mnogi GCIP. Med njimi je bilo zelo malo civilistov. Vse ostale žrtve in izginule osebe, ki jih navaja grška stran, so ubili grški prevratniki med državnim udarom med 15 in 20. julijem 1974;
- Čeprav so se v Ženevi Grki obvezali, da bodo prenehali oblegati turške enklave, so v vasi Tokhni, nedaleč od Famaguste, 14. avgusta 1974 ubili vse moške stare med 13 in 74 let. Pobegnili jih je le 18. Istega dne so iz vasi Zyyi Grki odvedli vse moške stare med 19 in 38 let. Nikoli jih niso našli. Takšnih dogodkov je bilo med obema ofenzivama še nekaj (Internet 3).

7.3 Drugi viri

Brendan O'Malley je v svoji knjigi »The Cyprus conspiracy« navedel naslednje podatke:

- več kakor 200.000 GCIP in 60.000 TCIP je moralo zapustiti svoje domove in se preseliti južno ali severno od črte Atila;
- ciprska vlada je objavila, da je bilo 12.000 ranjenih in 4000 mrtvih od začetka invazije in da jih pogrešajo še 1600;
- življenje naj bi izgubilo več kakor 1000 TCIP (O'Malley 2004: 221).

Med 14. in 16. avgustom 1974 so med dobro pripravljeno in natančno načrtovano operacijo turške enote okupirale 34 % Cipra. Nad 180.000 grških Ciprčanov je pobegnilo s svojih domov. Okupirani del Cipra se je bil naklonjen predlogu, ki ga je predlagala Turčija leta 1965, a jo je zavrnil madiator OZN Galo Plaza (Hitchens 1997: 104).

Mirovne sile Združenih narodov na Cipru (UNFICYP) so nadzorovale množično, mirno selitev 40.000 ciprskih Turkov z juga na sever. Ti naj bi zamenjali približno 175.000 razseljenih ciprskih Grkov, od katerih je večina med turško invazijo

prebegnila na jug. Ta eksodus so razglasili za prostovoljen in začasen, v resnici ni bil ne eno ne drugo. Najbolj sporni so tudi "turški naseljenci", se pravi na tisoče kmetov iz Anatolije, enega izmed najbolj siromašnih območij matične Turčije, ki so zasedli cele vasi na Mesaorijski planoti in zgradili nova mesta v nižavju pod Famagusto. Ko so leta 1983 naposled razglasili neodvisno državo Turško republiko Severni Ciper, je vsem beguncem postalo jasno, da se ne bodo nikdar več vrnili domov. Danes državi priznavata črto premirja, ki so jo določili leta 1974. Med tema črtama je nevtralnno ozemlje, na katero ne sme stopiti nihče izmed 190.000 ciprskih Turkov na severu in 655.000 ciprskih Grkov na jugu brez ustrezne dovolilnice. Ciper je glede na število prebivalstva, takoj za Severno in Južno Korejo najbolj oborožena država na svetu, saj šteje 35.000 turških in turškociprskih vojakov, 14.500 GCIP vojakov, ki jih nadzoruje 1200 vojakov OZN (Junger 2002: 135). Po trditvah ciprske vlade so si Turki prigrabili 70 odstotkov otoške industrije, 65 odstotkov turističnih nastanitev, 83 odstotkov zmogljivosti tovarne plovbe in 48 odstotkov izvoza poljskih pridelkov (Junger 2002: 147).

International Encyclopedia of Military History navaja podatke, da je Turčija okupirala vsega skupaj 37 % ozemlja na otoku, da je bilo ubitih 3000 ljudi s strani turške vojske, 1000 ljudi še zmeraj pogrešajo. Okoli 160.000 GCIP in 40.000 TCIP se je moralo preseliti (Bradford, 2006: 363).

7.4 UNFICYP

Cena, ki jo je Turčija plačala zaradi intervencije na Cipru, ni bila majhna. Zaradi stroškov je inflacija narasla na 34 %, nezaposlenost pa se je povzpela na 20 %. Vse to je spodbudilo številne turške prebivalce, da so si delo poiskali v državah zahodne Evrope. Stroški, se ki jih ima Turčija zaradi vojaške intervencije, se po letu 1974 samo še povečujejo. Trenutno ima Turčija na Cipru okoli 10 % vseh svojih vojaških zmogljivosti. To je okoli 40.000 vojakov in okoli 200 tankov. Logistični stroški vzdrževanja opreme in tehnike na Cipru so težko predstavljeni.

Turčija je na otoku izgubila med intervencijo 15 letal, en rušilec si je sama potopila, 300 vojakov je izgubilo življenje, število ranjencev se giblje okoli 500 (Internet 18).

8. ZAKLJUČEK

»Povedala vam bom povest o Cipru. Nekoč je živela kača in nekega dne se je priplazila v hišo moža, ki je imel sina. Ugriznila ga je, sina namreč, in ubogi fant je umrl. Mož je, strtl od bolečine, zgrabil nož in kači odrezal rep. Naslednjega dne se je kača vrnila in rekla možu: "No prav, pa bodiva prijatelja." Mož je odvrnil: "Midva nikdar ne bova mogla biti prijatelja, saj si mi umorila sina, in ta bolečina mi bo na vekomaj razjedala srce; jaz pa sem ti odrezal rep, in to je bolečina, ki bo srce na vekomaj razjedala tebi." Zato, vidite, na Cipru nikoli ne bo miru.«. Starejša ciprska Turkinja; (Junger 2002: 140).

Januarja leta 2007 je UNFICYP, ob podpori strokovnjakov GCIP in TCIP, opravil raziskavo javnega mnenja. Zajela je 1000 pripadnikov GCIP in 1000 pripadnikov TCIP. UNFICYP je podrobneje obravnaval predvsem odgovore na naslednjih področjih:

- zaupanje v enote UNFICYP po 43 letih mirovne operacije;
- odnosi med GCIP in TCIP, so medsebojnem kontaktu;
- zagotavljanje varnosti;
- pogled na rešitev ciprskega problema.

Rezultati raziskave so pokazali, da obe skupnosti na otoku zaupata v delovanje mirovnih enot. Glede nevtralnosti delovanja mirovnih enot obe strani menita, da mirovne enote bolj podpirajo drugo skupnost kot njihovo lastno. Splošen pogled na prisotnost mirovnih enot je pozitiven in obe skupnosti sta proti temu, da bi mirovne enote zapustile otok, preden se ne najde dokončna rešitev ciprskega problema.

Od odprtja meje med obema skupnostima so se kontakti med pripadniki obeh skupnosti povečali. Navedena raziskava javnega mnenja je pokazala, da se je od leta 2003 do leta 2007 povečalo medsebojno zaupanje med pripadniki obeh skupnosti, ki imajo medsebojne stike.

Glede varnosti TCIP bolj zaupajo turški vojski, kot pa lastnim silam in mirovnim enotam. Pri grški skupnosti so mnenja glede zagotavljanja varnosti deljena med zaupanjem v mirovne enote, NG in grško vojsko.

Glede končne rešitve ciprskega problema so pripadniki obeh skupnosti zadržani in ne izražajo optimizma. Velika večina meni, da se bo trenutno stanje ohranilo in da v prihodnosti ne bo večjih pozitivnih sprememb. Vendar se je število ekstremnih pogledov na rešitev zmanjšalo na 30 – 35 % populacije, kar daje upanje, da v obeh skupnostih obstaja 70 % prebivalcev, ki vidijo rešitev v samostojni Republiki Ciper, brez prisotnosti tujih vojaških enot. Med grško skupnostjo prevladuje naklonjenost unitarni državni ureditvi, pri turški skupnosti pa je bolj izrazita naklonjenost konfederalni ureditvi.

Rešitev ciprskega problema UNFICYP vidi predvsem v opredelitvi obeh skupnosti, ki je po številu odgovorov na drugem mestu, to je federalna ureditev – federacija med grško in turško skupnostjo. To pa je tudi opcija, ki postaja prevladujoča med ekonomisti, prebivalci, politiki itd (The Blue beret; April 2007).

Berglezova je v svojem diplomskem delu raziskovala razvojno pot Cipra. Gre predvsem za prikaz ekonomskega razvoja in primerjavo severnega in južnega dela Cipra. V tabeli številka 1 je navedla primerjavo glavnih gospodarskih kazalcev. Iz njene naloge sem povzel zaključek, v katerem dovolj zgovorno vidimo eden od možnih pogledov na rešitev ciprske krize.

TCIP so izkoristili priložnost združitve Cipra, ki jo je ponujala mednarodna skupnost pod okriljem OZN in EU, za začetek procesa izvijanja iz mednarodne izolacije in razvojnega dohitevanja. Še prej so na volitvah uspeli zamenjati svoje predstavnike na oblasti, ki sedaj resnično zastopajo njihove interese, prepričanja in želje. Določena stopnja družbene sposobnosti je torej nujni pogoj za razvojno dohitevanje. Med tem ko je BDP na prebivalca v obdobju 1974–2002 počasi naraščal z okoli 300 USD na 4409 USD, pa je leta 2003 ob razmeroma stabilni turški liri švignil blizu 6000 USD in v letu 2005 že presegal 8000 USD (Stavri 2005).

Drugi dokaz za odločilni pomen krepitve družbene sposobnosti za razvojno dohitevanje pa predstavlja širjenje razvojnega razkoraka GCIP gospodarstva pred zaostajajočim TCIP od delitve Cipra leta 1974 dalje. Za boljšo družbeno sposobnost, in s tem gospodarski napredek južnega dela, so bile bistvene naložbe v človeški kapital in zasebni sektor, naložbe v tehnologijo, odprta trgovina, učinkovita fiskalna politika in makroekonomska stabilnost. Predvsem pa so vse skupaj kot vezivo povezovalе vladne razvojno usmerjene politike in družbeni konsenz za njihovo izvajanje. Zato Republika Ciper predstavlja zelo lep empirični primer izpolnjevanja teoretičnih napotkov za krepitev družbene sposobnosti. Zaradi proaktivne razvojne politike in visoke družbene sposobnosti je Republika Ciper uspela izkoristiti ugodne zunanje okoliščine in celo neugodne zunanje okoliščine obrniti v svojo korist.

V vsakem primeru pa bo krepitev družbene sposobnosti pripomogla k preoblikovanju te rasti v trajnostno visoko rast, ki bo lahko omogočila dokončno gospodarski napredek in rast, uspešna ekonomska konvergenca pa bo pomemben povod za združitev otoka v en sam državni in gospodarski sistem. Tako se zna ciprska razvojna pot kmalu ponovno združiti iz dveh v eno, česar si intimno želijo tako grški kot turški prebivalci prelepega sredozemskega otoka Cipra.

Odgovor na to vprašanje pa bo prinesel čas in nadaljnje ekonomske analize (Berglez 2006: 63–65).

Tabela številka 1: Primerjava glavnih gospodarskih kazalcev Republike Ciper in TRNC

	Republika Ciper	TRSC
Prebivalstvo (v tisočih)	730	216*
BDP (v milijardah EUR)	11,4	1,13
BDP na prebivalca (v EUR)	15.600	5.240
Delovna produktivnost (v EUR)	35.800	11.250
BDP po sektorjih (v %)		
Kmetijstvo	3,9	7,6
Industrija (vključujoč gradbeništvo)	18,3	16,3
Storitve	72,2	68,9
– Javni sektor	15,1	16,7
Delovna sila po sektorjih (v %)		
Kmetijstvo	7,8	15,1
Industrija (vključujoč gradbeništvo)	20,8	27,0
Storitve	71,4	57,9
– Javni sektor	13,0	19,6
Povprečna realna stopnja rasti BDP, 1977–2000	4,9	3,9
Povprečna realna stopnja rasti BDP, 2000–2003	3,3	3,1
Stopnja rasti BDP v 2004 (ocena)	3,5	9,6
Povprečno stanje tekočega računa, 2000–2003 (v % BDP)	- 4,1	- 0,5
Povprečna stopnja inflacije, 2000–2003	3,2	41,8
Povprečni vladni proračunski primanjkljaj, 2000–2003 (v % BDP)	- 4,0	- 16,7

* upoštevajoč naseljence iz Turčije

Viri: Ugur (2003), Turkish Cypriot State Planning Organisation (2004), European Commission Autumn 2004 Economic Forecast, NewCronos database (povzeto po Nož, Watson 2005: 2).

Vir: Berglez 2006: 45.

8.1 Verifikacija hipotez

Namen in cilj turške invazije na Ciper ni bil nikoli javno opredeljen, vendar način in potek vojaške operacije omogočata realno predpostavko, da so Turki z invazijo na političnem področju nameravali doseči naslednje cilje:

- okrepiti svojo vojaško prisotnost na otoku in tako zagotoviti TCIP bolj varno okolje za življenje;
- območje, ki naj bi ga vojaško varovali naj bi bilo celovito in z vojaškega pogleda v primeru napada zlahka ubranljivo, omogočalo naj bi tudi lažjo menjavo in krepitev turških enot;
- zavarovati interese TCIP, ne glede na odločitve ciprske vlade.

Vsi vojaški načrti so predvidevali dve fazi operacije. V prvi fazi naj bi se ustvaril most med Ciprom in Turčijo, ki bi bil kot nekakšna baza za krepitev vojaške prisotnosti na otoku. To mostišče je bilo nujno potrebno, saj so turški vojaški načrti predvidevali, da se bo za intervencijo uporabljal samo del vojaške mornarice in izkrcevalnih čolnov, drugi večji del vojaških zmogljivosti Turčije pa je bil načrtovan za vodenje vojne z Grčijo. Turški vojaški načrtovalci si niso mogli niti zamisliti, da Grčija ne bi vojaško intervenirala.

V drugi fazi operacije na otoku bi se turške enote razširile, ko bi bile vojaško dovolj močne za vodenje nadaljnjih operacij.

Turški vojaški načrtovalci so imeli več predpostavk za postavitev mostišča. Taktično, zaradi geografskih pogojev, bi bilo najbolj ugodno območje za izkrcanje severno od Famaguste. To je področje peščenih plaž, ki se raztezajo kilometre v širino. Pristajalni čolni ne bi imeli težav za izkrcanje posadke.

Druga možnost je bila, da se enote izkrcajo v bližini Paphosa na jugu otoka, kjer je bila naseljena najštevilčnejša populacija TCIP. Vendar so se turški vojaški strategji odločili za izkrcanje na mali plaži zahodno od Kyrenije (Penta Mila), ki je bila za obe strani najmanj ugodna in zelo težavna za bojevanje.

Turčija je že po prvih medskupnostnih trenjih v južni Turčiji, na območju pristanišča Mersin ustanovila intervencijske enote, ki so bile del 39. pehotne divizije. Ta enota je štela okoli 30.000 vojakov in okoli 200 tankov. Sestavljale so jo tudi padalske enote.

Glede na to da sta se obe skupnosti, še preden je nastala samostojna Republika Ciper, vzpenjali vsaka na svoj breg, se zdi, da so ustanavljali državo s figo v žepu.

V današnjem političnem trenutku pravica do veta predstavlja predvsem simbolno zaščito. Današnja politika se bolj nagiba k dogovorom in iskanja rešitev, drugače kot času največje blokovske konfrontacije, ko je Ciper postal neodvisen in se je v svetovni politiki delovalo bolj na osnovi lastnih interesov. Če bi državi sodelovali skupaj, pa je bilo večinoma zato, ker sta bili usmerjeni proti tretji državi.

Današnja Evropska skupnost svojo politiko oblikuje tudi s pravico posameznih držav do veta, vendar se te pravice ne zlorablja, saj se nesoglasja skušajo reševati s sodelovanjem in ne z uporabo veta. Vse države, ki so vpletene v ciprski problem, razen Turčije, so članice EU. Tudi Turčija si prizadeva, za vstop, kar kaže tudi na to, da si želi sodelovati in se vključevati v rešitve na podlagi sodelovanja in dogovora, kar potrjuje mojo prvo hipotezo. Lahko bi bilo tudi drugače, če grška skupnost ne bi bila zaslepljena z idejo ENOSIS saj so z njo popolnoma prezrli interese turške skupnosti. Poleg interesov Velike Britanije na otoku, je bil tudi to razlog, da je bila ustavna ureditev tako oblikovana.

GCIP so že z nastankom EOKA in bojevanja za neodvisnost videli sebe kot večinsko skupnost in kot del Grčije. Zanje so bili TCIP manjšina, ki naj bi se spojila z večinsko skupnostjo. Ideja EOKA je že v poznih petdesetih za GCIP predstavljala svetel izhod, le redki predstavniki GCIP so se opredeljevali za samostojno državo. Tako TCIP ni preostalo drugega, kot da poišče pomoč v svoji matični državi. Konflikti med skupnostima so se tako le še poglobljali, dokler ni prišlo do vojne. Na Cipru je to postalo očitno po sprejetju tajnega načrta Arkitas, saj je delovanje takratne politike spodbujalo reakcije in razvoj nacionalizma, kar potrjuje mojo drugo hipotezo. Za mirno sobivanje in sožitje je poleg želje potrebno tudi spoštovanje razlik, povezovanje z matičnimi državami pa ne bi smelo ogrožati druge skupnosti.

Pojem etničnega čiščenja še vedno močno odmeva po nedavnih dogodkih na ozemlju bivše Jugoslavije. Če pogledamo posledice vojne na Cipru leta 1974, potem so razsežnosti etničnega čiščenja veliko večje, kot pa na območju bivše Jugoslavije, tudi število žrtev na Cipru je sicer neprimerno manjše kot na območju bivše Jugoslavije tudi število razseljenih oseb na otoku je neprimerno večje. Ko se je 16. avgusta 1974 zaključila vojaška operacija, je na severnem okupiranem delu Cipra ostalo še okoli 20.000 GKCVP, na južnem delu otoka pa številni TCIP. Voditelja obeh skupnosti, Denктаş in Kleridis, sta podpisala dogovor »Exchange of Populatinos Agreement«, na podlagi katerega je prišlo do preseljevanja grške populacije na jug, turške na sever, pod nadzorom mirovnihi enot UNFICYP. Čeprav je do selitev populacije prišlo na osnovi sporazuma, lahko ugotovimo, da se je dejansko dogajalo klasično etično čiščenje, kar potrjuje mojo tretjo hipotezo.

9. SEZNAM LITERATURE

9.1 Samostojne publikacije

- Hadjidemetriou, Katia (2002): *A history of Cyprus*. Nicosia: Hermes Media Press.
- Hitchens, Christopher (1997): *Hostage to History Cyprus from the Ottomans to the Kissinger*. London, New York: Verso.
- Bradford, C. James (2006): *International Encyclopedia of Military History*. London, New York: Routledge.
- Panteli, Stavros (1990): *The making of modern Cyprus*. Nicosia: PRINTCO LTD.
- O'Malley, Brendan in Ian Craig (2004): *The Cyprus conspiracy*. London, New York: I.B. Tauris Publishers.
- Natek, Karel in Marjetka Natek (2006): *Države sveta Narava, prebivalstvo, državna ureditev, zgodovina, gospodarstvo, znamenitosti*. Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d.
- Antič, Igor (2002): *Veliki svetovni biografski leksikon*, Ljubljana: Mladinska knjiga Založba d.d.
- Loizos, Peter (1981): *The Heart Grown Bitter*. London: Cambridge University Press.
- Junger, Sebastian in Scott Anderson (2002): *Ogenj, Pričevanja vojnega novinarja: Afganistan, Kosovo, Ciper, Kašmir, Sierra Leone*. Tržič: Učila international, založba d.o.o.
- Hannay, David (2005): *Cyprus, the search for a solution*. London, New York: I.B. Tauris.
- Gažević, Nikola (1972): *Vojna enciklopedija*. Beograd: Vojno-izdavački zavod.
- Boxsal, Michael (2000): *The timechart of Military history*. Hong Kong: Worth press and D.A.G. Publication Ltd.
- Severis, Leto (1999): *Join us and discover history of Cyprus*. Nicosia: Costakis and Severis foundation.

- Jaques, Tony (2007): *Dictionary of Battles and Sieges*. London: Greenwood press.
- Pantič, Vladan (1977): *Hronika međunarodnih događaja 1974*. Novi Sad: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Birand, M.A. (1985): *30 hot days*. Lefkosia: Rustem and Bro.
- Brinc, Darja, Tamara Derman Zadavec, Branimir Furlan in Tadeja Hafner (2006): *Angleško – Slovenski vojaški terminološki slovar*. Ljubljana: PDRIU, Schwarz d.o.o.

9.2 Članki

- UNFICYP special edition (2007): The UN in Cyprus—An intercommunal Survey. *The Blue beret*, Nicosia: PIO—UNFICYP.

9.3 Nepublicirani viri

- Berglez, Katarina (2006): *Razvojna pot otoka Cipra*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

9.4 Elektronski viri

- Grad, Anton, Ružena Škerlj in Nada Vitorovič (1997): *Amebisovo skladišče podatkov, elektronska izdaja*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

9.5 Internetni viri

- Internet 1: CYPRUS online (1977): *Maps of Cyprus*. Dostopno na <http://www.map-cyprus.com/> (29. marec 2007).
- Internet 2: Demetriou, Melina (2001): *Government will not attend Sampson funeral*. Dostopno na <http://www.hri.org/news/cyprus/cmnews/2001/01-05-11.cmnews.html> (30. marec 2007).

- Internet 3: Papadakis, Yiannis (1996): *Turkish Invasion*. Dostopno na <http://www.cyprus-conflict.net/Greek%20v%20Turk%20narr%20-%201974.htm> (1. april 2007).
- Internet 4: Hale, William (2000): *Turkey and Regional Politics after the Cold War: Greece, Cyprus*. Dostopno na <http://www.cyprus-conflict.net/sampson.htm> (2. april 2007).
- Internet 5: Kyle, Keith (1983): *Cyprus*. Dostopno na <http://www.cyprus-conflict.net/Geneva%20-%20Aug%2074.htm> (24. marec 2007).
- Internet 6: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *EOKA*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/EOKA> (10. april 2007).
- Internet 7: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *EOKA-B*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/EOKA-B> (10. april 2007).
- Internet 8: Neophytou A. Christos (2005): *1974 Turkish Invasion Against CYPRUS July 20, 1974*. Dostopno na http://www.kypros.org/Occupied_Cyprus/cyprus1974/turkish_invasion.htm (01. maj 2007).
- Internet 9: Nikolajsen, Ole (2003): *Cyprus, 1974: Turkish Point of View*. Dostopno na http://www.acig.org/artman/publish/article_297.shtml (16. september 2006).
- Internet 10: Hellenic Armed Forces: *Cyprus : Invasion Timeline*. Dostopno na <http://www.hellas.org/cyprus/timeline.htm#20774aeline> (05. maj 2007).
- Internet 11: Solanakis, Mihail (2007): *OPERATION "NIKI" 1974 A SUICIDE MISSION TO CYPRUS*. Dostopno na <http://koti.welho.com/msolanak/kyprosengl.html> (16. september 2006).
- Internet 12: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Turkish Resistance Organization*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Turkish_Resistance_Organization (12. junij 2007).
- Internet 13: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *AKEL*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/AKEL> (12. junij 2007).
- Internet 14: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Fazıl Küçük*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Faz%C4%B1l_K%C3%BC%C3%A7%C3%BCk (13. junij 2007).

- Internet 15: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Kokkina exclave*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Kokkina_exclave (13. junij 2007).
- Internet 16: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Cypriot National Guard*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Cypriot_National_Guard (14. junij 2007).
- Internet 17: Kyle, Keith (1983): *The Zürich and London Agreements*. Dostopno na <http://www.cyprus-conflict.net/Treaties%20-1959-60.htm> (12. junij 2007).
- Internet 18: Kyle, Keith (1983): *Consequences of the Invasion: 1974*. Dostopno na <http://www.cyprus-conflict.net/consequences%20-%201974%20-senate.htm> (22. junij 2007).
- Internet 19: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Turkish Republic of Northern Cyprus*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Turkish_Republic_of_Northern_Cyprus (22. junij 2007).
- Internet 20: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Timeline of the 1974 Invasion of Cyprus*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Timeline_of_the_1974_Invasion_of_Cyprus (22. junij 2007).
- Internet 21: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *T-34*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/T-34> (22. junij 2007).
- Internet 22: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Attila1*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Military_operations_during_the_Invasion_of_Cyprus (22. junij 2007).
- Internet 23: Warbird Alley (2006): *North American F-100 Super Sabre*. Dostopno na <http://www.warbirdalley.com/f100.htm> (10. julij 2007).
- Internet 24: Jetplanes (2006): *F4 Phantom 2 multi-role aircraft*. Dostopno na <http://www.jetplanes.co.uk/f4.html> (11. julij 2007).
- Internet 25: Nathan Decker (2005): *Naval actions in the Turkish invasion of Cyprus in 1974*. Dostopno na <http://www.geocities.com/nmdecke/Cyprus.html> (11. julij 2007).
- Internet 26: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Rauf Denktaş*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Rauf_Denkta%C5%9F (18. julij 2007).

- Internet 27: UNFICYP maps (2007): *UNFICYP deployment in Cyprus as of June 1965*. Dostopno na <http://www.unficy.org/Maps/maps.htm> (19. julij 2007).
- Internet 28: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Type 209 submarine*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Type_209_submarine (20. julij 2007).
- Internet 29: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Dimitrios Ioannides*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Dimitrios_Ioannides (12. april 2007).
- Internet 30: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *Green line (Cyprus)*. Dostopno na [http://en.wikipedia.org/wiki/Green_Line_\(Cyprus\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Green_Line_(Cyprus)) (27. april 2007).
- Internet 31: The Library of Congress Country Studies (2001): *The Republic of Cyprus*. Dostopno na http://workmall.com/wfb2001/cyprus/cyprus_history_the_republic_of_cyprus.html (2. avgust 2007).
- Internet 32: TRNC Public Relations Department (2007): *The Constitution*. Dostopno na <http://www.trncinfo.com/TANITMADAIRESI/2002/ENGLISH/ALLaboutTRNC/Page01.htm#aaa> (2. avgust 2007).
- Internet 33: UNFICYP maps (2007): *UNFICYP History*. Dostopno na <http://www.unficy.org/History/history.htm> (25. oktober 2007).
- Internet 34: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *M48 Patton*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/M48_Patton (15. november 2006).
- Internet 34: WIKIPEDIA, The Free Encyclopedia (2007): *M-113*. Dostopno na <http://en.wikipedia.org/wiki/M-113> (15. november 2006).

PRILOGE:

Ob pripravi koncepta svojega diplomske naloge sem želel vključiti več razgovorov z udeleženci vojne leta 1974, predvsem s Ciprčani, grške in tudi turške narodnosti. Prav zato sem oktobra leta 2006 ponovno obiskal Ciper. Na grški strani otoka sem spoznal g. Christosa, ki je bil rezervni častnik v NG med turško ofenzivo. V času vojne je bil na študijskem dopustu in je študiral v Sloveniji. Po intervjuju z njim, ki sem ga opravil preko interneta v slovenščini, sem se odločil njegove odgovore objaviti v izvirniku, čeprav je minilo že 30 let, odkar je Christos govoril slovensko in računalniški programi na Cipru ne podpirajo šumnikov. Nisem želel spreminjati in popravljati njegovih odgovorov, saj pristno ponazarjajo resnične občutke človeka, ki je bil nehote porinjen na fronto in v vojno s Turčijo ter njegov pogled na dogodke v tistem času. Intervju se nahaja v prilogi B.

Drugi intervju sem opravil julija letos, ko je na obisk v Slovenijo prišel častni konzul Republike Slovenije na Cipru, g. Evros Alexandrou. Z Evrosom ohranja stike še iz obdobja med leti 2000/2001, ko sem bil na Cipru kot pripadnik mirovnih enot in poveljnik slovenskega kontingenta. G. Evros nam je bil v tistem času v veliko pomoč in se je redno udeleževal vseh prireditev, ki so jih pripravljali naši vojaki na misiji. V sedemdesetih letih je v Sloveniji diplomiral iz arhitekture in sociologije. Zaposlen je kot profesor na nikozijski univerzi, kjer predava sociologijo in zgodovino Cipra. Tema intervjuja je bila usmerjena predvsem v prihodnost razvoja Cipra. Ker se Evros Alexandrou ukvarja tudi s politiko, me je predvsem zanimala njegova vizija rešitve ciprske krize. Obenem pa sem imel priložnost, da izvem odgovore na nekatera vprašanja, ki so se mi porajala in nisem našel odgovorov med literaturo, ki sem jo uspel najti za izdelavo diplomskega dela.

Dandanes na Cipru še vedno deljujejo politične opcije, ki se niso odrekle ideji enosisa. Stanke ki se nahajajo bolj levo, s katerimi simpatizira tudi Evros Alexandrou, pa prihodnost vidijo v samostojni državi, z obema skupnostima na Cipru.

Njemu gre tudi zahvala za pomoč in svetovanje pri izbiri literature, ki sem jo pridobil ob mojem zadnjem obisku na Cipru.

Priloga A: Intervju z Evrosom Aleksandroum, 18. julij 2007

Kako vidite vlogo Velike Britanije na Cipru v letu 1958, ko naj bi začelo naraščati nesoglasja med skupnostima na Cipru?

Mislím, da je politika Velike Britanije veliko prispevala k nesoglasjem med obema skupnostima. Cilj Velike Britanije je bil, da ostane prisotna na otoku in tako ohrani svoj vpliv na dogajanje na Cipru. Politična opcija AKEL je bila proti vsaki navzočnosti tujih sil na otoku, z vzpostavitvijo konflikta med obema skupnostima pa se je vzpostavilo stanje, ko prisotnost VB na Cipru ni bila več tako očiten problem.

Koliko je bilo grških vojakov na Cipru med leti 1963 in 1967? V nekaterih virih sem namreč zasledil, da je bilo na otoku tudi do 20 000 grških vojakov.

Na Cipru ni nikoli bilo več kakor 1500 grških vojakov. 950 vojakov je bilo tam po pogodbi, ostali – do 1500, pa so bili poveljniški in namestniški kader v NG. Ve se, da so vsa poveljniška in namestniška mesta v NG, kakor tudi nekatere ključne podčastniške dolžnosti dopolnjevali grški častniki in podčastniki. Ti so tudi pod direktnim ukazom iz Aten pripravili državni udar, ko je Makarios III. v pismu, ki ga je poslal v Atene, zahteval, da zapustijo otok.

Ali je bila na Cipru po državnem udaru državljanska vojna?

Da. Državljsanska vojna je nedvomno bila. Tudi veliko število žrtev smo imeli. Točno število se ne bo nikoli izvedelo, saj žrtve pripisujejo turški vojski med intervencijo. Tudi danes se ocenjuje, da so osebe, ki so na seznamu pogrešanih oseb, verjetno žrtve državljanske vojne in ne turške okupacije. Ob tej priliki bi rad poudaril, da bi bilo žrtev državljanske vojne še več, če nekateri ne bi ravnali racionalno. Vzemimo za primer gardo predsednika Makariosa III. Ko se je pričel državni udar in je predsednik zapustil Nikozijo, se je garda ki je nosila ime »Črne baretke« vdala in odrekla bojevanju prav zaradi tega, da ne bi bilo še več žrtev državnega udara.

Ali je državljanska vojna vplivala na obrambo pred turško invazijo?

Če ne bi bilo državljanske vojne, turški vojski ne bi uspelo izkrcanje na Cipru. Že s tako oslABLJENO obrambo so imeli precej težav pri izkrcanju. Grški častniki so umaknili vse enote, ki so jim bile lojalne, v vojašnice v velikih mestih. Tiste, ki so podpirali Makariosa III., pa so razorožili. V trenutku, ko je prišlo do invazije Turčije na Ciper, 20. julija 1974, je bila večina enot angažirani v državljanski vojni v večjih mestih. Kot primer lahko vzamemo Paphos. Tam je bil odpor privržencev Makariosa III. zelo močan. Enote NG, ki so se nahajale v Paphosu so bile prešibke, da bi strle upor. Edina rešitev je bila, da jim pošljejo pomoč iz Nikozije. V trenutku invazije so se torej enote, ki so bile namenjene za obrambo severnega dela ozemlja, nahajale v Paphosu, kjer so skušale streti odpor Makariosovih privržencev. To pa ni bil edini primer, saj so bile enote s severa v času invazije v Larnaki, Limassolu ali Famagusti ter vsepovsod, kjer so se zvesti privrženci Makariosa III. bojevali proti pučistom.

Po virih UNFICYP je prišlo do desantiranja turških vojakov v območju Boghaza, severno od Famaguste. Po drugih virih pa je bil Boghaz večkrat silovito bombardiran. Zanima me zakaj je bil Boghaz tako zanimiv za turško vojsko?

V Boghazu se je nahajalo veliko vojaško pristanišče in sedež pomorskih specialcev NG. Ocenjujem da, je bil Boghaz zato zanimiva tarča turških letalskih napadov.

Po turških virih je začetek vojne bombardiranje letališča v Nikoziji, medtem ko grški viri kot začetek navajajo uničenje čolnov T1 in T3. Ali so turška letala pred izkrcanjem res uničila torpedna čolna T1 in T3?

Ras je. Ta dva čolna sta bila napotena iz pristanišča v Kyreniji proti turški floti. Turška letala so ju zlahka potopila. Zanimivo pa je, da je NG imela še en čoln, z oznako T2, ki se je v začetku ofenzive nahajal v pristanišču Boghaz. Da ne bi padel v roke turški vojski, so ga pripadniki NG po nekaj dnevih bojevanj namerno potopili.

Kakšna je vaša vizija politične rešitve ciprske krize?

Seveda je možna politična rešitev krize, ocenjujem, da je najboljša možnost samostojna država Ciper s federalno ureditvijo. Sedaj bi je vsi demokratični prebivalci Cipra sprejeli. Tako GCIP kakor tudi TCIP. Ciper bi morale zapustiti vse tuje vojaške enote. Ločitveno črto med severom in jugom bi varovali vojaki EU, dokler se ne uredijo razmere.

Kako pa vidite ureditev vračila premoženja, ki se je odtujilo z okupacijo severa?

Sem zagovornik vračanja premoženja v naravi. Tisto premoženje, ki se ne more vrniti v naravi, pa bi se moralo izplačati. Za izplačila bi morali že sedaj ustanoviti posebne sklade, saj proračun trenutno ne more pokriti vseh potreb za izplačila.

Znano je, da so na sever naselili od leta 1974 okoli 30 000 do 120 000 prebivalcev iz Turčije. Tudi njihovi potomci, ki so se rodili na otoku, imajo na otoku tudi že svoje potomce. Kam s prebivalci severa, ki so bili naseljeni na otok po letu 1974?

Naš načrt je, da tisti prvi naseljenci, ki so si tukaj že ustvarili domove in ki se že počutijo Ciprčane, ostanejo na otoku. Ostalih 80 000, ki so prišli kasneje, pa bi se morali vrniti v Turčijo. Pripadniki TCIP, ki so tukaj živeli pred letom 1974, so postali manjšina. Tudi oni niso več zadovoljni z dogajanjem na severu, saj so tudi sami ujetniki in okupirani. Zaradi dejstva, da so manjšina, nimajo več nobene moči voditi in usmerjati politiko, ki jo vodijo politiki severa. Na vseh volitvah odločajo priseljenci, ki so v večini.

Kakšna je realna možnost, da se Turčija umakne s Cipra in ga prepusti Ciprčanom?

Omenil bi dve možni rešitvi.

Prva opcija je ta, da pride znotraj Turčije do velikih medetničnih trenj, ki bi lahko privedle do razpada Turčije. V Turčiji trenutno živi 8 milijonov Kurdiv, ki si želijo

skupaj s Kurdi, ki živijo v sosednjem Iraku, ustanoviti lastno državo. V primeru te nevarnosti, bi Turčija potrebovala pomoč EU za ohranitev svoje države. Pomoč bi EU lahko pogojevala z umikom turških vojakov s severnega dela Cipra in priznanjem Cipra kot samostojne celovite države.

Druga opcija, ki bi lahko predstavljala umik Turčije s Cipra, je vstop Turčije v EU. Umik vojakov s Cipra in priznanje celovitosti države Cipra je eden od pogojev, ki jih je EU postavila Turčiji za vstop.

Priloga B: Intervju z udeležencem vojne

DRAGI IVAN POZDRAVLJEN

RES NISEM OPAZIL KAKSNEGA PREJSNJEGA E-MAIL, CE SEM GA ZGRESAL OPRAVICUJEM SE!

NAJ ZDAJ PRINESEM V SPOMIN DRZAVNI PORAZ 1974. TEZKO JE PISATI O TISTIH DNEVIH. CIPRSKI GRKI SO SE BILI V DVA DELJENI . ZA-MAKARIOS III. AND PROTI-MAKARIOS III. PRVI NISO NISO ZAUPALI VOJSKI KER VOJSKA JE BILA POD UPLIVOM GRSKEGA REZIMA. PROTI-MAKARIOS III. PA NJEGA NISO ZAUPALI IN SO HOTELI ZDRUZITEV Z GRCIO KER SO BILI BOLJ DESNA STRAN PA TUDI NACIONALNI.

KO MAKARIOS III. NAENKRAT PISAL V GRSKO VLADO DA NE RABI VEC GRSKIH OFFICIRJEV IN NAJ IJH ODMAKNE OD CIPRA.

GRSKI REZIM PA TFGA SPLOH NI PRINASAL IN JE POSLALA TAKOJ VEC KOMANDOV NA OTOK KATERI S POMOCIJO VOJSKE IN PROTI-MAKARIOS III. CIPRCANE SO NAREDILI DRZAVNI UDAR.

DNEVI PRED DRŽAVNIM UDAROM SO BILI ZELO VZNEMIRINI IN VSI SO TEGA PRICAKOVALI AMPAK RAVNO KO SE JE TO ZGODILO VSI SO SE BALI IZGUBE MAKARIOS IIIA IN SE HUJSEGA UMESAVANJA TURCIJE KAR SE JE ZGODILO.

ODHOD MAKARIOS IIIA OD OTOKA NI BIL DOBER ZNAK KER TURKI SO ZAVZELI VZROK ZARADI NESPOSOBNOSTI POSTAVLINEGA NOVEGA 'PRESEDNIKA' (ZA STIRI DNI) KAR JE PADEL V DNEVA TURSKE INVAZIJE.

MED DRŽAVNIM UDAROM SO SE RES NEKATERI GRSKICIPERCANI BOJEVALI MED SABO IN SMO IMELI NEKAJ ZRTVEV AMPAK RAVNO KO SO SLISALI DA TURKI IZ TURCIJE NAPADEJO SO SE ZACELI ZDRUZITI DA BI SE BORILI PROTI NIJM AMPAK SKODA JE BILO PREPOZNO! OBRAMBE SPLOH NI SE MORALO ORGANIZIRATI .

OSTALO TI BOM NAPISAL MORDA JUTRI

Obljubil sem ti da ti bom se napisal za tiste dogodke ampak sem zboleznil malo in mi ni uteglo.

Med tiste vojne dni sem dvakrat izmuznil umora. Bil sem na Cipru na pocitnice pa v nekaj dni sem nasel sebe v jarkih taboriscih!

Ob tursko invazijo je nastalo veliko nezporazumnost za obrambo. Nekateri so kar zbežali da bi se resili. Drugi pa se sli boriti sami proti turkom brez dobrega orožja.

Eden od zadnjih sem tudi jaz in imel sem sreco da sem ostal ziv med tisto prekleto vojno. Prezivel sem dvakrat letalskih in artilerskih napadov, ostali so mi nekakšni psiholoski ostanki kateri so me mucali za nekaj let.

Najhuidi pa so preostanki od razdelitev moje domovine Ciper. Ljudie in posebej begunce zelo tezko prenasajo in vedno upajo da se bo v prihodnost nasla kasna resitev, ba bo spet Ciper postal kot prej.

Enako misli tudi vecina ciperskih turkov ampak nic ne pomaga vec, kajti je ze nekaj let kar je postala manjsina v svojem predelu zaradi veliko izsiliencev iz Turcije ki postanejo v enem dnevu 'cipercani'.

S tem nacinom Turcija vladuje popolnoma vojasko in politicno na severnam delu Cipra. Volja za zdruzitev otoka se zmansuje tudi med nami (grki-cipercani) ker vidimo da taka zdruzitev ni zdruzitev s severnim delom ampak

zdruzitev z Turcijo!

Tako so danes stvari dragi Ivan in prosim ce hoces kaj vec razložitve kar pisi mi in ti bom hitro poslal. Oprosti za slovniske napake!

NEKAJ SEM POZABIL POVEDATI ZA ANANOVO PLAN.

KAKOR MORDA VES, TA PLAN JE BIL NAMENJEN DA SE BO TURCIJA IZSLA OD TEZKE SITUACIJE KJER JE BILA ZARADI NADALJNE OCCUPACIJE POLOVICE OTOKA.

TURCIJA PA ZAHTEVALA OD ANAN NAJ BO TA PLAN NAREJEN DA BI BIL ZANIJO VEDNO V PREMAGO . 'DA' ALI 'NE' V REFERENDUM ZANIJO JE BILO VSEENO, KER ITAK NE BI UPOSTEVALA DVOUMNEGA ANANOVA PLANA!

GRKI CIPERCANI PA TEGA SO ZAVEDALI IN NISO VOLILI ZA ' DA.'

MOJ CV:

RODIL SEM LETA 1951, PO TECHNISKI SOLI, IN PO DVE LETI PRI VOJAKOM, SEM SEL STUDIRATI ARCHITECTURO V LJUBLIANO KIER SEM DOBIL STIPENDIJO OD JUGOSLOVANSKEGA ZAVODA ZA MEDNARODNRE STUDENTE.

POLETI, LETA 1974 SEM SEL NA POCITNICAH V DOMOVINO KIER JE RAVNO IZBRUHNILA
TURSKA INVAZIJA IN KJER SEM MORAL BORITI ZA SVOJO KOZO.
STUDIJ SEM KONCAL LETA 1979, SEM VRNIL DOMOV IN ZACEL POKLIC ARCHITEKTA KATERI
NADALUJEM DO DANES V SVOEM BIROJU V NIKOZIJI.
POGOSTO PA MISLIM O SLOVENIJO IN SLOVENSKO KULTURO.

LP

CHRISTOS